Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu yhdeksäs jaosto)

13 päivänä joulukuuta 2018*

Kilpailu – Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö – Slovakian laajakaistaisten televiestintäpalvelujen markkinat – Kolmansien yritysten oikeus käyttää markkinoiden vakiintuneen operaattorin tilaajayhteyksiä – Päätös, jossa todetaan SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan rikkominen – Yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen – Väärinkäytön käsite – Käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytyminen – Hintaruuvi – Hintaruuvin laskeminen – Yhtä tehokkaan kilpailijan kriteeri – Puolustautumisoikeudet – Emoyhtiön saattaminen vastuuseen rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt – Emoyhtiön ratkaiseva määräysvalta tytäryhtiönsä liiketoimintapolitiikkaan – Ratkaisevan määräysvallan tosiasiallinen käyttäminen – Todistustaakka – Sakkojen määrän laskeminen – Sakkojen määrän laskennasta annetut vuoden 2006 suuntaviivat – Yksinomaan emoyhtiölle rikkomisen uusimisen perusteella määrätty erillissakko, johon on sovellettu korotuskerrointa varoittavassa tarkoituksessa

Asiassa T-827/14,

Deutsche Telekom AG, kotipaikka Bonn (Saksa), edustajinaan asianajajat K. Appel ja D. Schroeder,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään M. Kellerbauer, L. Malferrari, C. Vollrath ja L. Wildpanner,

vastaajana,

jota tukee

Slovanet, a.s., kotipaikka Bratislava (Slovakia), edustajanaan asianajaja S. Tisaj,

väliintulijana,

jossa on kyse SEUT 263 artiklaan perustuvasta kanteesta, jossa vaaditaan ensisijaisesti kumoamaan SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan mukaisesta menettelystä (asia AT.39523 – Slovak Telekom) 15.10.2014 tehty komission päätös C(2014) 7465 final, sellaisena kuin se on oikaistuna 16.12.2014 tehdyllä komission päätöksellä C(2014) 10119 final ja 17.4.2015 tehdyllä komission päätöksellä C(2015) 2484, kokonaisuudessaan tai kantajaa koskevilta osin, ja toissijaisesti alentamaan kyseisessä päätöksessä kantajalle määrättyjen sakkojen määrää,

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (laajennettu yhdeksäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. van der Woude sekä tuomarit S. Gervasoni, L. Madise, R. da Silva Passos (esittelevä tuomari) ja K. Kowalik-Bańczyk,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

kirjaaja: hallintovirkamies N. Schall,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 19.4.2018 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion [1]

I Asian tausta

1 Kantajana oleva Deutsche Telekom AG on Saksan vakiintunut televiestintäoperaattori ja Deutsche Telekom -konsernin emoyhtiö. Kantaja omisti 4.8.2000 lukien ja koko käsiteltävässä asiassa merkityksellisen ajanjakson ajan 51 prosenttia Slovak Telekom a.s:n, joka on Slovakian vakiintunut televiestintäoperaattori, osakepääomasta. Slovak Telekomin muusta osakepääomasta 34 prosenttia oli Slovakian tasavallan talousministeriön ja 15 prosenttia Slovakian tasavallan kansallisen kiinteistörahaston (jäljempänä yhdessä Slovakian valtio) omistuksessa.

2 Euroopan komissio teki 15.10.2014 SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan mukaista menettelyä koskevan päätöksen C(2014) 7465 final (asia AT.39523 – Slovak Telekom), sellaisena kuin se on oikaistuna 16.12.2014 tehdyllä päätöksellä C(2014) 10119 final ja 17.4.2015 tehdyllä päätöksellä C(2015) 2484 final, joka oli osoitettu kantajalle ja Slovak Telekomille (jäljempänä riidanalainen päätös). Slovak Telekom nosti 26.12.2014 erillisen kanteen, jolla se vaati niin ikään riidanalaisen päätöksen kumoamista (asia T-851/14).

A Riidanalaisen päätöksen teknologinen sekä tosiseikkoja ja sääntelyä koskeva asiayhteys

3 Slovak Telekom, joka on vuonna 1992 lakkautetun valtion posti- ja teleyrityksen välillinen seuraaja, on Slovakian suurin televiestintäoperaattori ja laajakaistayhteyksien tarjoaja. Sille Slovakian televiestintämarkkinoilla annettu lakisääteinen monopoli lakkautettiin vuonna 2000. Slovak Telekom tarjoaa kattavia data- ja puheensiirtopalveluja sekä omistaa ja ylläpitää kiinteitä kupari- ja valokuituverkkoja ja langatonta televiestintäverkkoa Slovakiassa. Kupariverkko ja langaton verkko kattavat Slovakian alueen lähes kokonaan.

4 Riidanalainen päätös koskee kilpailua rajoittavia menettelytapoja laajakaistaisten internetyhteyspalvelujen markkinoilla Slovakiassa. Siinä on kyse lähinnä ehdoista, jotka Slovak Telekom asetti kupariverkkonsa tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tarjoamiselle muille operaattoreille Slovakiassa vuosina 2005–2010.

5 Tilaajayhteydellä tarkoitetaan kierrettyjä metallisia parijohtoja (tai ”linjoja”), jotka yleisessä kiinteässä puhelinverkossa yhdistävät tilaajan tiloissa olevan verkon liityntäpisteen ristikytkentätelineeseen tai vastaavaan yleisen kiinteän puhelinverkon verkkoelementtiin.

6 Tilaajayhteyksien eriytetyn tarjoamisen avulla uudet tulokkaat – joita tavallisesti kutsutaan ”vaihtoehtoisiksi operaattoreiksi” erotuksena televiestintäverkkojen vakiintuneista operaattoreista – voivat käyttää jo olemassa olevaa ja näille vakiintuneille operaattoreille kuuluvaa televiestintäinfrastruktuuria eri palvelujen tarjoamiseksi loppukäyttäjille kilpaillen samalla vakiintuneiden operaattorien kanssa. Niihin eri televiestintäpalveluihin, joita loppukäyttäjille voidaan

1 Tästä tuomiosta on otettu tähän vain kohdat, joiden julkaisemista unionin yleinen tuomioistuin pitää aiheellisena.

tarjota tilaajayhteyksien välityksellä, kuuluvat suurinopeuksiset tietojensiirtopalvelut, joita tarjotaan kiinteää internetyhteyttä ja multimediasovelluksia varten digitaalisen tilaajayhteystekniikan (Digital Subscriber Line tai DSL) avulla.

7 Tilaajayhteyksien eriytetystä tarjoamisesta säädettiin unionin tasolla muun muassa tilaajayhteyksien eriytetystä tarjoamisesta 18.12.2000 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 2887/2000 (EYVL 2000, L 336, s. 4) ja sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen yhteisestä sääntelyjärjestelmästä 7.3.2002 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2002/21/EY (puitedirektiivi) (EYVL 2002, L 108, s. 33). Asetuksessa N:o 2887/2000 säädettiin, että ”merkittävässä markkina-asemassa” olevien operaattorien oli tarjottava tilaajayhteyksiensä eriytettyä käyttömahdollisuutta (unbundled local loop, ULL) ja julkaistava eriytettyjen tilaajayhteyksien viitetarjous. Nämä säännökset pantiin Slovakiassa täytäntöön sähköisestä viestinnästä 3.12.2003 annetulla lailla nro 610/2003 (Zákon z 3. decembra 2003 č. 610/2003 Z.z. o elektronických komunikáciách, v znení neskorších predpisov), sellaisena kuin se on muutettuna, joka tuli voimaan tietyin poikkeuksin 1.1.2004.

8 Tässä sääntelykehyksessä edellytettiin lähinnä, että kansallisen sääntelyviranomaisen huomattavaa markkinavoimaa omaavaksi operaattoriksi yksilöimä operaattori (joka on tavallisesti vakiintunut operaattori) antaa vaihtoehtoisille operaattoreille eriytetyn käyttöoikeuden tilaajayhteyksiinsä ja niiden liitännäispalveluihin avoimin, kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin ja laatii tällaisesta eriytetystä käyttöoikeudesta viitetarjouksen. Kansallisen sääntelyviranomaisen oli huolehdittava siitä, että eriytettyjen tilaajayhteyksien hinnoittelulla, jonka oli oltava kustannuslähtöistä, edistettiin tervettä ja kestävää kilpailua. Kansallisella sääntelyviranomaisella oli muun muassa valtuudet määrätä muutoksia viitetarjoukseen.

9 Slovakian televiestintäalan sääntelyviranomainen (jäljempänä TUSR) teki 8.3.2005 markkina-analyysin perusteella ensimmäisen asteen päätöksen nro 205/14/2005, jossa se nimesi Slovak Telekomin operaattoriksi, jolla on asetuksessa N:o 2887/2000 tarkoitettu huomattava markkinavoima tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tukkumarkkinoilla. Tämän seurauksena TUSR asetti Slovak Telekomille useita velvollisuuksia, joista yksi oli velvollisuus toimittaa sille viitetarjous 60 päivän kuluessa. TUSR:n johtaja vahvisti 14.6.2005 tekemällään päätöksellä tämän päätöksen, jonka kantaja oli riitauttanut. Vahvistavan päätöksen mukaan Slovak Telekomilla oli velvollisuus toteuttaa kaikki kohtuullisina ja perusteltuina pidettävät tilaajayhteyksiensä eriytettyä käyttöoikeutta koskevat pyynnöt, jotta vaihtoehtoiset operaattorit voivat käyttää näitä yhteyksiä tarjotakseen omia palvelujaan kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen ”vähittäismassamarkkinoilla (tai suuren yleisön markkinoilla)” Slovakiassa. Lisäksi Slovak Telekom velvoitettiin 14.6.2005 tehdyllä päätöksellä julkaisemaan kaikki eriytettyjen yhteyksien viitetarjoukseen suunnittelemansa muutokset vähintään 45 päivää etukäteen ja toimittamaan ne TUSR:lle.

10 Slovak Telekom julkaisi eriytettyjen tilaajayhteyksien viitetarjouksensa (jäljempänä viitetarjous) 12.8.2005. Tässä tarjouksessa, jota muutettiin yhdeksän kertaa julkaisemispäivän ja vuoden 2010 lopun välisenä aikana, määritellään sopimusehdot ja tekniset ehdot eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamiselle Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin. Slovak Telekom tarjoaa tukkumarkkinoilla tilaajayhteyksiä, joiden käyttöoikeus eriytetään siinä ristikytkentätelineessä (tai sen ristikytkentätelineen rinnalla), jolle käyttöoikeutta pyytävä vaihtoehtoinen operaattori on rakentanut oman ydinverkkonsa.

11 Riidanalaisen päätöksen mukaan Slovak Telekomin tilaajayhteysverkko, jota näiden yhteyksien eriyttämisen jälkeen voitiin käyttää laajakaistapalvelujen tarjoamiseen, kattoi 75,7 prosenttia Slovakian kotitalouksista vuosina 2005–2010. Se kattoi kaikki Slovak Telekomin metallijohtorakenteisen liityntäverkon tilaajayhteydet, joita voitiin käyttää laajakaistasignaalin siirtoon. Saman ajanjakson aikana eriytettyä käyttöoikeutta tarjottiin kuitenkin vain joihinkin harvoihin Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin 18.12.2009 lähtien, ja niitä käytti vain yksi vaihtoehtoinen operaattori, joka toimitti erittäin nopeita vähittäistason laajakaistapalveluja yrityksille.

B Komission vireille panema menettely

12 Komissio aloitti viran puolesta tutkinnan, joka koski muun muassa Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamiselle asettamia ehtoja. Vaihtoehtoisille operaattoreille 13.6.2008 osoittamiensa tietojensaantipyyntöjen ja Slovak Telekomin tiloissa 13. ja 15.1.2009 tekemänsä yllätystarkastuksen jälkeen komissio päätti 8.4.2009 aloittaa kyseistä operaattoria vastaan [SEUT 101] ja [SEUT 102] artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta 7.4.2004 annetun komission asetuksen (EY) N:o 773/2004 (EUVL 2004, L 123, s. 18) 2 artiklan mukaisen menettelyn.

13 Tutkintaa jatkettiin vaihtoehtoisille operaattoreille ja TUSR:lle lähetetyillä lisätietopyynnöillä ja Slovak Telekomin tiloissa 13. ja 14.7.2009 tehdyllä ennalta ilmoitetulla tarkastuksella.

14 Slovak Telekom lähetti 11.8.2009–31.8.2010 komissiolle useita muistioita, joissa se väitti, ettei ollut mitään perusteita katsoa, että se oli käsiteltävässä asiassa rikkonut SEUT 102 artiklaa.

15 Tutkinnan yhteydessä Slovak Telekom esitti vastalauseensa tietojen toimittamisesta 1.5.2004 eli päivää, jona Slovakian tasavalta liittyi jäseneksi, edeltävältä ajanjaksolta. Se nosti kumoamiskanteen, joka koski yhtäältä [SEUT 101] ja [SEUT 102] artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1) 18 artiklan 3 kohdan ja 24 artiklan 1 kohdan mukaisesta menettelystä 3.9.2009 tehtyä komission päätöstä C(2009) 6840 ja toisaalta neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 18 artiklan 3 kohdan ja 24 artiklan 1 kohdan mukaisesta menettelystä 8.2.2010 tehtyä komission päätöstä C(2010) 902. Unionin yleinen tuomioistuin hylkäsi näistä päätöksistä nostetut kumoamiskanteet 22.3.2012 antamallaan tuomiolla Slovak Telekom v. komissio (T-458/09 ja T-171/10, EU:T:2012:145).

16 Kantajalle osoittamiensa tietojensaantipyyntöjen jälkeen komissio päätti 13.12.2010 aloittaa sitä vastaan asetuksen N:o 773/2004 2 artiklan mukaisen menettelyn.

17 Komissio osoitti 7.5.2012 Slovak Telekomille väitetiedoksiannon. Sama väitetiedoksianto lähetettiin seuraavana päivänä kantajalle. Väitetiedoksiannossa komissio päätteli alustavasti, että Slovak Telekom oli mahdollisesti rikkonut SEUT 102 artiklaa menettelytavalla, joka oli johtanut hintaruuviin siltä osin kuin oli kyse Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta ja niistä kansallisista ja alueellisista tukkutason laajakaistayhteyksistä, jotka olivat saatavilla Slovak Telekomin kilpailijoille, ja siltä osin kuin se oli evännyt vaihtoehtoisilta operaattoreilta käyttöoikeudet tiettyihin tukkutason tuotteisiin. Lisäksi komissio päätteli alustavasti, että kantaja saattoi olla vastuussa tästä kilpailusääntöjä rikkovasta menettelytavasta, koska se oli ollut rikkomisajanjakson aikana Slovak Telekomin emoyhtiö.

18 Tutustuttuaan tutkinta-aineistoon Slovak Telekom ja kantaja vastasivat kumpikin väitetiedoksiantoon 5.9.2012. Tämän jälkeen järjestettiin kuulemiset 6. ja 7.11.2012.

19 Slovak Telekom esitti 21.6.2013 komissiolle sitoumusehdotuksen, jolla oli tarkoitus vastata komission kilpailuoikeuden perusteella esittämiin vastaväitteisiin, ja pyysi komissiota tekemään asetuksen N:o 1/2003 9 artiklan mukaisen sitoumuksen hyväksymispäätöksen eikä kieltopäätöstä. Komissio kuitenkin piti näitä sitoumuksia riittämättöminä ja päätti sen vuoksi jatkaa menettelyä.

20 Komissio lähetti 6.12.2013 ja 10.1.2014 Slovak Telekomille ja kantajalle tosiseikkoja kuvailevan kirjeen, jonka tarkoituksena oli antaa niille tilaisuus esittää huomautuksensa väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen kerätyistä lisätodisteista. Komissio ilmoitti, että näitä todisteita, joihin sekä Slovak Telekom että kantaja olivat saaneet tutustua, voitiin käyttää lopullisessa päätöksessä.

21 Slovak Telekom ja kantaja vastasivat tosiseikkoja kuvailevaan kirjeeseen 21.2. ja 6.3.2014.

22 Komissio antoi Slovak Telekomin kanssa 16.9.2014 ja kantajan kanssa 29.9.2014 pitämissään kokouksissa näille tietoja päätöksestä, jonka se aikoi tehdä asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan perusteella.

C Riidanalainen päätös

23 Riidanalaisessa päätöksessä komissio katsoo, että Slovak Telekomin ja kantajan muodostama yritys on syyllistynyt SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun rikkomiseen, joka koskee laajakaistapalvelujen tarjoamista Slovakiassa 12.8.2005–31.12.2010 (jäljempänä kyseinen ajanjakso).

1. Merkityksellisten markkinoiden määritelmä ja Slovak Telekomin määräävä asema kyseisillä markkinoilla

24 Komissio määrittelee riidanalaisessa päätöksessä seuraavat kahdet tuotemarkkinat:

– kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinat (tai suuren yleisön markkinat)

– tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tukkumarkkinat.

25 Riidanalaisen päätöksen mukaan kyseiset maantieteelliset markkinat kattavat koko Slovakian alueen.

26 Komissio toteaa, että Slovak Telekomilla oli kyseisenä ajanjaksona monopoliasema eriytettyjen tilaajayhteyksien markkinoilla ja ettei siihen kohdistunut suoria paineita, kuten todellista tai potentiaalista kilpailua tai tasapainottavaa kysyntävoimaa, jotka olisivat rajoittaneet tämän yrityksen markkinavoimaa. Slovak Telekom oli siten määräävässä asemassa näillä markkinoilla kyseisenä ajanjaksona. Komissio myös toteaa, että Slovak Telekom oli samana ajanjaksona määräävässä asemassa kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinoilla (tai suuren yleisön markkinoilla).

2. Slovak Telekomin menettelytapa

a) Slovak Telekomin kieltäytyminen tilaajayhteyksiensä eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisesta

27 Komissio toteaa arviointinsa ensimmäisessä osassa, jonka otsikko on ”Toimituksista kieltäytyminen”, että vaikka monet vaihtoehtoiset operaattorit olivat vahvasti kiinnostuneita Slovak Telekomin eriytettyjen tilaajayhteyksien käyttöoikeudesta kilpaillakseen sen kanssa laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla, tämä operaattori asetti viitetarjouksessaan kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä, joilla pyrittiin tekemään tämä käyttöoikeus kestämättömäksi. Näin Slovak Telekom viivästytti, vaikeutti ja esti niitä pääsemästä näille laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoille.

28 Komissio ensinnäkin korostaa, että tilaajayhteyksien eriytetty käyttöoikeus edellyttää sitä, että vaihtoehtoinen operaattori saa etukäteen riittävät ja asianmukaiset tiedot vakiintuneen operaattorin verkosta. Vaihtoehtoisen operaattorin on voitava näiden tietojen perusteella arvioida liiketoimintamahdollisuuksiaan ja laatia asianmukaiset liiketoimintamallit tuleville tilaajayhteyksien eriytettyyn käyttöoikeuteen perustuville vähittäispalveluilleen. Käsiteltävässä asiassa Slovak Telekomin viitetarjous ei kuitenkaan täyttänyt tätä vaihtoehtoisten operaattorien tiedonsaantia koskevaa vaatimusta.

29 Asian kannalta merkityksellisessä sääntelykehyksessä vahvistetuista vaatimuksista (ks. edellä 7 ja 8 kohta) huolimatta viitetarjouksessa ei annettu perustietoja fyysisten liityntäpaikkojen sijainnista ja pääsystä tilaajayhteyksien johtoihin verkon eri kohdissa. Vaihtoehtoiset operaattorit saivat käyttöönsä nämä tiedot ainoastaan pyynnöstä, maksusuoritusta vastaan ja viiden päivän kuluessa Slovak Telekomin kanssa tekemänsä salassapitosopimuksen voimaantulosta, ja vasta annettuaan kantajalle

pankkitakauksen. Komissio lähinnä katsoo, että näillä vaatimuksilla viivytettiin perusteettomasti ja vaikeutettiin asiaankuuluvien tietojen toimittamista vaihtoehtoisille operaattoreille ja taivuteltiin siten nämä operaattorit luopumaan käyttöoikeudesta Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin.

30 Siinäkin tapauksessa, että ne asetettiin saataville pyynnöstä, komissio katsoo, että Slovak Telekomin toimittamat tiedot olivat riittämättömiä. Slovak Telekom ei muun muassa toimittanut minkäänlaisia tietoja tilaajayhteyksiensä saatavuudesta, vaikka nämä tiedot ovat ensisijaisen tärkeitä, jotta vaihtoehtoiset operaattorit voivat laatia ajoissa liiketoimintamallinsa ja määrittää eriytetyn käyttömahdollisuuden kaupallisen potentiaalin. Komissio toteaa, että Slovak Telekomin olisi pitänyt toimittaa paitsi luettelo ristikytkentätelineistä ja vastaavista laitteistoista myös kuvaus niiden maantieteellisestä kattavuudesta, tiedot näihin päätekeskuksiin kytketyistä tilaajanumerosarjoista, tiedot siitä, miten suuri osuus kaapeleista (prosentteina) tosiasiallisesti käytetään DSL-tekniikkaan, tiedot pulssikoodimodulaatiolaitteiden (PCM) käyttöönotosta eri ristikytkentälaitteisiin liitettyjen kaapelien osalta, ristikytkentätelineiden nimet tai käyttötarkoitukset ja tiedot siitä, miten niitä käytetään Slovak Telekomin teknisissä ja menettelytapoja koskevissa määräyksissä, sekä homogeenisten tilaajayhteyksien enimmäispituudet. Slovak Telekom oli myös täysin tietoinen siitä, että sen tietojen saannille asettamat ehdot ja tietojen vähäinen kattavuus aiheuttivat ongelmia vaihtoehtoisille operaattoreille. Komissio myös huomauttaa, että Slovak Telekom julkaisi vaihtoehtoisille operaattoreille tarkoitetun eriytettyä käyttöoikeutta koskevan pyynnön mallin vasta toukokuussa 2009 ja että viitetarjouksessa määrättiin alun perin seuraamusmaksu puutteellisina pidettävien pyyntöjen varalta.

31 Toiseksi riidanalaisessa päätöksessä todetaan, että Slovak Telekom kavensi perusteettomasti tilaajayhteyksiensä eriyttämisvelvoitteen kattavuutta.

32 Slovak Telekom ensinnäkin jätti perusteettomasti tämän velvoitteen ulkopuolelle ”passiiviset” linjat eli linjat, joita ei käytetty mutta jotka olivat fyysisesti olemassa. Näin menettelemällä Slovak Telekom varasi itselleen merkittävän määrän potentiaalisia asiakkaita, jotka sen verkko kattoi mutta jotka eivät toistaiseksi ostaneet siltä laajakaistapalveluja, vaikka asian kannalta merkityksellisessä sääntelykehyksessä ei säädetty eriyttämisvelvoitteen rajoittamisesta koskemaan ainoastaan aktiivisia linjoja ja vaikka kyseiset markkinat samaan aikaan kasvoivat voimakkaasti. Slovak Telekomin soveltamaa rajoitusta ei komission mukaan voida perustella millään objektiivisella teknisellä syyllä.

33 Toiseksi Slovak Telekom sulki eriyttämisvelvoitteensa ulkopuolelle ”eturistiriitoja aiheuttavat palvelut” eli palvelut, joita se todennäköisesti tarjoaisi ja jotka saattoivat olla eturistiriidassa vaihtoehtoiselle operaattorille tarjottavan tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden kanssa. Paitsi että ”eturistiriitoja aiheuttavat palvelut” on jo käsitteenä hyvin epämääräinen, näiden palvelujen luettelo, jonka Slovak Telekom laati yksipuolisesti, jätettiin avoimeksi, mikä aiheutti epävarmuutta vaihtoehtoisille operaattoreille. Tällä rajoituksella evättiin vaihtoehtoisilta operaattoreilta suuri määrä potentiaalisia asiakkaita, jotka Slovak Telekom varasi itselleen ja jotka siten poistuivat vähittäismarkkinoilta.

34 Kolmanneksi komissio pitää perusteettomana Slovak Telekomin viitetarjoukseensa sisällyttämää sääntöä, jonka mukaan moniparikaapelien sisältämistä tilaajayhteyksistä ainoastaan 25:tä prosenttia voidaan käyttää laajakaistapalvelujen tarjoamiseen, jotta vältetään ylikuulumiset ja interferenssit. Tämä sääntö ei ole perusteltu, koska se on luonteeltaan yleinen ja abstrakti ja koska siinä ei siten ole otettu huomioon kaapelien ominaisuuksia eikä kyseistä tiedonsiirtotekniikoiden yhdistelmää. Komissio huomauttaa, että muista jäsenvaltioista saadun kokemuksen mukaan tällaisille varhaisessa vaiheessa asetettaville yleisille käyttöoikeuden rajoituksille on olemassa vaihtoehtoja, kuten kaapelien 100-prosenttisen laajakaistapalveluihin käytön periaate yhdistettynä mahdollisten taajuushäiriöistä aiheutuvien erityisten ongelmien jälkihallintaan. Lisäksi Slovak Telekom sovelsi itseensä sääntöä, jonka mukaan enintään 63:a prosenttia kaapelien sisältämistä tilaajayhteyksistä käytetään laajakaistapalveluihin, mikä oli väljempi kuin sen vaihtoehtoisiin operaattoreihin soveltama sääntö.

35 Kolmanneksi Slovak Telekom vahvisti viitetarjouksessa useita kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä tilaajayhteyksiensä eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamiselle.

36 Riidanalaisen päätöksen mukaan Slovak Telekom ensinnäkin sisällytti viitetarjoukseensa rinnakkain sijoittamista koskevia kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä; tässä tarjouksessa rinnakkain sijoittamisella tarkoitetaan ”sellaisten teknisten laitetilojen ja laitteiden tarjoamista, jotka ovat välttämättömiä hyväksytyn toimittajan televiestintälaitteiden sijoittamiseksi asianmukaisesti niin, että hyväksytyn toimittajan loppuasiakkaille voidaan tarjota palveluja tilaajayhteyksillä”. Tällä tavoin vaihtoehtoisille operaattoreille luotu este johtui erityisesti seuraavista seikoista: i) viitetarjouksen ehdoissa määrättiin tehtäväksi rinnakkain sijoittamismahdollisuuksien alustava selvitys, joka ei ollut objektiivisesti välttämätön; ii) vaihtoehtoiset operaattorit saattoivat valittaa Slovak Telekomin määräämästä rinnakkain sijoittamisen muodosta vain, jos ne suorittivat lisämaksun; iii) jos varauksen voimassaoloaika päättyi sen jälkeen, kun alustavan tai yksityiskohtaisen selvityksen tulos oli annettu tiedoksi vaihtoehtoiselle operaattorille, eikä rinnakkain sijoittamisesta ollut tehty sopimusta, alustava tai yksityiskohtainen selvitysmenettely oli aloitettava alusta; iv) Slovak Telekom ei ollut sidottu mihinkään määräaikoihin siinä tapauksessa, että neuvotteluista seurasi yksityiskohtaisia lisäselvityksiä, ja sillä oli oikeus peruuttaa ehdotuksensa rinnakkain sijoittamista koskevaksi sopimukseksi ilman mitään selityksiä ja oikeudellisia seurauksia milloin tahansa vaihtoehtoisille operaattoreille ehdotuksen hyväksymiseen annetun määräajan kuluessa; v) Slovak Telekomille ei ollut asetettu mitään täsmällistä määräaikaa rinnakkain sijoittamisen toteuttamiseksi; vi) Slovak Telekom määräsi yksipuolisesti rinnakkain sijoittamisen hinnat, jotka eivät olleet tasapuolisia ja avoimia.

37 Toiseksi komissio toteaa, että vaihtoehtoiset operaattorit velvoitettiin viitetarjouksessa toimittamaan Slovak Telekomille 12 kuukautta etukäteen kuukausittaiset ennusteensa kuhunkin rinnakkain sijoittamiseen tarkoitettuun tilaan pyydettävien tilaajayhteyden kelpuuttamistarkastusten määrästä, ennen kuin ne saattoivat pyytää kelpuuttamistarkastusta saadakseen käyttöoikeuden kyseiseen tilaajayhteyteen. Komissio katsoo, että kyseisellä vaatimuksella velvoitettiin vaihtoehtoiset operaattorit esittämään ennusteita ajankohtana, jona ne eivät vielä mitenkään kyenneet arvioimaan eriytettyjen käyttöoikeuksien tarvettaan. Lisäksi komissio huomauttaa, että ennusteita koskevien ehtojen laiminlyönnistä seurasi sopimussakko, ja myös, että ennusteita koskeva velvoite oli sitova ja ettei Slovak Telekomille ollut asetettu mitään määräaikaa, johon mennessä sen oli vastattava kelpuuttamistarkastusta koskevaan pyyntöön siinä tapauksessa, että pyyntö ei vastannut ennustettua määrää.

38 Kolmanneksi komissio katsoo, että pakollisella kelpuuttamismenettelyllä, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa se, että vaihtoehtoiset operaattorit voivat ennen eriytettyä käyttöoikeutta koskevan sitovan tilauksen tekemistä määrittää, soveltuiko tilaajayhteys DSL-tekniikkaan tai muuhun laajakaistatekniikkaan, jota ne mahdollisesti aikoivat käyttää, saatiin nämä operaattorit luopumaan käyttöoikeuden pyytämisestä Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin. Vaikka komissio myöntää olevan aivan aiheellista tarkistaa, soveltuvatko tilaajayhteydet eriytettyyn käyttöön ja täyttääkö tietty linja eriytetyn käytön keskeiset ennakkoedellytykset, se toteaa, että kelpuuttamismenettelyn irrottaminen itse tilaajayhteyden käyttöoikeutta koskevasta pyynnöstä viivästytti aiheettomasti yhteyksien eriyttämistä ja aiheutti vaihtoehtoisille operaattoreille lisäkustannuksia. Lisäksi useat kelpuuttamismenettelyn yhteydessä selvitetyt seikat olivat turhia. Komissio toteaa vielä, että tilaajayhteydelle annetulle kelpuutukselle määritetty 10 päivän voimassaoloaika, jonka päätyttyä käyttöoikeutta ei voitu enää pyytää, oli perusteeton.

39 Neljänneksi Slovak Telekomin viitetarjoukseen sisältyi riidanalaisen päätöksen mukaan korjauksia, huoltoa ja kunnossapitoa koskevia ehtoja, jotka olivat epäedullisia seuraavista syistä: i) ”ennalta suunniteltuja töitä” ja ”ennalta suunnittelemattomia töitä” ei ollut asianmukaisesti määritelty, ii) eroa ”ennalta suunnittelemattomien töiden” ja pelkkien ”vikojen” välillä ei ollut tehty riittävän selväksi, mikä oli omiaan johtamaan perusteettomiin menettelytapoihin Slovak Telekomin puolelta, iii) varoitusaika, jonka kuluessa vaihtoehtoiselle toimittajalle ilmoitettiin tällaisista töistä ja jälkimmäisen asiakkaille välitettiin tämä tieto, oli erittäin lyhyt, ja iv) vastuu korjaustöiden aiheuttamista palvelukatkoista siirtyi vaihtoehtoiselle operaattorille, jos tämän katsottiin olevan haluton yhteistyöhön.

40 Viidenneksi komissio pitää kohtuuttomina useita niiltä vaihtoehtoisilta operaattoreilta, jotka haluavat tehdä Slovak Telekomin kanssa rinnakkain sijoittamista koskevan sopimuksen ja saada näin käyttöoikeuden sen tilaajayhteyksiin, vaadittavalle pankkitakaukselle asetettuja ehtoja ja edellytyksiä. Slovak Telekomilla on ensinnäkin liian suuri harkintavalta hyväksyä tai hylätä pankkitakaus, eikä sen tarvitse noudattaa tässä mitään määräaikoja. Toiseksi takauksen määrä, joka on 66 387,84 euroa, on Slovak Telekomille aiheutuviin riskeihin ja kustannuksiin nähden suhteeton. Näin on erityisesti siksi, että viitetarjouksen mukaan Slovak Telekom saattoi pankkitakaukseen vedotessaan vaatia sen maksamista moninkertaisena niin, että takauksen määrä voi kasvaa jopa kaksitoistakertaiseksi alkuperäisestä. Lisäksi Slovak Telekom saattoi vaatia pankkitakauksen maksamista paitsi tosiasiallisesti tarjoamiensa palvelujen maksulaiminlyöntien myös mahdollisesti esittämiensä vahingonkorvausvaatimusten perusteella. Slovak Telekomilla oli myös oikeus vaatia pankkitakausta maksettavaksi tarvitsematta osoittaa, että se oli tätä ennen lähettänyt velalliselle maksukehotuksen, eikä velallinen voinut vastustaa tätä maksuvaatimusta. Lopuksi komissio korostaa, ettei vaihtoehtoisten operaattorien hyväksi ole asetettu vastaavaa takausta, vaikka niille voi aiheutua tappioita Slovak Telekomin eriytettyjen tilaajayhteyksiensä tarjoamisessa noudattamien menettelytapojen seurauksena.

41 Komissio päättelee, että nämä Slovak Telekomin eri menettelytavat merkitsivät yhdessä tarkasteltuina sitä, että tämä operaattori oli kieltäytynyt tarjoamasta eriytettyä käyttöoikeutta tilaajayhteyksiinsä.

b) Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisen yhteydessä vaihtoehtoisiin operaattoreihin kohdistunut hintaruuvi

42 Slovak Telekomin menettelytavasta esittämänsä arvioinnin toisessa osassa komissio toteaa, että kyseessä on hintaruuvi, joka on seurausta kyseisen operaattorin tilaajayhteyksiensä eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisessa noudattamasta menettelytavasta ja joka on itsenäinen määräävän markkina-aseman väärinkäytön muoto. Slovak Telekomin vaihtoehtoisilta operaattoreilta tällaisesta käyttöoikeudesta perimien hintojen ja sen omilta asiakkailtaan perimien hintojen välinen ero oli siten joko negatiivinen tai riittämätön, jotta yhtä tehokas operaattori kuin Slovak Telekom voisi kattaa tuotekohtaiset kustannukset, joista sen on vastattava tarjotessaan omia tuotteitaan tai palvelujaan tarjontaketjun loppupään markkinoilla eli vähittäismarkkinoilla.

43 Tilanteesta, jossa tarkasteltava palveluvalikoima sisältää ainoastaan laajakaistapalvelut, komissio toteaa, että yhtä tehokas kilpailija olisi Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden avulla voinut toisintaa Slovak Telekomin koko DSL-palvelujen vähittäistarjonnan, sellaisena kuin se oli ajan mittaan kehittynyt. Marginaalien ”jaksokohtainen” (vuosikohtainen) laskentatapa (eli vuosittaisten marginaalien laskeminen vuosilta 2005–2010) osoittaa, että Slovak Telekomin kanssa yhtä tehokkaan kilpailijan marginaali oli negatiivinen ja ettei se näin ollen voinut kannattavasti toisintaa Slovak Telekomin vähittäismarkkinoilla tarjoamien laajakaistapalvelujen valikoimaa.

44 Tilanteesta, jossa tarkasteltava palveluvalikoima sisältää tilaajayhteyksien täydellisen käyttöoikeuden avulla toteutettavien laajakaistapalvelujen lisäksi puheensiirtopalveluja, komissio toteaa niin ikään, että yhtä tehokas kilpailija kuin Slovak Telekom ei Slovak Telekomin eriytettyjen käyttöoikeuksien loppupään markkinoilla perimien hintojen vuoksi olisi voinut toimia kannattavasti merkityksellisillä vähittäismarkkinoilla vuosina 2005–2010. Yhtä tehokas kilpailija ei siten olisi voinut kannattavasti toisintaa Slovak Telekomin tarjoamaa palveluvalikoimaa tämän saman ajanjakson aikana. Tämä toteamus ei muutu, vaikka valikoimaan lisättäisiin vuodesta 2007 lähtien saatavilla olleet monitoistopalvelut.

45 Koska Slovak Telekom sen paremmin kuin kantajakaan eivät esittäneet hallinnollisen menettelyn aikana mitään objektiivista perustetta tälle markkinoilta sulkemiseen tähtäävälle menettelytavalleen, komissio päättelee, että Slovak Telekomin kyseisenä ajanjaksona noudattamaa menettelytapaa on pidettävä kiellettynä hintaruuvina.

3. Slovak Telekomin menettelytavan kilpailua rajoittavien vaikutusten arviointi

46 Komissio katsoo, että nämä Slovak Telekomin menettelytavat, eli kieltäytyminen tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisesta ja vaihtoehtoisiin operaattoreihin kohdistunut hintaruuvi, olivat omiaan estämään vaihtoehtoisia operaattoreita tukeutumasta tilaajayhteyksien eriytettyyn käyttöoikeuteen päästäkseen kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinoille (tai suuren yleisön markkinoille) Slovakiassa. Riidanalaisen päätöksen mukaan nämä menettelytavat heikensivät kilpailun tehokkuutta, koska kilpailevilla operaattoreilla ei ollut todellista kannattavaa vaihtoehtoa tilaajayhteyksien eriyttämiseen perustuvan DLS-laajakaistatekniikan tukkutason käyttöoikeuksien tilalle. Slovak Telekomin menettelytavan kilpailuvaikutus oli erityisen voimakas näiden laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla, joilla oli kyseisellä ajanjaksolla erittäin suuri kasvupotentiaali.

47 Komissio täsmentää, että ns. investointiportaikkomallin (ladder of investment) mukaan tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien saannin estämisellä vietiin vaihtoehtoisilta operaattoreilta tulolähde, jonka avulla ne olisivat voineet tehdä verkkoon kohdistuvia muita investointeja ja erityisesti kehittää itselleen oman liityntäverkon liittääkseen asiakkaansa suoraan siihen.

48 Komissio päättelee, että kilpailua rajoittava menettelytapa, jota Slovak Telekom noudatti kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinoilla (tai suuren yleisön markkinoilla) Slovakiassa, oli omiaan vaikuttamaan kielteisesti kilpailuun ja että se voi vaikuttaa myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kun otetaan huomioon sen koko Slovakian aluetta vastaava maantieteellinen kattavuus.

4. Riidanalaisen päätöksen adressaatit ja sakkojen määrääminen

49 Riidanalaisen päätöksen mukaan kantaja ei ainoastaan kyennyt käyttämään vaan tosiasiallisesti käytti ratkaisevaa määräysvaltaa Slovak Telekomin liiketoimintapolitiikkaan koko kyseisen ajanjakson ajan. Koska Slovak Telekom ja kantaja kuuluvat samaan yritykseen, ne ovat kumpikin vastuussa yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatketusta SEUT 102 artiklan rikkomisesta, jota riidanalainen päätös koskee.

50 Siltä osin kuin on kyse tästä rikkomisesta määrättävästä seuraamuksesta, komissio toteaa vahvistaneensa sakkojen määrän asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annetuissa suuntaviivoissa (EUVL 2006, C 210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat) vahvistettujen periaatteiden mukaisesti.

51 Komissio laski ensin sakon perusmäärän käyttämällä arvona 10:tä prosenttia Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien markkinoilla ja kiinteiden laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla toteutuneesta liikevaihdosta sen ajanjakson viimeisenä täytenä tilivuotena, jona Slovak Telekom osallistui rikkomiseen, tässä tapauksena vuonna 2010, ja kertomalla näin saadun luvun 5,33:lla, joka vastasi rikkomisen kestoaikaa (viisi vuotta ja neljä kuukautta). Tämän laskennan tuloksena sakon perusmääräksi saatiin 38 838 000 euroa. Kyseessä oli ensimmäinen kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta määrätty sakko, jonka Slovak Telekom ja kantaja olivat velvollisia maksamaan yhteisvastuullisesti riidanalaisen päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdan nojalla.

52 Tämän jälkeen komissio teki perusmäärään kaksi oikaisua. Ensinnäkin se totesi, että kilpailusääntöjen rikkomisajankohtana kantaja oli jo asetettu vastuuseen SEUT 102 artiklan rikkomisesta [EY] 82 artiklan soveltamisesta (asia COMP/37.451, 37.578, 37.579 – Deutsche Telekom AG) 21.5.2003 tehdyllä komission päätöksellä 2003/707/EY (EUVL 2003, L 263, s. 9) televiestintäalalla käytetyn hintaruuvin vuoksi, ja että kyseisen päätöksen tekoajankohtana kantaja omisti jo 51 prosenttia Slovak Telekomin osakepääomasta ja saattoi siten käyttää siinä ratkaisevaa määräysvaltaa. Näin ollen komissio päätteli, että kantajan osalta sakon perusmäärää oli korotettava 50 prosenttia rikkomisen uusimisen

vuoksi. Toiseksi komissio totesi, että kantajan maailmanlaajuinen liikevaihto vuonna 2013 oli 60,123 miljardia euroa ja että kantajalle määrättävän sakon riittävän varoittavan vaikutuksen varmistamiseksi perusmäärään oli sovellettava korotuskerrointa 1,2. Näiden kahden oikaisun tuloksena perusmääräksi saatiin 31 070 000 euroa, joka määrättiin erillisenä sakkona yksinomaan kantajalle riidanalaisen päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohdan nojalla.

5. Riidanalaisen päätöksen päätösosa

53 Riidanalaisen päätöksen 1 ja 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1 artikla

1. Deutsche Telekom AG:stä ja Slovak Telekom a.s:stä muodostuva yritys on syyllistynyt perussopimuksen 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun rikkomiseen.

2. Kilpailusääntöjen rikkominen jatkui 12.8.2005 alkaen 31.12.2010 saakka, ja se muodostui seuraavista menettelytavoista:

a) tilaajayhteyksien eriyttämisessä tarvittavien, verkkoa koskevien tietojen salaaminen vaihtoehtoisilta operaattoreilta;

b) tilaajayhteyksien eriyttämisvelvoitteiden soveltamisalan kaventaminen;

c) rinnakkain sijoittamista, kelpuuttamismenettelyä, ennusteita, korjaustöitä ja pankkitakauksia koskevien kohtuuttomien ehtojen ja edellytysten määrääminen eriytettyä käyttöoikeutta koskevassa viitetarjouksessa;

d) kohtuuton hinnoittelu, jonka vuoksi Slovak Telekom a.s:n eriytettyjen tilaajayhteyksien käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas operaattori ei voi toisintaa Slovak Telekom a.s:n tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä.

2 artikla

Edellä 1 artiklassa tarkoitetusta kilpailusääntöjen rikkomisesta määrätään seuraavat sakot:

a) Deutsche Telekom AG ja Slovak Telekom a.s. yhteisvastuullisesti 38 838 000 euroa;

b) Deutsche Telekom AG 31 070 000 euroa.

– –”

II Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

[– –]

70 Kantaja vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin

– kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaisuudessaan tai osittain ja toissijaisesti kumoaa kantajalle määrätyt sakot tai alentaa niiden määrää

– velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

71 Komissio ja väliintulijana oleva Slovanet vaativat, että unionin tuomioistuin

– hylkää kanteen

– velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

III Oikeudellinen arviointi

72 Kantaja esittää sekä riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevien ensisijaisten vaatimustensa että sille määrättyjen sakkojen kumoamista tai niiden määrän alentamista koskevien toissijaisten vaatimustensa tueksi viisi kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee SEUT 102 artiklan soveltamisessa tehtyjä ilmeisiä arviointivirheitä ja oikeudellisia virheitä siltä osin kuin on kyse Slovak Telekomin väärinkäyttöä merkitsevästä menettelytavasta, sekä puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Toinen kanneperuste koskee oikeudellisia ja tosiseikkoihin liittyviä virheitä Slovak Telekomin kilpailusääntöjen vastaisen menettelytavan keston arvioimisessa. Kolmas kanneperuste koskee oikeudellisia ja tosiseikkoihin liittyviä virheitä Slovak Telekomin kilpailusääntöjen vastaisen menettelytavan lukemisessa kantajan syyksi, koska nämä yhtiöt ovat samaa yritystä. Neljäs kanneperuste koskee unionin oikeudessa noudatetun yrityksen käsitteen virheellistä soveltamista ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaamista siltä osin kuin riidanalaisessa päätöksessä määrätään erillinen sakko yksin kantajalle, sekä perustelujen puutteellisuutta. Viides kanneperuste koskee virheitä Slovak Telekomille ja kantajalle yhteisvastuullisesti määrätyn sakon laskennassa.

A Ensisijaisesti esitetyt riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset

73 Edellä 72 kohdassa mainitut viisi kanneperustetta, joihin kantaja vetoaa, on syytä tutkia peräkkäin.

1. Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee SEUT 102 artiklan soveltamisessa tehtyjä ilmeisiä arviointivirheitä ja oikeudellisia virheitä siltä osin kuin on kyse Slovak Telekomin väärinkäyttöä merkitsevästä menettelytavasta

74 Ensimmäisessä kanneperusteessa on kolme osaa, joista ensimmäinen koskee SEUT 102 artiklan rikkomista sillä perusteella, että komissio totesi kyseisessä määräyksessä tarkoitetun kilpailusääntöjen rikkomisen tutkimatta, olivatko kyseiset televiestintäinfrastruktuurit luonteeltaan välttämättömiä, toinen sitä, että kantajan oikeutta tulla kuulluksi loukattiin siltä osin kuin on kyse hintaruuvin laskennasta, ja kolmas pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskennassa tehtyjä virheitä.

75 Lisäksi kantaja ilmoittaa ensimmäisessä kanneperusteessa yhtyvänsä perusteluihin, jotka Slovak Telekom esittää riidanalaisesta päätöksestä 26.12.2014 nostamassaan kanteessa (asia T-851/14). Kantaja myös väittää erityisesti 22.1.2013 annettuun tuomioon komissio v. Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) viitaten, että jos jokin edellä mainitun kanteen yhteydessä esitetyistä kanneperusteista hyväksytään, nyt käsiteltävässä asiassa on päädyttävä samaan lopputulokseen kantajan hyväksi.

[– –]

a) Ensimmäinen osa, joka koskee SEUT 102 artiklan rikkomista sillä perusteella, että komissio totesi kyseisessä määräyksessä tarkoitetun kilpailusääntöjen rikkomisen tutkimatta, olivatko kyseiset televiestintäinfrastruktuurit luonteeltaan välttämättömiä

81 Ensimmäisen kanneperusteensa ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että komissio jätti virheellisesti tutkimatta, oliko Slovak Telekomin DSL-kupariverkon käyttöoikeuden saaminen välttämätöntä toiminnan harjoittamiseksi laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla Slovakiassa. Näin toimiessaan

komissio loukkasi 26.11.1998 annetusta tuomiosta Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) johtuvaa periaatetta, jonka mukaan toimituksista tai käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytyminen merkitsee määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä vain, jos se on omiaan poistamaan vähittäismarkkinoilta kaiken kilpailun ja jos tarjontaketjun alkupäässä olevat palvelut ovat välttämättömiä toiminnan harjoittamiselle tarjontaketjun loppupäässä. Tämän periaatteen soveltamista käsiteltävään tapaukseen ei kyseenalaista se, että käsiteltävä asia koskee tulkinnallista käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytymistä eikä ehdotonta käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytymistä, kuten 26.11.1998 annettu tuomio Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569). Mikään ei nimittäin oikeuta asettamaan tulkinnallisesta käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisestä johtuvan väärinkäytön toteamiseksi lievempiä näyttövaatimuksia kuin ehdottomasta käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisestä johtuvan väärinkäytön toteamiseksi. Komission tältä osin tekemä erottelu perustuu 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) 55 ja 58 kohdan virheelliseen tulkintaan. Lisäksi tämä johtaisi siihen epäloogiseen lopputulokseen, että vakavan kilpailusääntöjen rikkomisen (eli ehdottoman käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisen) toteen näyttämiseen sovellettaisiin tiukempia edellytyksiä kuin lievän kilpailusääntöjen rikkomisen (eli tulkinnallisen käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisen) toteen näyttämiseen. Viimeksi mainitusta seikasta kantaja korostaa, että ainakin yksi yritys sai käyttöoikeuden Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin, mikä olisi ollut poissuljettua, jos käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytyminen olisi ollut ehdotonta.

82 Kantaja myös väittää, että tätä näyttövaatimusta ei lievennä se, että Slovak Telekomilla oli sääntelyperusteinen velvoite tarjota kilpailijoille tilaajayhteyksiensä eriytettyä käyttöoikeutta, koska kyseisellä velvoitteella pyritään eri tavoitteisiin ja koska sille on asetettu eri edellytykset kuin SEUT 102 artiklassa tarkoitetun väärinkäytön jälkivalvonnalle. Tämä TUSR:n vuonna 2005 asettama velvoite ei sitä paitsi voi korvata sen konkreettista tutkimista, oliko käyttöoikeuksien saaminen Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin välttämätöntä myöhemmässä vaiheessa. Käsiteltävässä asiassa komissio jätti kuitenkin tekemättä tämän konkreettisen tutkimuksen, vaikka televiestintämarkkinat kehittyvät jatkuvasti.

83 Kantaja kiistää myös komission näkemyksen, jonka mukaan 26.11.1998 annetussa tuomiossa Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) vahvistettua periaatetta ei sovelleta käsiteltävään asiaan, koska kyseisen televiestintäverkon kehitti Slovakian hallitus monopoliehdoin. Komissio ei perustele, miksi tämä seikka oikeutti sen toteamaan määräävän markkina-aseman väärinkäytön tarkastamatta, oliko Slovak Telekomin DSL-kupariverkon käyttömahdollisuus välttämätön. Koska väärinkäytön olemassaoloa on aina arvioitava riippumatta olosuhteista, joissa määräävä markkina-asema on syntynyt, mikään ei oikeuta kohtelemaan aikaisempia valtionmonopoleja eri tavalla kuin muita yrityksiä silloin, kun sovelletaan SEUT 102 artiklaa. Kantaja lisää, että Slovak Telekomin DSL-kupariverkon kattavuus oli alun perin hyvin heikko ja laatu huono ja että tämä sai Slovak Telekomin, kuten riidanalaisen päätöksen 891 perustelukappaleesta ilmenee, investoimaan pysyvästi laajakaistaverkkoihin vuosina 2003–2010 eli monopoliasemansa menettämisen jälkeen.

84 Se, että useat kilpailevat toimittajat onnistuivat pääsemään laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoille omista infrastruktuureistaan käsin, osoittaa joka tapauksessa, että Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tarjoaminen ei ollut välttämätöntä kilpailevien tarjousten tekemisen kannalta.

85 Komissio kiistää nämä väitteet.

86 Tältä osin vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että määräävässä markkina-asemassa olevalla yrityksellä on erityinen velvollisuus olla toiminnallaan rajoittamatta toimivaa ja vääristymätöntä kilpailua sisämarkkinoilla (ks. tuomio 6.9.2017, Intel v. komissio, C-413/14 P, EU:C:2017:632, 135 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja että jos määräävä asema perustuu aikaisempaan lakisääteiseen monopoliin, tämä seikka on otettava huomioon (tuomio 27.3.2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, 23 kohta).

87 SEUT 102 artiklassa kielletään tästä syystä määräävässä markkina-asemassa olevaa yritystä muun muassa toteuttamasta sellaisia käytäntöjä, joilla on markkinoilta syrjäyttävä vaikutus sen sellaisiin kilpailijoihin, jotka ovat vähintäänkin yhtä tehokkaita kuin se itse, ja vahvistamasta määräävää markkina-asemaansa muihin menetelmiin kuin laatukilpailuun turvautumalla. Tältä kannalta katsoen kaikkea hintakilpailua ei siis voida pitää oikeutettuna (ks. tuomio 6.9.2017, Intel v. komissio, C-413/14 P, EU:C:2017:632, 136 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

88 Tästä on todettu, että SEUT 102 artiklassa kielletty määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on objektiivinen käsite, jolla tarkoitetaan määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen käyttäytymistä, joka estää markkinoilla, joilla juuri tällaisessa asemassa olevan yrityksen olemassaolon vuoksi kilpailuaste on jo heikentynyt, vielä olemassa olevan kilpailuasteen säilymisen tai tämän kilpailun kehittymisen siksi, että tämä yritys käyttää muita keinoja kuin niitä, joita taloudellisten toimijoiden suoritteisiin perustuvassa tavaroiden tai palvelujen normaalissa kilpailussa käytetään (ks. tuomio 19.4.2012, Tomra Systems ym. v. komissio, C-549/10 P, EU:C:2012:221, 17 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 9.9.2009, Clearstream v. komissio, T-301/04, EU:T:2009:317, 140 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

89 SEUT 102 artiklassa ei tarkoiteta ainoastaan menettelyjä, jotka aiheuttavat välitöntä vahinkoa kuluttajille, vaan myös menettelyjä, jotka aiheuttavat vahinkoa kuluttajille kilpailua rajoittamalla (ks. vastaavasti tuomio 27.3.2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 171 kohta).

90 Vaikutus, johon edellä 88 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä viitataan, ei välttämättä koske väärinkäyttöä merkitsevän käyttäytymisen konkreettisia vaikutuksia. SEUT 102 artiklassa tarkoitetun määräävän aseman väärinkäytön todistamiseksi riittää, että osoitetaan, että yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö voi johtaa kilpailun rajoittumiseen tai että se on omiaan vaikuttamaan sillä tavoin (tuomio 19.4.2012, Tomra Systems ym. v. komissio, C-549/10 P, EU:C:2012:221, 68 kohta; ks. myös tuomio 9.9.2009, Clearstream v. komissio, T-301/04, EU:T:2009:317, 144 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 268 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

91 Siitä, onko hintaruuviin johtavaa menettelytapaa pidettävä väärinkäyttönä, on todettava, että SEUT 102 artiklan toisen kohdan a alakohdassa kielletään nimenomaisesti se, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys määrää suoraan tai välillisesti kohtuuttomia hintoja (tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 25 kohta ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 173 kohta). SEUT 102 artiklassa oleva määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeva luettelo ei myöskään ole tyhjentävä, joten kyseisessä määräyksessä olevassa väärinkäyttöä koskevassa luettelossa ei luetella kaikkia unionin oikeudessa kiellettyjä määräävän markkina-aseman väärinkäyttömuotoja (tuomio 21.2.1973, Europemballage ja Continental Can v. komissio, 6/72, EU:C:1973:22, 26 kohta; tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 26 kohta ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 174 kohta).

92 Käsiteltävässä asiassa on täsmennettävä, että kantajan ensimmäisessä kanneperusteessaan esittämät perustelut koskevat yksinomaan sitä oikeudellista arviointiperustetta, jonka perusteella komissio luokitteli riidanalaisen päätöksen seitsemännessä osassa (355–821 perustelukappale) useat Slovak Telekomin kyseisen ajanjakson aikana noudattamat menettelytavat ”toimituksista kieltäytymiseksi”. Kantaja ei sitä vastoin kiistä komission tässä riidanalaisen päätöksen osassa toteamien menettelytapojen olemassaoloa sinänsä. Kuten riidanalaisen päätöksen 2 ja 1507 perustelukappaleesta ilmenee, nämä menettelytavat, jotka osaltaan vaikuttivat siihen, että komissio katsoi kyseessä olevan SEUT 102 artiklan yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen (riidanalaisen päätöksen 1511 perustelukappale), muodostuivat ensinnäkin siitä, että Slovak Telekom salasi vaihtoehtoisilta operaattoreilta verkkoa koskevia tietoja, joita tarvittiin tilaajayhteyksien eriyttämisessä, toiseksi siitä,

että Slovak Telekom kavensi asian kannalta merkitykselliseen sääntelykehykseen perustuvia tilaajayhteyksien eriyttämisvelvoitteitaan, ja kolmanneksi siitä, että kyseinen operaattori määräsi useita kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä eriytettyä käyttöoikeutta koskevassa viitetarjouksessaan.

93 Kuten kantaja lisäksi istunnossa vahvisti, ensimmäisellä kanneperusteella ei pyritä kyseenalaistamaan sitä Slovak Telekomin hintaruuvista muodostuneen menettelytavan arviointia, jonka komissio esitti riidanalaisen päätöksen kahdeksannessa osassa (822–1045 perustelukappale). Kannekirjelmässään kantaja ei nimittäin kiistä, että tämänkaltainen menettelytapa merkitsee itsenäistä väärinkäytön muotoa, joka on toimituksista kieltäytymisestä erillinen ja johon ei siten sovelleta 26.11.1998 annetussa tuomiossa Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) vahvistettuja edellytyksiä (ks. vastaavasti tuomio 10.7.2014, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, C-295/12 P, EU:C:2014:2062, 75 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

94 Kantaja siis lähinnä moittii komissiota siitä, että tämä luokitteli edellä 92 kohdassa mainitut menettelytavat Slovak Telekomin tilaajayhteyksien käyttöoikeuden ”toimittamisesta kieltäytymiseksi” tarkistamatta sitä, oliko tällainen käyttöoikeus 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 41 kohdassa mainitun kolmannen edellytyksen mukaisesti ”välttämätön”.

95 Kyseisessä tuomiossa todettiin, että jotta sen, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys kieltäytyy tarjoamasta palvelun käyttöoikeutta, voitaisiin katsoa merkitsevän SEUT 102 artiklassa tarkoitettua määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä, on edellytettävä sitä, että kieltäytymisellä palvelun käyttöoikeuden tarjoamisesta saatetaan poistaa kaikki kilpailu markkinoilta palvelua kysyneeseen yritykseen nähden, sitä, ettei kieltäytymistä voida objektiivisesti perustella, ja sitä, että palvelu sinänsä on välttämätön kyseisen yrityksen toiminnan harjoittamisen kannalta (tuomio 26.11.1998, Bronner, C-7/97, EU:C:1998:569, 41 kohta; ks. myös tuomio 9.9.2009, Clearstream v. komissio, T-301/04, EU:T:2009:317, 147 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

96 Lisäksi 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 43 ja 44 kohdasta ilmenee, että sen määrittämiseksi, onko jokin tuote tai palvelu välttämätön jollekin yritykselle, jotta se voisi harjoittaa toimintaansa määrätyillä markkinoilla, on tutkittava, onko olemassa vaihtoehtoisen ratkaisun tarjoavia tuotteita tai palveluja, vaikka ne olisivatkin epäedullisempia, ja onko olemassa teknisiä, lainsäädännöllisiä tai taloudellisia esteitä, jotka voisivat tehdä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi sen, että yritys, joka haluaa toimia kyseisillä markkinoilla, yksin tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa loisi vaihtoehtoisia tuotteita tai palveluita. Kyseisen 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 46 kohdassa todetaan, että taloudellisten esteiden olemassaolon toteamiseksi on vähintäänkin näytettävä toteen, että näiden tuotteiden tai palvelujen tuottaminen siinä laajuudessa, jossa olemassa olevaa tuotetta tai palvelua kontrolloiva yritys niitä tuottaa, ei ole taloudellisesti kannattavaa (tuomio 29.4.2004, IMS Health, C-418/01, EU:C:2004:257, 28 kohta).

97 Käsiteltävässä asiassa on kuitenkin niin, että koska televiestintäalaa koskevassa sääntelyssä määritellään kyseiseen alaan sovellettavat oikeussäännöt ja koska siinä tällä tavalla omalta osaltaan määritetään ne kilpailuolosuhteet, joissa kantajan kaltainen yritys harjoittaa toimintaansa merkityksellisillä markkinoilla, se muodostaa merkityksellisen tekijän sovellettaessa SEUT 102 artiklaa kyseisen yrityksen omaksumiin menettelytapoihin etenkin, kun on kyse sen arvioimisesta, voidaanko tällaisia menettelytapoja pitää väärinkäyttönä (tuomio 14.10.2010, Deutsche Telekom v. komissio, C-280/08 P, EU:C:2010:603, 224 kohta).

98 Kuten komissio aivan oikein toteaa, edellä 95 kohdassa mainitut arviointiperusteet määritettiin ja niitä sovellettiin sellaisten asioiden yhteydessä, joissa kyse oli siitä, voitiinko määräävässä markkina-asemassa olevalta yritykseltä SEUT 102 artiklan nojalla edellyttää sitä, että se tarjoaa muille yrityksille käyttöoikeuden tiettyyn tuotteeseen tai palveluun, vaikkei sillä ollut tähän mitään sääntelyyn perustuvaa velvollisuutta.

99 Tällainen asiayhteys poikkeaa käsiteltävän asian asiayhteydestä, jossa TUSR velvoitti Slovak Telekomin 8.3.2005 tekemällään ja kyseisen viranomaisen johtajan 14.6.2005 vahvistamalla päätöksellä toteuttamaan kaikki kohtuullisina ja perusteltuina pidettävät tilaajayhteyksiensä eriytettyä käyttöoikeutta koskevat pyynnöt, jotta vaihtoehtoiset operaattorit voisivat tältä pohjalta tarjota omia palvelujaan kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinoilla (tai suuren yleisön markkinoilla) Slovakiassa (edellä 9 kohta). Tämän velvollisuuden asettamiseen oli syynä viranomaisten halu kannustaa Slovak Telekomia ja sen kilpailijoita investointeihin ja innovointiin ja samalla varmistaa kilpailun jatkuminen markkinoilla (riidanalaisen päätöksen 218, 373, 388, 1053 ja 1129 perustelukappale).

100 Kuten riidanalaisen päätöksen 37–46 perustelukappaleessa esitetään, sähköisestä viestinnästä annetun Slovakian lain nro 610/2003 mukaisesti tehdyllä TUSR:n päätöksellä saatettiin osaksi Slovakian lainsäädäntöä asetuksen N:o 2887/2000 3 artiklassa säädetty vaatimus, jonka mukaan kiinteiden yleisten puhelinverkkojen tarjoamisessa merkittävässä asemassa olevien operaattorien on tarjottava käyttöoikeus eriytettyihin tilaajayhteyksiinsä. Kyseisen asetuksen johdanto-osan kuudennessa perustelukappaleessa unionin lainsäätäjä perusteli tätä vaatimusta sillä, että ”uusien tulokkaiden ei olisi taloudellisesti kannattavaa rakentaa vakiintuneen operaattorin verkon rinnalle kokonaan omaa metallijohtoja käyttävää paikallisliityntäverkkoaan kohtuullisessa ajassa[, koska] vaihtoehtoiset perusrakenteet – – eivät toistaiseksi ole yleensä yhtä toimivia ja kaiken kattavia – –”.

101 Koska asian kannalta merkityksellisessä sääntelykehyksessä tunnustetaan selvästi, että käyttöoikeuden tarjoaminen Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin on tarpeen tehokkaan kilpailun syntymiseksi ja kehittämiseksi Slovakian laajakaistaisten internetpalvelujen markkinoilla, komissiolla ei ollut velvollisuutta osoittaa, että tällainen käyttöoikeus oli 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 41 kohdan viimeisessä edellytyksessä tarkoitetulla tavalla välttämätön.

102 Tätä päätelmää ei voida kyseenalaistaa kantajan väitteellä, jonka mukaan Slovak Telekomille asetettu sääntelyperusteinen velvoite tarjota tilaajayhteyksiensä käyttöoikeutta ei tarkoita sitä, että tällainen käyttöoikeus oli myönnettävä myös SEUT 102 artiklan nojalla, koska tällaisella etukäteen sääntelyllä asetettavalla velvoitteella pyritään eri tavoitteisiin ja koska sille on asetettu eri edellytykset kuin kyseiseen artiklaan perustuvalle määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen menettelytapojen jälkivalvonnalle.

103 Näiden väitteiden hylkäämiseksi on riittävää todeta, että edellä 97–101 kohdassa esitetyissä perusteluissa ei lähdetä olettamasta, jonka mukaan Slovak Telekomille asetettu velvollisuus tarjota eriytettyä käyttöoikeutta tilaajayhteyksiinsä johtuu SEUT 102 artiklasta, vaan ainoastaan korostetaan edellä 97 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti, että tällaisen sääntelyperusteisen velvoitteen olemassaolo on olennainen osa sitä taloudellista ja oikeudellista asiayhteyttä, jossa on arvioitava, voitiinko riidanalaisen päätöksen seitsemännessä osassa tarkasteltuja Slovak Telekomin menettelytapoja pitää kyseisessä määräyksessä tarkoitettuna väärinkäyttönä.

104 Kantajan edellä 102 kohdassa mainitun väitteensä tueksi esittämällä viittauksella 10.4.2008 annetun tuomion Deutsche Telekom v. komissio (T-271/03, EU:T:2008:101) 113 kohtaan ei ole merkitystä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tosin totesi mainitussa 113 kohdassa, että kansalliset sääntelyviranomaiset toimivat kansallisen lainsäädännön alaisina, jolla voi olla tavoitteita, jotka eroavat unionin kilpailupolitiikan tavoitteista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin esitti tämän perustelun tukeakseen sen pääasian kantajan kyseisessä asiassa esittämän väitteen hylkäämistä, jonka mukaan se, että televiestinnän ja postin sääntelyviranomainen tarkasti etukäteen kantajan perimät maksut, esti soveltamasta SEUT 102 artiklaa sen tilaajayhteyksiensä eriytetystä käyttöoikeudesta perimistä maksuista johtuvaan mahdolliseen hintaruuviin. Tämä seikka ei siis liittynyt mitenkään kysymykseen siitä, onko määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen sääntelyperusteisella velvoitteella tarjota käyttöoikeutta tilaajayhteyksiinsä merkitystä arvioitaessa sitä, onko sen käyttöoikeuksien tarjoamisessa noudattama menettelytapa SEUT 102 artiklan mukainen.

105 Edellä esitetystä seuraa, ettei komissiota voida moittia siitä, että se ei tutkinut, oliko kyseisen verkon käyttöoikeus välttämätön.

106 On lisättävä, ettei komissiota voida moittia tästä myöskään siinä tapauksessa, että olisi katsottava, että tähän tulkinnalliseen käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytymiseen sovellettiin 17.2.2011 annetussa tuomiossa TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) esitettyjä toteamuksia. Mainitussa tuomiossa unionin tuomioistuin katsoi, ettei 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 48 ja 49 kohdan perusteella voida päätellä, että edellytyksiä, joiden nojalla toimituksista kieltäytymisen – jota jälkimmäisessä asiassa tarkasteltu ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys koski –, voidaan katsoa merkitsevän väärinkäyttöä, on välttämättä sovellettava myös arvioitaessa sitä, voidaanko menettelyä, jossa palvelu tai tavara myydään epäedullisin ehdoin tai ehdoin, joista ostaja ei voisi olla kiinnostunut, pitää väärinkäyttönä (tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 55 kohta). Tästä unionin tuomioistuin totesi, että tällainen menettely voi sinällään merkitä toimituksista kieltäytymisestä poikkeavaa itsenäistä väärinkäytön muotoa (tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 56 kohta).

107 Unionin tuomioistuin huomautti lisäksi, että 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) vastainen tulkinta merkitsisi sitä, että jotta mitä tahansa määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen kaupallisten ehtojensa osalta omaksumaa menettelyä voitaisiin pitää väärinkäyttönä, toimituksista kieltäytymisen osoittamista koskevien edellytysten on aina täytyttävä, mikä vähentää perusteettomasti SEUT 102 artiklan tehokasta vaikutusta (tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 58 kohta).

108 Tästä seikasta kantaja korostaa aivan perustellusti, että 17.2.2011 annetussa tuomiossa TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) tarkastellussa pääasiassa kyseessä ollut menettelytapa muodostui yksinomaan, kuten mainitun tuomion 8 kohdasta ilmenee, kiinteän puhelinverkon vakiintuneen ruotsalaisen toimijan mahdollisesta hintaruuvista, jolla se yritti estää vaihtoehtoisia operaattoreita hakemasta tilaajayhteyksiensä käyttöoikeutta. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että tulkinta, jonka unionin tuomioistuin esitti kyseisessä tuomiossa 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 41 kohdassa asetettujen edellytysten ulottuvuudesta, on rajattava koskemaan vain tätä yhtä markkina-aseman väärinkäytön muotoa ja että se ei koske komission riidanalaisen päätöksen seitsemännessä osassa (ks. edellä 27–41 kohta) tarkastellun kaltaisia menettelytapoja, jotka eivät ole varsinaisia hinnoittelukäytäntöjä.

109 Tästä on ensin todettava, että 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) 55–58 kohdassa unionin tuomioistuin ei viitannut siihen erityiseen väärinkäytön muotoon, jossa on kyse tarjontaketjun loppupään markkinoilla kilpaileviin operaattoreihin kohdistuvasta hintaruuvista, vaan ”menettelyyn, jossa palvelu tai tavara myydään epäedullisin ehdoin tai ehdoin, joista ostaja ei voisi olla kiinnostunut”, sekä määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen asettamiin ”kaupallisiin ehtoihin”. Tästä sanamuodosta voidaan päätellä, että markkinoilta syrjäyttämiseen tähtäävät menettelytavat, joihin tässä yhteydessä viitattiin, eivät koskeneet yksinomaan hintaruuvia vaan myös muita kaupallisia menettelytapoja, joilla oli nykyisiin ja potentiaalisiin kilpailijoihin lainvastainen markkinoilta syrjäyttävä vaikutus ja jotka olivat samantyyppisiä kuin ne, joita komissio piti Slovak Telekomin tulkinnallisena kieltäytymisenä tilaajayhteyksiensä käyttöoikeuden tarjoamisesta (ks. vastaavasti riidanalaisen päätöksen 366 perustelukappale).

110 Tätä 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) tulkintaa vahvistaa se, että unionin tuomioistuin viittasi tarkastelunsa kyseisessä osassa 26.11.1998 annetun tuomion Bronner (C-7/97, EU:C:1998:569) 48 ja 49 kohtaan. Näissä kahdessa kohdassa nimittäin käsiteltiin yhteisöjen tuomioistuimelle kyseisessä asiassa esitettyä toista ennakkoratkaisukysymystä, joten ne eivät koskeneet sitä, että pääasiassa kyseessä ollut määräävässä markkina-asemassa oleva yritys kieltäytyi tarjoamasta kilpailevan päivälehden kustantajalle kotiinkantojärjestelmänsä palveluja, mitä tarkasteltiin ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen yhteydessä, vaan sitä, voitiinko määräävän markkina-aseman

väärinkäyttönä mahdollisesti pitää menettelytapaa, jossa määräävässä markkina-asemassa ollut yritys asetti palvelujen tarjoamisen ehdoksi sen, että kyseinen kustantaja samanaikaisesti antaa sen tehtäväksi muiden palvelujen suorittamista, kuten myyntiä lehtikioskissa tai painotyötä.

111 Tältä osin ei voida hyväksyä kantajan väitettä, jonka mukaan 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) 55–58 kohdassa noudatetun päättelyn soveltaminen käsiteltävään tapaukseen johtaisi siihen epäloogiseen lopputulokseen, että tulkinnallisen toimituksista kieltäytymisen toteen näyttäminen olisi helpompaa kuin ehdottoman toimituksista kieltäytymisen toteen näyttäminen, vaikka viimeksi mainitun tyyppinen menettelytapa merkitsee vakavinta määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Tästä on riittävää todeta, että tämä väite perustuu virheelliseen olettamaan, jonka mukaan sellaisen SEUT 102 artiklan rikkomisen vakavuus, joka perustuu määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen kieltäytymiseen toimittamasta tuotteitaan tai palvelujaan muille yrityksille, riippuu yksinomaan sen muodosta. Tällaisen kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus voi näet riippua monista eri tekijöistä, jotka eivät riipu mitenkään siitä, onko kieltäytyminen ollut ehdotonta vai tulkinnallista, kuten rikkomisen maantieteellisestä laajuudesta, sen tahallisuudesta tai sen markkinavaikutuksista. Tämä näkemys vahvistetaan vuoden 2006 suuntaviivojen 20 kohdassa, jossa todetaan, että SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan rikkomisen vakavuus arvioidaan tapauskohtaisesti kaikkien tapauksessa merkityksellisten seikkojen perusteella.

112 Lopuksi on muistutettava, että 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) 69 kohdassa unionin tuomioistuin huomautti, että tukkutuotteen välttämättömyydellä voi olla merkitystä hintaruuvin vaikutuksia arvioitaessa. Käsiteltävässä asiassa on kuitenkin todettava, että kantaja on vedonnut komission velvollisuuteen osoittaa, että Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetty käyttöoikeus on välttämätön, vain tukeakseen väitettään, jonka mukaan komissio ei soveltanut asianmukaista oikeudellista arviointiperustetta, kun se arvioi riidanalaisen päätöksen seitsemännessä osassa tarkastelemiaan menettelytapoja (ks. analogisesti tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 182 kohta), eikä kyseenalaistaakseen arvioinnin, jonka komissio esitti kyseisten menettelytapojen kilpailua rajoittavista vaikutuksista kyseisen päätöksen yhdeksännessä osassa (riidanalaisen päätöksen 1046–1109 perustelukappale).

113 Kantajan viittauksesta komission tiedonannon ”Ohjeita komission ensisijaisista täytäntöönpanotavoitteista sovellettaessa [SEUT 102] artiklaa yritysten määräävän aseman väärinkäyttöön perustuvaan markkinoiden sulkemiseen” (EUVL 2009, C 45, s. 7) 79 kohtaan on todettava, ettei sillä ole käsiteltävässä asiassa merkitystä.

114 Yhtäältä ja kuten komissio perustellusti toteaa, kyseisessä kohdassa ei esitetä ehdottoman toimituksista kieltäytymisen ja ”tulkinnallisen” toimituksista kieltäytymisen välillä tehdyn erottelun tueksi mitään täsmennyksiä siitä, mitkä ovat asianmukaiset oikeudelliset kriteerit, joiden perusteella kummassakin tapauksessa voidaan päätyä siihen, että kyseessä on SEUT 102 artiklan rikkominen. Toisaalta ja joka tapauksessa tiedoksiannossa mainitaan, että sen ainoana tarkoituksena on vahvistaa ensisijaiset tavoitteet, jotka ohjaavat komission toimintaa sen soveltaessa SEUT 102 artiklaa määräävän aseman väärinkäyttöön perustuvaan markkinoiden sulkemiseen, eikä muodostaa selvitystä sovellettavasta laista (ks. tiedonannon 2 ja 3 kohta).

115 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että riidanalaisen päätöksen seitsemännessä osassa tarkasteltujen Slovak Telekomin menettelytapojen luokitteleminen SEUT 102 artiklassa tarkoitetuksi määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi ei edellyttänyt sitä, että komissio osoittaa, että käyttöoikeuden tarjoaminen Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin oli edellä 96 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla välttämätöntä, jotta kilpailevat operaattorit voivat harjoittaa toimintaa kiinteiden laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla Slovakiassa.

116 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä perusteettomana.

b) Toinen osa, jonka mukaan kantajan oikeutta tulla kuulluksi loukattiin siltä osin kuin on kyse hintaruuvin laskennasta

117 Ensimmäisen kanneperusteensa toisessa osassa kantaja väittää, että komissio loukkasi kahdella tavalla sen oikeutta tulla kuulluksi hallinnollisen menettelyn aikana.

118 Ensinnäkin komissio antoi kantajalle tiedoksi eräitä uusia seikkoja tiedotuskokouksessa, joka pidettiin 29.9.2014. Kantajalle tässä yhteydessä toimitetusta asiakirjasta ”Hintaruuvin laskenta (alustavat tulokset)” [Margin Squeeze calculation (preliminary results)] ilmeni, että jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) marginaalilaskelman perusteella Slovak Telekomin marginaali oli positiivinen vuonna 2005. Tähän asiakirjaan sisältyi myös lukuja, joihin kantaja ei ollut saanut tutustua ennen tiedotuskokousta. Lisäksi komissio ilmoitti kokouksen aikana aikovansa yhtäältä soveltaa 12.8.2005–31.12.2010 toteutuneiden marginaalien laskentaan useita ajanjaksoja käsittävää (tai monivuotista) lähestymistapaa ja toisaalta todeta myös vuoden 2005 marginaalin negatiiviseksi. Tämä ilmoitus tuli kuitenkin yllätyksenä sekä kantajalle että Slovak Telekomille, koska kumpikaan niistä ei ollut siihen mennessä ehdottanut tällaista laskentamenetelmää.

119 Kantajan pyynnöstä komissio ilmoitti kantajalle 1.10.2014, että se voi esittää komissiolle huomautuksensa näistä seikoista viimeistään 3.10.2014. Viimeksi mainittu ajankohta oli kuitenkin Saksassa lakisääteinen vapaapäivä, joten kantajalle jäi vajaat kaksi arkipäivää aikaa esittää huomautuksensa. Koska Slovak Telekom oli toimittanut tietyt tarkistetussa hintaruuvilaskelmassa käytetyistä tiedoista komission asiaseikkoja koskevaan kirjeeseen antamassaan vastauksessa ja koska tätä vastausta ei ollut vielä asetettu kantajan saataville, komissio antoi 7.10.2014 päivätyllä kirjeellä kantajalle luvan tutustua siihen ja esittää siitä huomautuksensa viimeistään 9.10.2014 illalla.

120 Kantajan mukaan näillä erittäin lyhyillä määräajoilla vietiin siltä käytännössä kaikki tosiasialliset mahdollisuudet esittää näkemyksensä sille 29.9.2014 tiedoksi annetuista uusista seikoista, vaikka nämä seikat otettiin huomioon riidanalaisessa päätöksessä. Kantaja korostaa, että komission kyseisenä päivämääränä ensimmäisen kerran esittämät luvut olivat paitsi uusia – varsinkin sen takia, että niissä käytettiin pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia – myös monitahoisia. Kantaja ei pystynyt toimittamaan näitä uusia tietoja ekonomistien tarkasteltaviksi, mikä olisi selvästikin tarjonnut kantajalle mahdollisuuden vaikuttaa komission arviointiin tutkinnan kohteena olleen hintaruuvin kestosta.

121 Toiseksi kantaja moittii komissiota siitä, että se teki riidanalaisessa päätöksessä oikaisuja ja mukautuksia Slovak Telekomin pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskemiseksi toimittamiin tietoihin ilmoittamatta kuitenkaan niitä koskevia väitteitään ennakolta kantajalle ja että se vei näin kantajalta kaikki mahdollisuudet esittää asianmukaisesti näkemyksensä.

122 Komissio kiistää nämä väitteet.

123 Tästä on muistutettava, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kilpailupolitiikan alaan liittyvien hallinnollisten menettelyjen toimittamisessa on unionin oikeuden yleinen oikeusperiaate, jonka noudattamista unionin tuomioistuimet valvovat (ks. tuomio 18.6.2013, ICF v. komissio, T-406/08, EU:T:2013:322, 115 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

124 Tämän periaatteen mukaan asianomaisen yrityksen on saatava hallinnollisen menettelyn kuluessa ilmaista asianmukaisesti näkemyksensä esiin tuotujen tosiseikkojen paikkansapitävyydestä ja merkityksestä sekä niistä asiakirjoista, joita komissio on käyttänyt kilpailusääntöjen rikkomista koskevan väitteensä tukena. Vastaavasti asetuksen N:o 1/2003 27 artiklan 1 kohdassa säädetään, että asianosaisille on lähetettävä väitetiedoksianto. Väitetiedoksiannossa on esitettävä selkeästi kaikki ne olennaiset seikat, joihin komissio menettelyn tässä vaiheessa perustaa näkemyksensä (tuomio 5.12.2013, SNIA v. komissio, C-448/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:801, 41 ja 42 kohta).

125 Tämä edellytys täyttyy, jos lopullisessa päätöksessä ei aseteta asianomaisten henkilöiden vastuulle väitetiedoksiannossa tarkoitetuista rikkomisista poikkeavia rikkomisia ja jos siinä esitetään ainoastaan ne tosiseikat, joista asianomaisilla henkilöillä on ollut mahdollisuus esittää näkemyksensä menettelyn aikana (ks. vastaavasti tuomio 24.5.2012, MasterCard ym. v. komissio, T-111/08, EU:T:2012:260, 266 kohta ja tuomio 18.6.2013, ICF v. komissio, T-406/08, EU:T:2013:322, 117 kohta).

126 Olennaiset seikat, joihin komissio perustaa väitetiedoksiantonsa, voidaan kuitenkin esittää tiivistelmänomaisesti, eikä lopullisen päätöksen tarvitse välttämättä täydellisesti vastata väitetiedoksiantoa, koska väitetiedoksianto on valmisteleva asiakirja, jossa arviot tosiseikoista ja oikeudellisista seikoista ovat täysin väliaikaisia (ks. vastaavasti tuomio 17.11.1987, British American Tobacco ja Reynolds Industries v. komissio, 142/84 ja 156/84, EU:C:1987:490, 70 kohta; tuomio 5.12.2013, SNIA v. komissio, C-448/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:801, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 24.5.2012, MasterCard ym. v. komissio, T-111/08, EU:T:2012:260, 267 kohta). Väitetiedoksiantoa voidaan siten täydentää osapuolten antaman vastineen perusteella, jossa esitetyt argumentit osoittavat, että osapuolet ovat todella voineet käyttää puolustautumisoikeuksiaan. Komissio voi myös hallinnollisen menettelyn perusteella muuttaa ja täydentää esittämiensä väitteiden tukena olevia perusteluja sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen osalta (tuomio 9.9.2011, Alliance One International v. komissio, T-25/06, EU:T:2011:442, 181 kohta). Näin ollen komissio voi lopullisen päätöksen tekemiseen asti joko hylätä erityisesti asianosaisten kirjallisten tai suullisten huomautusten perusteella tietyt tai jopa kaikki niitä vastaan aluksi esittämänsä väitteet ja muuttaa siten kantaansa niiden eduksi tai päinvastoin päättää lisätä uusia väitteitä, kunhan se varaa kyseisille yrityksille tilaisuuden esittää niiltä osin huomautuksensa (ks. tuomio 30.9.2003, Atlantic Container Line ym. v. komissio, T-191/98 ja T-212/98–T-214/98, EU:T:2003:245, 115 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

127 Väitetiedoksiantoon sisältyvien tosiseikkojen oikeudellisen luonnehdinnan väliaikaisuudesta seuraa, että komission lopullista päätöstä ei voida kumota pelkästään sillä perusteella, että näistä tosiseikoista tehdyt lopulliset päätelmät eivät täsmällisesti vastaa tätä väliaikaista luonnehdintaa (tuomio 5.12.2013, SNIA v. komissio, C-448/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:801, 43 kohta). Näin ollen se, että asianosaisen hallinnollisen menettelyn aikana esittämä väite otetaan huomioon, vaikkei asianosaiselle ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi tältä osin ennen lopullisen päätöksen tekemistä, ei voi sellaisenaan merkitä puolustautumisoikeuksien loukkaamista, kun tämän väitteen huomioon ottaminen ei muuta sitä vastaan osoitettujen väitteiden luonnetta (ks. vastaavasti määräys 10.7.2001, Irish Sugar v. komissio, C-497/99 P, EU:C:2001:393, 24 kohta; tuomio 28.2.2002, Compagnie générale maritime ym. v. komissio, T-86/95, EU:T:2002:50, 447 kohta ja tuomio 9.9.2011, Alliance One International v. komissio, T-25/06, EU:T:2011:442, 182 kohta).

128 Komission on nimittäin kuultava väitetiedoksiannon adressaatteja ja tarvittaessa otettava huomioon huomautukset, joilla ne vastaavat komission esittämiin väitteisiin, ja muutettava tarkasteluaan nimenomaan niiden puolustautumisoikeuksien kunnioittamiseksi. Komission on siten voitava täsmentää tätä luonnehdintaa lopullisessa päätöksessään ja otettava huomioon hallinnollisessa menettelyssä esille tulleet seikat joko hylätäkseen sellaiset väitteet, jotka ovat osoittautuneet perusteettomiksi, tai muuttaakseen ja täydentääkseen niin tosiseikkojen kuin oikeudellisten seikkojen osalta perustelujaan, edellyttäen kuitenkin, että se perustaa päätöksensä ainoastaan sellaisiin seikkoihin, joista asianosaisilla on ollut tilaisuus esittää näkemyksensä, ja että kyseisille yrityksille on annettu hallinnollisen menettelyn kuluessa niiden puolustuksen kannalta tarpeelliset tiedot (ks. tuomio 3.9.2009, Prym ja Prym Consumer v. komissio, C-534/07 P, EU:C:2009:505, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 5.12.2013, SNIA v. komissio, C-448/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:801, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

129 Lopuksi on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan puolustautumisoikeuksia on loukattu, jos on olemassa mahdollisuus, että komission säännöstenvastaisen toiminnan vuoksi sen toteuttama hallinnollinen menettely olisi saattanut johtaa erilaiseen tulokseen. Kantajana oleva yritys näyttää toteen, että tällainen loukkaaminen on tapahtunut, jos se voi osoittaa riittävällä tavalla, ei että

komission päätöksellä olisi ollut toisenlainen sisältö vaan että se olisi voinut puolustautua paremmin, jos säännöstenvastaisuutta ei olisi tapahtunut, esimerkiksi siksi, että se olisi voinut käyttää puolustuksessaan asiakirjoja, joihin se ei saanut tutustua hallinnollisen menettelyn aikana (ks. tuomio 2.10.2003, Thyssen Stahl v. komissio, C-194/99 P, EU:C:2003:527, 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; tuomio 24.5.2012, MasterCard ym. v. komissio, T-111/08, EU:T:2012:260, 269 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 9.9.2015, Philips v. komissio, T-92/13, ei julkaistu, EU:T:2015:605, 93 kohta).

130 Näiden periaatteiden valossa on aluksi tutkittava kantajan ensimmäinen väite, jonka mukaan sen oikeutta tulla kuulluksi loukattiin, koska sille ei annettu hallinnollisen menettelyn aikana tilaisuutta ilmaista asianmukaisesti näkemystään uusista seikoista, jotka komissio antoi sille tiedoksi 29.9.2014 pitämässään tiedotuskokouksessa ja jotka otettiin huomioon riidanalaisessa päätöksessä. Nämä seikat muodostuivat ensinnäkin Slovak Telekomin hintaruuvia koskeviin laskelmiin liittyneistä uusista luvuista, toiseksi siitä, että vuoden 2005 marginaali oli jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) marginaalilaskelman perusteella positiivinen, ja kolmanneksi komission kyseisessä kokouksessa ilmaisemasta aikomuksesta soveltaa lisänä useita ajanjaksoja käsittävää (monivuotista) marginaalien laskentamenetelmää, jonka perusteella se saattoi päätellä, että myös vuoden 2005 marginaali oli negatiivinen.

131 Kahdesta ensin mainitusta seikasta on yhtäältä todettava, että riidanalaisen päätöksen 1010 perustelukappaleen mukaan marginaalit olivat kaikissa kolmessa analysoidussa palveluvalikoimassa positiiviset vuonna 2005. Tämä on ristiriidassa sen Slovak Telekomin tilaajayhteyksien käyttöoikeuden tarjoamisessa käytettyä hintaruuvia koskevan laskelman kanssa, joka esitettiin väitetiedoksiannossa ja jonka mukaan tälle samalle vuodelle laskettu marginaali oli negatiivinen (väitetiedoksiannon taulukko 88 ja 1203 perustelukappale). Toisaalta on kiistatonta, että komissio ei sisällyttänyt riidanalaiseen päätökseen kaikkia väitetiedoksiannossa hintaruuvin laskemiseksi käytettyjä lukuja ja että tämä muutos johti siihen, että päätöksessä määritetyt marginaalit olivat erilaiset kuin väitetiedoksiannon ennakolta lasketut marginaalit.

132 Kuten komissio kirjelmissään kuitenkin perustellusti totesi, nämä hintaruuvia koskeviin laskelmiin tehdyt muutokset olivat seurausta niiden tietojen ja laskelmien huomioon ottamisesta, jotka Slovak Telekom oli itse toimittanut väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa, eikä kantaja ole tätä kiistänyt. Tämä huomioon ottaminen ilmenee muun muassa riidanalaisen päätöksen 910, 945, 963 ja 984 perustelukappaleesta. Lisäksi riidanalaisen päätöksen 946 (alaviite 1405) ja 1000 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio otti sitä tehdessään huomioon hintaruuvia koskevien laskelmien päivityksen, jonka Slovak Telekom toimitti sille asiaseikkoja koskevaan kirjeeseen antamassaan vastauksessa (ks. edellä 21 kohta).

133 Näin toimiessaan komissio ei – siltä osin kuin on kyse sen hintaruuvista tekemästä arvioinnista – muuttanut riidanalaisessa päätöksessä Slovak Telekomia ja näin myös kantajaa vastaan emoyhtiönä esitettyjen väitteiden luonnetta saattamalla ne vastuuseen seikoista, joista niille ei ollut annettu hallinnollisen menettelyn aikana tilaisuutta ilmaista näkemystään. Komissio ainoastaan otti huomioon Slovak Telekomin kyseisen menettelyn aikana esittämät väitteet muuttaakseen ja täydentääkseen väitetiedoksiannossa hintaruuvista tekemäänsä arviointia. Koska tällä huomioon ottamisella pyrittiin nimenomaan täyttämään edellä 128 kohdassa mainitut vaatimukset, osapuolten oikeus tulla kuulluiksi hallinnollisen menettelyn aikana ei edellyttänyt sitä, että niille tarjotaan uudelleen tilaisuus esittää näkemyksensä tarkistetuista hintaruuvilaskelmista ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä.

134 Edellä 130 kohdassa mainitusta kolmannesta seikasta, joka liittyy useita ajanjaksoja käsittäneeseen (monivuotiseen) hintaruuvin laskentamenetelmään, on korostettava, että väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen 1281 kohdassa, joka toistetaan komission vastineessa, Slovak Telekom vastusti jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) menetelmän yksinomaista käyttöä, jota komissio oli väitetiedoksiannossa ehdottanut.

135 Slovak Telekom nimittäin väitti, että televiestintäalalla operaattorit arvioivat mahdollisuuksiaan kohtuullisen tuoton saantiin pidemmällä ajanjaksolla kuin vuosi. Näin ollen se muun muassa ehdotti, että hintaruuvin tutkimusta täydennettäisiin useita ajanjaksoja käsittävällä analyysilla, jossa kokonaismarginaalia arvioitaisiin usean vuoden ajalta. Kantajan väitetiedoksiantoon antaman vastauksen 587 kohdasta ilmenee, että se yhtyi tähän väitteeseen.

136 Kuten riidanalaisen päätöksen 859 perustelukappaleesta kuitenkin ilmenee, komissio käytti useita ajanjaksoja käsittänyttä (monivuotista) lähestymistapaa ottaakseen huomioon kantajan väitteen ja selvittääkseen, muuttaisiko kyseinen lähestymistapa sitä komission päätelmää, jonka mukaan Slovak Telekomin vaihtoehtoisilta operaattoreilta tilaajayhteyksiensä eriytetystä käyttöoikeudesta perimät hinnat johtivat hintaruuviin vuosina 2005–2010.

137 Tämän lisätutkimuksen, jonka tulokset ilmenevät riidanalaisen päätöksen 1013 ja 1014 perustelukappaleesta, perusteella komissio totesi, että jokaisen palveluvalikoiman kokonaismarginaali oli negatiivinen yhtäältä vuosina 2005–2010 (riidanalaisen päätöksen 1013 perustelukappale, taulukko 39) ja toisaalta vuosina 2005–2008 (riidanalaisen päätöksen 1014 perustelukappale, taulukko 40). Tämän perusteella komissio päätteli riidanalaisen päätöksen 1015 perustelukappaleessa, että useisiin ajanjaksoihin perustuva analyysi ei muuttanut sen jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) analyysin perusteella tekemää toteamusta hintaruuvin olemassaolosta.

138 Edellä esitetystä seuraa yhtäältä, että riidanalaisessa päätöksessä hintaruuvin toteamisen yhteydessä tehty useita ajanjaksoja käsittänyt (monivuotinen) analyysi oli seurausta siitä, että Slovak Telekom oli väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa esittänyt väitteitä jaksokohtaista (vuosikohtaista) laskentamenetelmää vastaan, mihin kantaja oli yhtynyt. Toisaalta riidanalaisessa päätöksessä Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tarjoamista koskeneista kantajan marginaaleista tehdyn useita ajanjaksoja käsittäneen (monivuotisen) analyysin tarkoituksena oli täydentää mainitun päätöksen 1175–1222 perustelukappaleessa esitettyä jaksokohtaista (vuosikohtaista) analyysia sitä kuitenkaan korvaamatta. Lisäksi useita ajanjaksoja käsittänyt (monivuotinen) lisäanalyysi johti siihen, että komissio vahvisti toteamuksensa hintaruuvin olemassaolosta Slovakian laajakaistaisten internetpalvelujen markkinoilla 12.8.2005–31.12.2010.

139 Kuten komissio olennaisin osin väittää, useita ajanjaksoja käsittänyt (monivuotinen) analyysi ei näin ollen johtanut kantajan ja Slovak Telekomin asettamiseen vastuuseen seikoista, joista niillä ei ollut hallinnollisen menettelyn aikana tilaisuutta antaa selvitystä, siten, että sillä olisi muutettu kantajaa vastaan esitettyjen väitteiden luonnetta, vaan se johti ainoastaan lisäanalyysin tekemiseen Slovak Telekomin tilaajayhteyksiensä eriytetystä käyttöoikeudesta perimistä maksuista johtuneesta hintaruuvista sen väitteen perusteella, jonka Slovak Telekom oli väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa esittänyt.

140 Näissä olosuhteissa ja edellä 127 ja 128 kohdassa mainitun oikeuskäytännön mukaisesti kantajan oikeus tulla kuulluksi ei edellyttänyt sitä, että komissio ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä tarjoaa kantajalle tilaisuuden esittää uusia huomautuksia useita ajanjaksoja käsittäneestä Slovak Telekomin tilaajayhteyksien tarjoamisessa käytettyä hintaruuvia koskeneesta arvioinnista. On korostettava, että muunlainen ratkaisu olisi ristiriidassa edellä 127 kohdassa mainitun oikeuskäytännön kanssa, koska sillä estettäisiin sisällyttämästä riidanalaiseen päätökseen seikkoja, joista osapuolilla ei ole ollut tilaisuutta ilmaista nimenomaisesti näkemystään hallinnollisen menettelyn aikana, silloinkin, kun mainitut seikat eivät muuta osapuolia vastaan esitettyjen väitteiden luonnetta.

141 Tätä päätelmää ei voida kyseenalaistaa kantajan väitteellä, jonka mukaan komission tämän lisätutkimuksen yhteydessä soveltama hintaruuvin laskentamenetelmä ei vastannut Slovak Telekomin väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa ehdottamaa ja väitetysti komission päätöskäytäntöön perustuvaa menetelmää, koska käsiteltävässä tapauksessa komissio käytti useita ajanjaksoja käsittänyttä (monivuotista) analyysiä tarkoituksenaan pidentää rikkomisen kestoa.

142 Yhtäältä tämä väite perustuu riidanalaisen päätöksen virheelliseen tulkintaan, koska komissio oli jo jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) analyysinsa päätteeksi tullut siihen tulokseen, että yhtä tehokas kilpailija kuin Slovak Telekom ei olisi voinut kannattavasti toisintaa laajakaistapalvelut sisältävää Slovak Telekomin vähittäispalveluvalikoimaa 12.8.2005–31.12.2010 (riidanalaisen päätöksen 1012 perustelukappale). Etenkin riidanalaisen päätöksen 998 perustelukappaleesta ilmenee, että komission mukaan positiivisen marginaalin olemassaolo elo- ja joulukuun 2005 välisenä aikana ei estänyt sisällyttämästä tätä ajanjaksoa ajanjaksoon, jolloin kilpailusääntöjen rikkomisen katsottiin tapahtuneen hintaruuvin muodossa, koska operaattorit tarkastelevat tuotonsaantimahdollisuuksiaan pidemmällä ajanjaksolla. Toisin sanoen komissio määritti hintaruuviin johtaneen menettelytavan keston jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) lähestymistavan perusteella, ja useita ajanjaksoja käsittänyttä (monivuotista) lähestymistapaa käytettiin ainoastaan täydentävästi.

143 Toisaalta ja joka tapauksessa edellä 128 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, että kantajan oikeuden tulla kuulluksi kunnioittaminen edellytti ainoastaan sitä, että komissio otti riidanalaista päätöstä tehdessään huomioon arvostelut, jotka Slovak Telekom väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa esitti hintaruuvin laskentamenetelmästä ja joihin kantaja ilmoitti yhtyvänsä (ks. edellä 135 kohta). Tämä oikeus ei sitä vastoin millään tavalla edellyttänyt sitä, että komission oli välttämättä päädyttävä lopputulokseen, jota kantaja toivoi yhtyessään Slovak Telekomin arvosteluihin, eli todettava, että 12.8.2005–31.12.2010 ei ollut käytetty minkäänlaista hintaruuvia.

144 Vaikka komission olisikin pitänyt nimenomaisesti tarjota kantajalle tilaisuus tulla kuulluksi edellä 130 kohdassa mainituista seikoista ennen riidanalaisen päätöksen tekemistä, on vielä ylimääräisenä huomautuksena todettava, että tätä vaatimusta noudatettiin. Määräajat, jotka komissio varasi kantajalle huomautusten esittämiseen näistä seikoista, olivat toki erityisen lyhyitä. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että niillä vietiin kantajalta kaikki mahdollisuudet ilmaista asianmukaisesti näkemyksensä, kun otetaan huomioon ensinnäkin se, että 29.9.2014 pidetty kokous järjestettiin hyvin myöhäisessä vaiheessa hallinnollista menettelyä eli yli kaksi vuotta ja neljä kuukautta väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen, ja toiseksi se, että kantajan voitiin kohtuullisesti katsoa ehtineen siihen mennessä perehtyä hyvin asiakirja-aineistoon.

145 Tästä seuraa, että tämän kanneperusteen toisen osan ensimmäinen väite on hylättävä.

146 Samoin on hylättävä toinen väite, jossa kantaja väittää, että komissio loukkasi sen oikeutta tulla kuulluksi, kun se ei hallinnollisen menettelyn aikana antanut kantajalle tilaisuutta esittää asianmukaisesti näkemystään oikaisuista ja mukautuksista, jotka riidanalaisessa päätöksessä tehtiin Slovak Telekomin pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskemiseksi toimittamiin tietoihin.

147 Pitää toki paikkansa, ettei komissio riidanalaisessa päätöksessä ottanut huomioon kaikkia niitä pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia koskevia uusia tietoja, jotka Slovak Telekom oli toimittanut väitetiedoksiannon lähettämisen jälkeen. Näin voidaan päätellä muun muassa riidanalaisen päätöksen 910, 945 ja 963 perustelukappaleesta. Edellä 143 kohdassa esitetyn päättelyn mukaisesti komissiolla ei kuitenkaan ole velvollisuutta kuulla osapuolia uudelleen, jos se aikoo olla ottamatta lopullisessa päätöksessään huomioon kaikkia osapuolten väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa esittämiä väitteitä, paitsi jos tämä johtaa siihen, että osapuolia vastaan esitettyjen väitteiden luonne muuttuu.

148 Koska edellisessä kohdassa esiin tuodulla seikalla ei ole muutettu niitä keskeisiä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, joihin kantajaa vastaan hallinnollisen menettelyn aikana esitetyt väitteet perustuivat, ensimmäisen kanneperusteen toinen osa on kokonaisuudessaan hylättävä perusteettomana.

c) Kolmas osa, joka koskee pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskennassa tehtyjä virheitä

149 Ensimmäisen kanneperusteen kolmannessa osassa kantaja moittii komissiota siitä, ettei se laskenut oikein Slovak Telekomin pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia eli kustannuksia, joita tälle operaattorille ei olisi aiheutunut, jos se ei olisi joutunut tarjoamaan vastaavia palveluja. Slovak Telekomin väitetiedoksiantoon antamansa vastauksen liitteenä esittämässä konsultointiraportissa (jäljempänä konsultointiraportti) nimittäin ehdotettiin, että Slovak Telekomin omaisuuserät mukautetaan sellaisen tehokkaasti toimivan operaattorin tasolle, joka rakentaa verkkoa optimaalisesti siten, että se vastaa sekä nykyiseen että tulevaan kysyntään (jäljempänä optimoivat mukautukset). Komissio ei kuitenkaan lopulta tehnyt näitä mukautuksia. Tarkemmin sanottuna komissio ei suostunut korvaamaan olemassa olevia omaisuuseriä niiden nykyaikaisilla vastineilla (modern asset equivalent). Se ei myöskään ottanut huomioon ehdotusta omaisuuserien vähentämisestä tosiasiallisesti käytetyn kapasiteetin perusteella. Tämä lähestymistapa on moitittava, koska komissio hyväksyi riidanalaisessa päätöksessä Slovak Telekomin omaisuuserien uudelleenarvostuksen, koska konsultointiraportissa ehdotettu mukautus perustui tämän operaattorin pitkän aikavälin kustannuksiin eikä hypoteettisen kilpailijan kustannuksiin ja koska näitä kustannuksia on arvioitava suhteessa tehokkaaseen kilpailijaan. Lisäksi kantaja korostaa, että konsultointiraportista ilmenevässä pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskelmassa oli otettu huomioon, että Slovak Telekomille jäi riittävästi varakapasiteettia, ja että siinä ei, toisin kuin komissio väittää, käytetty vertailukohtana täysin tehokasta kilpailijaa. Kantaja katsoo, että ilman tätä laskuvirhettä komissio olisi väistämättä todennut, että marginaalit olivat tiettyinä vuosina suurempia ja jopa positiivisia, koska pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia oli arvioitu alaspäin.

150 Komissio kiistää tämän väitteen.

151 Kantajan esittämistä väitteistä on ensin todettava, että väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa Slovak Telekom esitti konsultointiraporttiin tukeutuen nykyarvolaskentaan perustuvan menetelmän, jossa tarjontaketjun loppupään kustannukset vuosina 2005–2010 arvioitiin vuodesta 2011 lähtien toteutuneiden tietojen perusteella (riidanalaisen päätöksen 881 perustelukappale). Vastauksessaan Slovak Telekom väitti erityisesti, että pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskennassa oli yhtäältä arvostettava omaisuuserät uudelleen ja toisaalta otettava huomioon sen verkossa laajakaistapalvelujen tarjonnassa esiintyneet tehottomuudet. Slovak Telekom ehdotti erityisesti, että näiden tehottomuuksien huomioon ottamiseksi tehtäisiin ns. optimoivia mukautuksia eli ensinnäkin korvattaisiin olemassa olevat omaisuuserät niiden nykyaikaisilla vastineilla, jotka ovat niitä tehokkaampia ja huokeampia (modern asset equivalent), toiseksi säilytettäisiin mahdollisuuksien mukaan tekninen yhtenäisyys ja kolmanneksi vähennettäisiin omaisuuseriä tosiasiasiallisesti käytetyn kapasiteetin ja asennetun kapasiteetin erotuksen perusteella.

152 Pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia koskevissa omissa laskelmissaan Slovak Telekom siis mukautti kyseisten omaisuuserien pääomakustannuksia ja niiden poistoarvoja vuosina 2005–2010 sekä samojen omaisuuserien käyttökustannuksia konsultointiraportin laatijan vuodeksi 2011 laskeman painotetun keskimääräisen mukautuskertoimen perusteella (riidanalaisen päätöksen 897 perustelukappale). Slovak Telekom väitti, että sen ehdottamat optimoivat mukautukset heijastivat kyseisiin verkkoelementteihin sisältyvää varakapasiteettia eli omaisuuseriä, jotka oli rajattu verkon ulkopuolelle, koska ne eivät olleet tuottavassa käytössä, mutta joita tämä operaattori ei ollut vielä myynyt (riidanalaisen päätöksen 898 perustelukappale).

153 Komissio kuitenkin kieltäytyi tekemästä näitä optimoivia mukautuksia riidanalaisessa päätöksessä.

154 Olemassa olevien omaisuuserien korvaamisesta niiden nykyaikaisilla vastineilla komissio ensinnäkin huomautti riidanalaisen päätöksen 900 perustelukappaleessa, ettei tällaista korvaamista voitu sallia, koska sillä mukautettaisiin kustannuksia mukauttamatta kuitenkaan asianmukaisesti poistoja. Komissio viittasi tähän seikkaan riidanalaisen päätöksen 889–893 perustelukappaleessa, joissa se ilmaisi

epäilyksensä omaisuuserien kustannusten mukauttamisesta vuosien 2005–2010 osalta siten kuin Slovak Telekom oli ehdottanut. Lisäksi komissio katsoi riidanalaisen päätöksen 901 perustelukappaleessa, että tällainen olemassa olevien omaisuuserien korvaaminen ei ollut yhtä tehokkaan kilpailijan kriteerin mukaista. Oikeuskäytännössä on nimittäin vahvistettu, että se, merkitsevätkö määräävässä markkina-asemassa olevan operaattorin hinnoittelukäytännöt väärinkäyttöä, on lähtökohtaisesti määritettävä suhteessa sen omaan tilanteeseen. Käsiteltävässä tapauksessa Slovak Telekomin ehdottama pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten mukauttaminen perustuu kuitenkin hypoteettisiin omaisuuseriin eikä samoihin omaisuuseriin kuin ne, jotka kyseisellä operaattorilla on hallussaan.

155 Verkon liikakapasiteetin huomioon ottamisesta ”tosiasiallisesti” käytetyn kapasiteetin perusteella komissio toiseksi toteaa riidanalaisen päätöksen 902 perustelukappaleessa, että koska investoinnit perustuvat kysynnän ennakoimiseen, menneisyyteen suuntautuvan tutkimuksen yhteydessä on väistämätöntä, että kapasiteettia jää toisinaan käyttämättä.

156 Ainuttakaan kantajan riidanalaisen päätöksen tästä osasta esittämistä väitteistä ei voida hyväksyä.

157 Ensinnäkin kantaja on väärässä väittäessään, että yhtäältä pitkän aikavälin keskimääräisiin lisäkustannuksiin ehdotettujen optimoivien mukautusten hylkäämisen ja toisaalta Slovak Telekomin ehdottaman omaisuuserien uudelleenarvostuksen hyväksymisen, joka ilmenee riidanalaisen päätöksen 894 perustelukappaleesta, välillä on ristiriita. Kantaja ei myöskään voi vastauksessaan väittää, että komission olisi pitänyt hyväksyä Slovak Telekomin ehdottamat optimoivat mukautukset, koska samoin kuin omaisuuserien uudelleenarvostuksen kohdalla, komissiolla ei ollut käytettävissään luotettavia tietoja pitkän aikavälin kustannuksista optimoivien mukautusten osalta.

158 Omaisuuserien uudelleenarvostus perustui nimittäin omaisuuseriin, jotka Slovak Telekomilla oli hallussaan vuonna 2011. Kuten riidanalaisen päätöksen 885–894 perustelukappaleesta ilmenee, uudelleenarvostuksesta komissio korosti, ettei sillä ollut käytettävissään tietoja, jotka olisivat heijastaneet paremmin Slovak Telekomin laajakaistatoimintaan liittyvien omaisuuserien lisäkustannuksia vuosina 2005–2010. Tästä syystä komissio sisällytti riidanalaisessa päätöksessä tekemäänsä hintaruuvin analyysiin Slovak Telekomin olemassa olevien omaisuuserien uudelleenarvostuksen, jota Slovak Telekom oli ehdottanut. Komissio kuitenkin täsmensi, että kyseinen uudelleenarvostus saattoi johtaa siihen, että omaisuuserien kustannukset arvioitaisiin tarjontaketjun loppupäässä liian alhaisiksi.

159 Riidanalaisen päätöksen 895 perustelukappaleesta sitä vastoin ilmenee, että Slovak Telekomin ehdottamat optimoivat mukautukset tarkoittivat omaisuuserien korjaamista vastaamaan sellaisen tehokkaasti toimivan operaattorin arvioitua tasoa, joka rakentaa ”nykyhetken” tietojen ja kysyntäennusteiden perusteella määritetyn tulevan kysynnän täyttämiseen soveltuvaa optimaalista verkkoa. Nämä mukautukset perustuivat ennustemenetelmään ja optimaalisen verkon malliin eivätkä Slovak Telekomin olemassa olevien omaisuuserien lisäkustannuksia kuvaavaan arviointiin.

160 Tästä seuraa, että optimoivilla mukautuksilla yleensä ja erityisesti olemassa olevien omaisuuserien korvaamisella niiden nykyaikaisilla vastineilla oli eri tarkoitus kuin Slovak Telekomin ehdottamalla omaisuuserien uudelleenarvostuksella. Lisäksi se, että komissio otti huomioon Slovak Telekomin ehdottaman olemassa olevien omaisuuserien uudelleenarvostuksen, koska tämän operaattorin pitkän aikavälin keskimääräisistä lisäkustannuksista ei ollut käytettävissä luotettavampia tietoja, ei suinkaan merkinnyt sitä, että komission oli välttämättä hyväksyttävä pitkän aikavälin keskimääräisiin lisäkustannuksiin ehdotetut optimoivat mukautukset. Komissio saattoi siis perustellusti käsitellä eri tavalla yhtäältä olemassa olevien omaisuuserien korvaamista niiden nykyaikaisilla vastineilla ja toisaalta Slovak Telekomin ehdottamaa omaisuuserien uudelleenarvostusta.

161 Toiseksi kantajan näkemystä ei voida hyväksyä, kun se kiistää riidanalaisen päätöksen 901 perustelukappaleessa tehdyn päätelmän, jonka mukaan optimoivien mukautusten tekeminen johtaisi siihen, että pitkän aikavälin keskimääräiset lisäkustannukset laskettaisiin hypoteettisen kilpailijan omaisuuserien eikä kyseisen vakiintuneen toimijan eli Slovak Telekomin omien omaisuuserien perusteella.

162 Tästä on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen soveltaman hintapolitiikan laillisuutta arvioitaessa on lähtökohtaisesti käytettävä hintakriteereitä, jotka perustuvat määräävässä asemassa olevalle yritykselle itselleen aiheutuneisiin kustannuksiin ja sen strategiaan (ks. tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 41 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 190 kohta; ks. myös vastaavasti tuomio 10.4.2008, Deutsche Telekom v. komissio, T-271/03, EU:T:2008:101, 188 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

163 Hintaruuviin johtavan hinnoittelukäytännön osalta tällaisia arviointikriteereitä käyttämällä voidaan erityisesti tarkastaa edellä 87 kohdassa mainitun yhtä tehokkaan kilpailijan kriteerin perusteella, olisiko kyseinen yritys ollut riittävän tehokas tarjotakseen vähittäispalvelujaan asiakkaille muutoin kuin tappiollisesti, jos se olisi ollut ennalta velvoitettu maksamaan omat tukkuhintansa jälleenmyyntituotteista (tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 42 kohta ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 191 kohta; ks. vastaavasti tuomio 14.10.2010, Deutsche Telekom v. komissio, C-280/08 P, EU:C:2010:603, 201 kohta).

164 Tällainen lähestymistapa on erityisen perusteltu, koska se on myös oikeusvarmuuden yleisen periaatteen mukainen, sillä määräävässä markkina-asemassa oleva yritys voi kustannuksensa huomioon ottamalla arvioida omien menettelytapojensa laillisuutta, kun otetaan huomioon sille SEUT 102 artiklan perusteella kuuluva erityinen vastuu. Vaikka määräävässä markkina-asemassa oleva yritys tuntee omat kustannuksensa ja hintansa, se ei ole lähtökohtaisesti tietoinen kilpailijoidensa kustannuksista ja hinnoista (tuomio 14.10.2010, Deutsche Telekom v. komissio, C-280/08 P, EU:C:2010:603, 202 kohta; tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 44 kohta ja tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 192 kohta).

165 Unionin tuomioistuin toki täsmensi 17.2.2011 annetun tuomion TeliaSonera Sverige (C-52/09, EU:C:2011:83) 45 ja 46 kohdassa, että on mahdollista, että kilpailijoiden kustannuksilla ja hinnoilla voi olla merkitystä tutkittaessa hintaruuviin johtavaa hinnoittelukäytäntöä. Kyseisestä tuomiosta kuitenkin ilmenee, että kilpailijoiden hinnat ja kustannukset näillä samoilla markkinoilla on tutkittava vasta siinä tapauksessa, ettei määräävässä asemassa olevan yrityksen hintoihin ja kustannuksiin ole kyseisissä olosuhteissa mahdollista tukeutua, mitä kantaja ei ole käsiteltävässä asiassa väittänyt (ks. analogisesti tuomio 29.3.2012, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, T-336/07, EU:T:2012:172, 193 kohta).

166 Käsiteltävässä asiassa on yhtäältä todettava, että olemassa olevien omaisuuserien korvaamisella niiden nykyaikaisilla vastineilla pyrittiin mukauttamaan omaisuuserien kustannuksia ottamalla lähtökohdaksi omaisuuserien ”tämänhetkinen” arvo, ilman että olisi kuitenkaan mukautettu asianmukaisesti poistoja (riidanalaisen päätöksen 900 perustelukappale). Tämä korvaaminen olisi johtanut siihen, että hintaruuvi olisi laskettu hypoteettisten omaisuuserien eli sellaisten omaisuuserien perusteella, jotka eivät vastanneet Slovak Telekomin hallussa olleita omaisuuseriä. Slovak Telekomin omaisuuseriin liittyvät kustannukset olisi siten arvioitu liian alhaisiksi (893 ja 900 perustelukappale). Toisaalta verkkojen liikakapasiteetin huomioon ottaminen ”tosiasiallisesti” käytetyn kapasiteetin perusteella olisi johtanut niiden Slovak Telekomin omaisuuserien poissulkemiseen, jotka eivät olleet tuottavassa käytössä (ks. edellä 152 kohta).

167 Edellä 162–165 kohdassa mainittujen periaatteiden mukaisesti komissio saattoi siten virhettä tekemättä päätellä, että Slovak Telekomin pitkän aikavälin keskimääräisiin lisäkustannuksiin ehdottamat optimoivat mukautukset olisivat johtaneet siihen, että tälle operaattorille itselleen 12.8.2005–31.12.2010 aiheutuneet kustannukset olisi jätetty täysin huomiotta hintaruuvia laskettaessa.

168 Kantajan näkemystä ei myöskään voida hyväksyä siltä osin kuin se väittää, ettei komissio noudattanut riidanalaisessa päätöksessä periaatetta, jonka mukaan hintaruuvin tutkinnan on perustuttava tehokkaan kilpailijan kriteeriin, kun se lähinnä totesi olevan väistämätöntä, että kapasiteettia jää toisinaan käyttämättä (riidanalaisen päätöksen 902 perustelukappale). Edellä 162 ja 163 kohdassa mainituista periaatteista nimittäin seuraa, että hintaruuviin johtavan hinnoittelukäytännön tutkinnassa on lähinnä arvioitava, kykenisikö yhtä tehokas kilpailija kuin määräävässä markkina-asemassa oleva operaattori tarjoamaan loppukäyttäjille kyseisiä palveluja muutoin kuin tappiota tekemättä. Tällaisessa tutkinnassa ei siten käytetä vertailukohtana kyseisen hinnoittelukäytännön ajankohtana vallitseviin markkinaolosuhteisiin nähden täydellisen tehokasta operaattoria. Jos komissio olisi hyväksynyt liikakapasiteettiin liittyneet optimoivat mukautukset, Slovak Telekomin pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia koskevat laskelmat olisivat heijastaneet sellaisen optimaalisen verkon kustannuksia, jolla pystytään vastaamaan kysyntään ja jossa ei ole tämän operaattorin verkossa esiintyviä tehottomuuksia, eli Slovak Telekomin kanssa yhtä tehokkaan kilpailijan kustannuksia. Vaikka siis käsiteltävässä asiassa on selvää, että osa Slovak Telekomin merkityksellisistä omaisuuseristä jäi käyttämättä 12.8.2005–31.12.2010, komissio saattoi virhettä tekemättä sisällyttää kyseisen omaisuuserien osan eli liikakapasiteetin pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia koskevaan laskelmaan.

169 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäisen kanneperusteen kolmas osa on hylättävä perusteettomana ja että tämä kanneperuste on siten kokonaisuudessaan hylättävä.

2. Toinen kanneperuste, joka koskee väärinkäyttöä merkitsevän Slovak Telekomin menettelytavan kestoon liittyviä oikeudellisia virheitä ja tosiseikkoja koskevia virheitä

170 Toisessa kanneperusteessaan kantaja yhtyy Slovak Telekomin tämän kysymyksen osalta asiassa T-851/14 esittämiin väitteisiin ja väittää, että riidanalaisessa päätöksessä on ilmeinen arviointivirhe ja että sillä loukataan yhdenvertaisen kohtelun ja oikeusvarmuuden periaatteita siltä osin kuin siinä katsotaan rikkomisen alkaneen 12.8.2005. Kantaja tukeutuu tältä osin kolmeen väitteeseen. Ensimmäisessä väitteessään se lähinnä väittää, että komissio teki virheen, kun se katsoi tulkinnallisen tilaajayhteyksien tarjoamisesta kieltäytymisen alkaneen 12.8.2005 eli päivänä, jona Slovak Telekom julkaisi viitetarjouksensa. Toisessa ja kolmannessa väitteessään kantaja lähinnä väittää, että komissio totesi virheellisesti, että vuonna 2005 käytettiin hintaruuvia.

a) Alustavat huomautukset

[– –]

172 Toiseksi asiakysymyksen osalta on aluksi muistutettava, että kuten edellä 90 kohdassa korostettiin, SEUT 102 artiklassa tarkoitetun määräävän aseman väärinkäytön todistamiseksi riittää, että osoitetaan, että yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö voi johtaa kilpailun rajoittumiseen tai että se on omiaan vaikuttamaan sillä tavoin. Vaikka määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen menettelytapaa ei voidakaan luonnehtia väärinkäytöksi siinä tapauksessa, ettei markkinoihin ole kohdistunut mitään vaikutusta, ei sitä vastoin ole tarpeen, että tällainen vaikutus on välttämättä konkreettinen, vaan on riittävää osoittaa mahdollinen kilpailua rajoittava vaikutus (ks. tuomio 6.12.2012, AstraZeneca v. komissio, C-457/10 P, EU:C:2012:770, 112 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

173 Kuten edellä 89 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee, SEUT 102 artiklassa ei tarkoiteta ainoastaan menettelyjä, jotka aiheuttavat välitöntä vahinkoa kuluttajille, vaan myös menettelyjä, jotka rajoittavat kilpailua esimerkiksi estämällä kilpailijoiden pääsyn markkinoille tai viivästyttämällä sitä.

174 Käsiteltävässä asiassa komission toteama SEUT 102 artiklan rikkominen muodostui riidanalaisen päätöksen 1497 perustelukappaleen mukaan useista Slovak Telekomin menettelytavoista, jotka muodostuivat kieltäytymisestä tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisesta ja vaihtoehtoisiin operaattoreihin tämän käyttöoikeuden tarjoamisen yhteydessä kohdistetusta hintaruuvista. Toimituksista kieltäytymiseen johtaneet menettelytavat muodostuivat ensinnäkin tilaajayhteyksien eriyttämisessä tarvittavien, Slovak Telekomin verkkoa koskevien tietojen salaamisesta vaihtoehtoisilta operaattoreilta, toiseksi siitä, että Slovak Telekom kavensi sovellettavaan sääntelykehykseen perustuvia tilaajayhteyksien eriyttämisvelvoitteitaan, ja kolmanneksi siitä, että tämä operaattori määräsi eriytettyä käyttöoikeutta koskevassa viitetarjouksessaan kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä (ks. edellä 92 kohta).

175 Lisäksi komissio totesi riidanalaisen päätöksen 1507–1511 perustelukappaleessa, että nämä eri menettelytavat olivat osa samaa Slovak Telekomin markkinoilta sulkevaa strategiaa, jolla pyrittiin rajoittamaan ja vääristämään kilpailua kiinteiden laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla Slovakiassa sekä turvaamaan tämän operaattorin tulot ja asema kyseisillä markkinoilla. Se totesi, että nämä menettelytavat, joista myös kantajan oli katsottava olevan vastuussa Slovak Telekomin emoyhtiönä, olivat osa samaa kilpailun rajoittamiseen tähtäävää kokonaissuunnitelmaa ja merkitsivät siten yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista (riidanalaisen päätöksen 1511 perustelukappale).

176 Käsiteltävässä asiassa kantaja ei, kuten se istunnossa vahvisti, kanteessaan kyseenalaista tätä yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi luokittelua. Toisessa kanneperusteessaan se sitä vastoin kiistää riidanalaisen päätöksen 1184 perustelukappaleesta ilmenevän päätelmän, jonka mukaan tämä yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen alkoi 12.8.2005 eli päivänä, jona Slovak Telekom julkaisi tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tarjoamista koskevan viitetarjouksensa.

177 Tältä osin komissio hylkäsi Slovak Telekomin hallinnollisen menettelyn aikana esittämät väitteet, joiden mukaan rikkominen, josta sitä moitittiin, ei ollut voinut alkaa viitetarjouksen julkaisemisajankohdasta, koska tämä tarjous oli pelkkä puitesopimus, jossa kuvattiin tilaajayhteyksien käyttöoikeuksien ehdot ja joka edellytti siten neuvottelujen käymistä käyttöoikeuksista kiinnostuneiden vaihtoehtoisten operaattorien kanssa, ja joiden mukaan toimituksista kieltäytymisestä oli kyse vain, jos nämä neuvottelut epäonnistuivat. Tältä osin komissio korosti riidanalaisen päätöksen 1520 perustelukappaleessa osoittaneensa, että useat niistä ehdoista ja edellytyksistä, jotka viitetarjouksessa asetettiin Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien myöntämiseksi vaihtoehtoisille operaattoreille, olivat epäoikeudenmukaisia. Komissio katsoi, että viitetarjouksessa, jolla sääntelyperusteinen eriyttämisvelvoite oli tarkoitus panna täytäntöön, oli alusta asti oltava oikeudenmukaiset ehdot ja edellytykset.

178 Lisäksi komissio hylkäsi riidanalaisen päätöksen 1521 perustelukappaleessa kantajan väitteen, jonka mukaan hintaruuvista muodostunut Slovak Telekomin menettelytapa ei ollut voinut alkaa ennen 1.1.2006, koska vuonna 2005 ei voitu todeta negatiivista marginaalia. Yhtäältä se viittasi riidanalaisen päätöksen 998 perustelukappaleessa esittämäänsä arviointiin, jonka mukaan tämä seikka ei poistanut sitä, että 12.8.–31.12.2005 oli käytetty hintaruuvia, koska yksikään vaihtoehtoinen operaattori ei olisi päättänyt pyrkiä kyseisille markkinoille näin lyhyeltä ajanjaksolta laaditun tuottoennusteen perusteella. Toisaalta se korosti, että kyseinen seikka ei missään tapauksessa voinut vaikuttaa rikkomisen kestoon, koska tähän sisältyi myös eräitä muita menettelytapoja, joiden kanssa se muodosti yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen.

179 Näiden alustavien huomautusten valossa on seuraavaksi tutkittava yhtäältä kantajan esittämä ensimmäinen väite, jonka mukaan komissio teki virheen, kun se totesi, että tulkinnallinen tilaajayhteyksien käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytyminen alkoi 12.8.2005, ja toisaalta toinen ja kolmas väite, jotka koskevat lähinnä virheitä, jotka komissio teki todetessaan, että vuoden 2005 aikana käytettiin hintaruuvia.

b) Se, että tulkinnallisen Slovak Telekomin tilaajayhteyksien käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisen vahvistettiin alkaneen 12.8.2005

180 Ensimmäisessä väitteessään kantaja väittää, että Slovak Telekomin viitetarjouksessa ainoastaan määritettiin sopimuspuitteet, jotka eivät itsessään voineet johtaa minkäänlaiseen hintaruuviin vaan joita oli määrä täydentää mahdollisten tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta kiinnostuneiden yritysten kanssa käytävissä erillisissä neuvotteluissa. Käytännössä nämä neuvottelut kuitenkin johtivat kyseisten yritysten kannalta edullisempiin ehtoihin. Kantajan mukaan toimituksista kieltäytymisestä voi olla kyse vain, jos nämä neuvottelut epäonnistuvat. Riidanalainen päätös ei näin ollen ole komission päätöskäytännön mukainen, ja tältä osin kantaja mainitsee 2.6.2004 tehdyn päätöksen C(2004) 1958 final (asia COMP/38.096 – Clearstream, jäljempänä päätös Clearstream) ja SEUT 102 artiklan mukaisesta menettelystä 22.6.2011 tehdyn päätöksen C(2011) 4378 final (asia COMP/39.525 – Telekomunikacja Polska, jäljempänä päätös Telekomunikacja Polska). Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien vähäinen kysyntä selittyy erityisesti sillä, että tietyt vaihtoehtoiset operaattorit katsoivat, että niiden oli kannattavampaa pyrkiä markkinoille turvautumalla laajakaistan käyttöoikeuteen kuin rakentamalla omat paikallisinfrastruktuurinsa.

181 Komissio kiistää tämän väitteen väliintulijan tukemana.

182 Tältä osin on kiistatonta, että TUSR:n johtaja velvoitti 14.6.2005 tekemässään päätöksessä Slovak Telekomin tarjoamaan tilaajayhteyksiensä eriytettyjä käyttöoikeuksia oikeudenmukaisin ja kohtuullisin ehdoin ja että täyttääkseen tämän velvoitteen Slovak Telekom julkaisi 12.8.2005 tilaajayhteyksien eriyttämistä koskevan viitetarjouksen (ks. edellä 9 ja 10 kohta).

183 Kantaja ei myöskään kiistä riidanalaisen päätöksen 7.6 osassa (”ST:n kohtuuttomat ehdot ja edellytykset”) olevassa 820 perustelukappaleessa esitettyä viitetarjouksen sisällön kuvausta, jossa komissio päätteli, että kyseisessä tarjouksessa asetettiin ehtoja ja edellytyksiä, jotka tekivät tilaajayhteyksien eriytetyn käytön kestämättömäksi vaihtoehtoisille operaattoreille.

184 Riidanalaisen päätöksen tästä osasta kuitenkin ilmenee, että väärinkäyttöä merkitsevät menettelytavat, joita komissio siinä luonnehti ”toimituksista kieltäytymiseksi”, johtuivat olennaisin osin itse viitetarjouksesta.

185 Ensinnäkin siltä osin kuin on kyse siitä, että vaihtoehtoisilta operaattoreilta salattiin Slovak Telekomin verkkoon liittyviä tietoja, jotka olivat välttämättömiä tilaajayhteyksien eriyttämisessä, riidanalaisen päätöksen 439 perustelukappaleesta ilmenee aluksi, että komissio katsoi, ettei viitetarjoukseen sisältynyt perustietoja fyysisten liityntäpaikkojen sijainnista ja pääsystä tilaajayhteyksien johtoihin verkon eri kohdissa. Lisäksi komissio tutki riidanalaisen päätöksen 443–528 perustelukappaleessa verkkoon liittyvät tiedot, jotka Slovak Telekom oli toimittanut pyynnöstä eräälle vaihtoehtoiselle operaattorille tilaajayhteyksien eriyttämistä varten. Kyseisestä riidanalaisen päätöksen osasta kuitenkin myös ilmenee, että näiden tietojen saataville asettamisen ehdot, joita komissio piti kohtuuttomina ja siten vaihtoehtoisten operaattorien kannalta kaikkea muuta kuin houkuttelevina, johtuivat itse viitetarjouksesta. Erityisesti komissio moitti ensinnäkin sitä, että viitetarjouksessa ei ollut määritetty niiden verkkoa koskevien tietojen täsmällistä sisältöä, jotka Slovak Telekomin oli asetettava vaihtoehtoisten operaattorien saataville, eikä eritelty kyseisiä tietoryhmiä (riidanalaisen päätöksen 507 perustelukappale), toiseksi sitä, että tarjouksessa määrättiin, että muut kuin julkisista tietojärjestelmistä tulevat tiedot asetettaisiin saataville vasta tilaajayhteyksien käyttöä koskevan puitesopimuksen

tekemisen jälkeen (riidanalaisen päätöksen 510 perustelukappale), ja kolmanneksi sitä, että tarjouksessa vaihtoehtoinen operaattori velvoitettiin suorittamaan Slovak Telekomin verkkoon liittyvien tietojen saannista suuria maksuja (riidanalaisen päätöksen 519 ja 527 perustelukappale).

186 Toiseksi siltä osin kuin on kyse siitä, että Slovak Telekom kavensi tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamista koskevan sääntelyperusteisen velvoitteensa kattavuutta, riidanalaisen päätöksen 535 ja 536 perustelukappaleesta ilmenee aluksi, että mainitun velvoitteen rajoittaminen koskemaan ainoastaan aktiivisia linjoja (ks. edellä 32 kohta), mistä komissio Slovak Telekomia moittii, johtui viitetarjouksen johdanto-osan 5.2 kohdasta. Erityisesti riidanalaisen päätöksen 570, 572, 577, 578 ja 584 perustelukappaleesta ilmenee, että komissio päätteli viitetarjouksen liitteeseen 3 sisältyvien määräysten perusteella, että Slovak Telekom oli perusteettomasti sulkenut ns. eturistiriidassa olevat palvelut tilaajayhteyksien eriyttämisvelvoitteensa ulkopuolelle (ks. edellä 33 kohta). Lisäksi riidanalaisen päätöksen 606 perustelukappaleesta ilmenee, että Slovak Telekomin tilaajayhteyksiensä eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisen ehdoksi asettama ja komission perusteettomana pitämä sääntö (ks. edellä 34 kohta), jonka mukaan kaapelin käyttöosuus rajoitetaan 25 prosenttiin, johtui viitetarjouksen liitteestä 8.

187 Kolmanneksi, siltä osin kuin on kyse Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriyttämiselle asettamista kohtuuttomista ehdoista, jotka koskivat rinnakkain sijoittamista, ennusteita, korjaustöitä, huoltoa, kunnossapitoa ja pankkitakauksen asettamista, ne kaikki johtuivat, kuten riidanalaisen päätöksen 7.6.4 osassa osoitetaan, kyseisen operaattorin 12.8.2005 julkaisemasta viitetarjouksesta. Nämä komission kohtuuttomiksi toteamat ehdot sisältyivät myös rinnakkain sijoittamisen osalta viitetarjouksen liitteisiin 4, 5, 14 ja 15 (riidanalaisen päätöksen 653, 655 ja 683 perustelukappale), vaihtoehtoisille operaattoreille asetetun ennusteiden laatimisvelvoitteen osalta liitteisiin 12 ja 14 (riidanalaisen päätöksen 719 ja 726–728 perustelukappale), tilaajayhteyksien kelpuuttamismenettelyn osalta liitteeseen 5 (riidanalaisen päätöksen 740, 743, 767, 768 ja 774 perustelukappale), korjaustöiden, huollon ja kunnossapidon osalta liitteeseen 11 (riidanalaisen päätöksen 780, 781, 787, 790 ja 796 perustelukappale) ja tilaajayhteyksien eriytettyä käyttöoikeutta pyytävältä vaihtoehtoiselta operaattorilta vaadittavan pankkitakauksen osalta liitteisiin 5 ja 17 (riidanalaisen päätöksen 800, 802–807, 815 ja 816 perustelukappale).

188 Tästä seuraa, että vaikka tiettyjä näistä käyttöoikeudelle asetetuista ehdoista on saatettu lieventää Slovak Telekomin ja käyttöoikeutta pyytävien operaattorien käymissä kahdenvälisissä neuvotteluissa, kuten kantaja väittää esittämättä tästä mitään näyttöä, komissio totesi perustellusti, että 12.8.2005 julkaistu viitetarjous oli saattanut kyseisestä päivämäärästä lähtien saada vaihtoehtoiset operaattorit luopumaan käyttöoikeutta koskevan pyynnön esittämisestä tarjoukseen sisältyvien ehtojen ja edellytysten kohtuuttomuuden takia.

189 Näissä olosuhteissa komissio totesi virhettä tekemättä, että Slovak Telekom oli 12.8.2005 julkaistussa viitetarjouksessa käyttöoikeudelle asetettujen ehtojen seurauksena vaarantanut vaihtoehtoisten operaattorien pääsyn kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismassamarkkinoille (tai suuren yleisön markkinoille) Slovakiassa, vaikka sille oli TUSR:n päätöksen nojalla asetettu tätä koskeva velvollisuus, ja että tämä menettelytapa oli siten omiaan vaikuttamaan kielteisesti myös kilpailuun kyseisestä päivämäärästä lukien (ks. erityisesti riidanalaisen päätöksen 1048, 1050, 1109, 1184 ja 1520 perustelukappale).

190 Tämän päätelmän kanssa ei ole ristiriidassa se kantajan vastauksessaan esittämä väite, jonka mukaan Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien vähäinen kysyntä vaihtoehtoisten operaattorien keskuudessa selittyy yhtäältä sillä, että tukkutason laajakaistayhteyspalvelujen käyttöoikeus [wholesale broadband access (WBA) tai bitstream], jota tarjotaan ISP Gate/ADSL Partner -nimisten tuotteiden avulla, on näille operaattoreille kiinnostava vaihtoehto vähittäismarkkinoille pääsyä ajatellen, koska se vaatii huomattavasti vähemmän investointeja, ja toisaalta sillä, että tietyt vaihtoehtoiset operaattorit olivat ilmaisseet pyrkivänsä markkinoille mieluummin omien paikallisinfrastruktuuriensa avulla. Tästä on riittävää todeta, että tälle väitteelle, jolla kantaja pyrkii

kiistämään yleisesti riidanalaisten menettelytapojen kilpailua rajoittavat vaikutukset, ei ole esitetty mitään tukea ja että sillä ei siten voida kyseenalaistaa komission riidanalaisen päätöksen 1049–1183 perustelukappaleessa kyseisistä vaikutuksista esittämää arviointia.

191 Kantajan näkemykseen ei myöskään voida yhtyä, kun se kiistää komission käsiteltävässä tapauksessa määrittämän rikkomisen alkamisajankohdan vedoten päätöksessä Clearstream ja päätöksessä Telekomunikacja Polska omaksuttuun lähestymistapaan. Ilman, että on tarpeen määrittää, voivatko nämä päätökset kuulua riidanalaisen päätöksen lainmukaisuuden arvioimisen kannalta merkityksellisiin oikeussääntöihin, minkä komissio kiistää, on riittävää todeta, että ne tehtiin käsiteltävän asian asiayhteydestä poikkeavassa asiayhteydessä ja että ne eivät siten ole omiaan osoittamaan, että komissio toimi riidanalaisessa päätöksessä aiemman päätöskäytäntönsä vastaisesti.

192 Ensinnäkin päätöksestä Clearstream on riittävää todeta, että toisin kuin riidanalainen päätös, se tehtiin tilanteessa, jossa kyseisen infrastruktuurin omistaneella yrityksellä ei ollut mitään sääntelyperusteista velvoitetta tarjota muille yrityksille infrastruktuurinsa käyttöoikeutta ja jossa kyseisellä yrityksellä ei myöskään ollut velvollisuutta julkaista viitetarjousta, jossa täsmennettiin tällaisen käyttöoikeuden ehdot ja edellytykset.

193 Siltä osin kuin on kyse päätöksestä Telekomunikacja Polska, siinä komissio totesi, että kyseinen vakiintunut toimija oli käyttänyt väärin määräävää markkina-asemaansa Puolan laajakaistapalvelujen ja tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tukkumarkkinoilla, kun se oli kieltäytynyt tarjoamasta verkkonsa käyttöoikeutta ja toimittamasta kyseisille markkinoille kuuluvia tukkutuotteita suojatakseen omaa asemaansa vähittäismarkkinoilla. Lisäksi asian Telekomunikacja Polska tilanteelle oli ominaista nyt käsiteltävän asian Slovak Telekomille asetetun velvoitteen kaltainen sääntelyperusteinen käyttöoikeuden tarjoamisvelvoite sekä kyseiselle puolalaiselle teleoperaattorille asetettu velvoite julkaista viitetarjous tilaajayhteyksiensä eriytetystä käyttöoikeudesta. Päätöksen Telekomunikacja Polska yksityiskohtaisesta tarkastelusta kuitenkin ilmenee, että kyseisessä päätöksessä omaksuttu lähestymistapa ei ole millään tavoin ristiriidassa riidanalaisessa päätöksessä omaksutun lähestymistavan kanssa. Päätöksessä Telekomunikacja Polska komissio nimittäin totesi, että määräävässä markkina-asemassa olevan operaattorin kilpailua rajoittava strategia toteutui suurelta osin vasta määräävässä markkina-asemassa olleen yrityksen ja sen tilaajayhteyksien eriytettyä käyttöoikeutta ja sen tukkutason laajakaistapalveluihin pääsyä pyytäneiden vaihtoehtoisten operaattorien välillä käytyjen neuvottelujen aikana. Käyttöoikeudelle asetetut kohtuuttomat ehdot johtuivat siten käyttöoikeutta koskevista sopimusehdotuksista, jotka kyseinen määräävässä markkina-asemassa ollut operaattori esitti vaihtoehtoisten operaattorien kanssa käymissään neuvotteluissa. Käyttöoikeussopimusten neuvottelumenettelyn viivästymistä ei sitä paitsi lähtökohtaisesti olisi voitu havaita silloin, kun määräävässä markkina-asemassa oleva operaattori julkaisi ensimmäisen viitetarjouksen. Lisäksi määräävässä markkina-asemassa olleen operaattorin verkon käyttöoikeudelle asettama rajoitus syntyi vaihtoehtoisten operaattorien kanssa tukkutason käyttöoikeuksista tehtyjen sopimusten tekemisen jälkeen. Samoin tilaajayhteyksien käyttöoikeuden tosiasiallinen rajoittaminen tapahtui vasta sen jälkeen, kun vaihtoehtoinen operaattori oli saanut pääsyn rinnakkain sijoittamiseen tarvittavaan tilaan tai kun se oli saanut luvan asentaa yhteyskaapelin. Lisäksi ongelmia, jotka liittyivät sellaisten luotettavien ja täsmällisten yleisten tietojen saamiseen, jotka olivat välttämättömiä, jotta vaihtoehtoiset operaattorit voisivat tehdä asianmukaisia päätöksiä pääsyn saamiseksi, ilmeni määräävässä markkina-asemassa olleen yrityksen verkkoon pääsyä koskevan menettelyn jokaisessa vaiheessa. Asiassa Telekomunikacja Polska tarkoitetun määräävässä markkina-asemassa olleen operaattorin menettelytavat siis poikkesivat komission riidanalaisessa päätöksessä toimituksista kieltäytymiseksi luonnehtimista menettelyistä, jotka, kuten edellä 184–189 kohdassa esitetystä analyysista ilmenee, johtuivat olennaisin osin itse Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyä käyttöoikeutta koskevasta viitetarjouksesta. Nämä erot selittävät, miksi komissio määritti käsiteltävässä asiassa – toisin kuin päätöksessä Telekomunikacja Polska, jossa SEUT 102 artiklan rikkomisen alkamisajankohdaksi vahvistettiin määräävässä markkina-asemassa olleen yrityksen ja vaihtoehtoisen operaattorin välillä käyttöoikeudesta käytyjen ensimmäisten neuvottelujen alkamispäivä, joka oli useita kuukausia

ensimmäisen viitetarjouksen julkaisemispäivää myöhäisempi (riidanalaisen päätöksen 909 perustelukappale ja alaviite 1259) – tulkinnallisen käyttöoikeuden tarjoamisesta kieltäytymisen alkamisajankohdaksi 12.8.2005 eli viitetarjouksen julkaisemispäivän.

194 Ensimmäinen väite, joka koskee virhettä, jonka komissio teki katsoessaan, että tulkinnallinen kieltäytyminen tilaajayhteyksien käyttöoikeuksien tarjoamisesta alkoi 12.8.2005, on siten hylättävä perusteettomana.

195 Tähän on lisättävä, että kantaja ei kiistä komission toteamusta, jonka mukaan kaikki seuraavat riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdassa mainitut menettelytavat on luokiteltava yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi: a) tilaajayhteyksien eriyttämisessä tarvittavien, verkkoa koskevien tietojen salaaminen vaihtoehtoisilta operaattoreilta; b) tilaajayhteyksien eriyttämisvelvoitteiden soveltamisalan kaventaminen; c) rinnakkain sijoittamista, kelpuuttamismenettelyä, ennusteita, korjaustöitä ja pankkitakauksia koskevien kohtuuttomien ehtojen ja edellytysten määrääminen eriytettyä käyttöoikeutta koskevassa viitetarjouksessa; d) kohtuuton hinnoittelu, jonka vuoksi Slovak Telekomin eriytettyjen tilaajayhteyksien käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas operaattori ei voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä.

196 Näissä olosuhteissa, ja koska kantajan ensimmäinen väite, joka koskee virhettä, jonka komissio teki katsoessaan, että tulkinnallinen kieltäytyminen tilaajayhteyksien tarjoamisesta alkoi 12.8.2005, on hylättävä (ks. edellä 194 kohta), komissio totesi perustellusti, että yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen, jota riidanalainen päätös koski, oli alkanut 12.8.2005.

197 Tämä päätelmä ei kuitenkaan estä unionin yleistä tuomioistuinta tutkimasta kantajan toista ja kolmatta väitettä ja arvioimasta, onko riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan d alakohta kumottava siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja sovelsi 12.8.–31.12.2005 kohtuutonta hinnoittelua, jonka vuoksi Slovak Telekomin eriytettyjen tilaajayhteyksien käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas operaattori ei voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä (ks. analogisesti tuomio 1.7.2010, AstraZeneca v. komissio, T-321/05, EU:T:2010:266, 864 ja 865 kohta ja tuomiolauselman 1 kohta).

c) Hintaruuvin olemassaolo vuonna 2005

198 Toisessa ja kolmannessa väitteessään kantaja lähinnä väittää, että komissio teki virheen, kun se totesi, että vuonna 2005 oli käytetty hintaruuvia.

199 Toisessa väitteessään kantaja nimittäin väittää, että Slovak Telekomin marginaali oli minkä tahansa skenaarion mukaan tarkasteltuna positiivinen vuonna 2005. Koska tämä positiivinen marginaali merkitsi väistämättä sitä, että yhtä tehokkaille kilpailijoille kuin Slovak Telekom ei aiheutunut markkinoille tulon yhteydessä minkäänlaisia tappioita, komissio teki virheen katsoessaan, että kyseisenä vuonna käytettiin hintaruuvia. Ei myöskään pidä paikkaansa, että kilpailijan päätöstä tulla markkinoille vuonna 2005 ei voitu ottaa huomioon, koska kyse oli niin lyhyestä ajasta eli neljästä ja puolesta kuukaudesta. Tulevien vuosien luvut eivät nimittäin oletettavasti olleet tuohon aikaan vielä tiedossa, eivätkä ne siten voineet mitenkään vaikuttaa tähän investointipäätökseen.

200 Kolmannessa väitteessään kantaja väittää, että useita ajanjaksoja käsittänyt (monivuotinen) marginaalien laskentamenetelmä, jota siihen asti oli sovellettu ainoastaan täydentävästi ja kyseisen yrityksen hyväksi, mahdollisti sen, että komissio saattoi keinotekoisesti osoittaa hintaruuvin niitä vuosia, joiden aikana voidaan tosiasiallisesti todeta hintaruuvi, aikaisemmille vuosille. Kyseistä menetelmää ei kuitenkaan pidä käyttää hintaruuvin laajentamiseksi menneisyyteen. Koska Slovak Telekom sen paremmin kuin kantajakaan eivät voineet ennustaa vuoden 2005 jälkeistä hintakehitystä, se, että niiden todettiin rikkoneen kilpailusääntöjä kyseisenä ajanjaksona, oli asetuksen

N:o 1/2003 23 artiklan vastaista. Se, että komissiolta itseltään kesti useita vuosia, ennen kuin se pystyi esittämään hintaruuvia koskevan laskelman, osoittaa, että kantaja ja Slovak Telekom eivät voineet olla tietoisia siitä, että jälkimmäinen syyllistyi tosiseikkojen tapahtuma-aikaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön tällaisen hintaruuvin muodossa.

201 Toisesta väitteestä komissio toteaa, että vuonna 2005 mahdollisesti syntynyt pieni positiivinen marginaali ei vaikuta mitenkään sen toteamiseen, että hintaruuvi alkoi 12.8.2005. Hintaruuvi nimittäin esti markkinoille tulleita kilpailijoita kuolettamasta tähän markkinoilletuloon liittyviä investointejaan. Lisäksi yksikään operaattori ei, toisin kuin kantaja väittää, pyri markkinoille, ellei sillä ole kohtuullisia tuottonäkymiä useiksi vuosiksi eteenpäin.

202 Kolmanteen väitteeseen komissio vastaa, että se ei suinkaan vahvistanut rikkomisen alkamisajankohdaksi 12.8.2005 mielivaltaisesti vaan siksi, että Slovak Telekomin viitetarjous julkaistiin kyseisenä ajankohtana, ja ottaen huomioon ajanjakson, josta lähtien tällä operaattorilla oli velvollisuus tarjota tilaajayhteyksiensä eriytettyä käyttöoikeutta. Asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan rikkomista koskevasta väitteestä komissio muistuttaa, että yrityksen SEUT 102 artiklan mukaisen vastuun osoittamiseksi on riittävää, että yritys on tietoinen sen syyksi luettuun määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön liittyvistä tosiseikoista. Käsiteltävässä asiassa Slovak Telekom tiesi, että yhtä tehokkaalla kilpailijalla ei vuodesta 2005 lähtien ollut mitään mahdollisuuksia saada markkinoilletulosta riittävän positiivista marginaalia. Toisin kuin kantaja väittää, tukkumarkkinoille tulemisesta aiheutuvat kustannukset olivat olennaisin osin riidattomia. Kantaja ei sitä paitsi selitä, miksi useita ajanjaksoja käsittävää (monivuotista) menetelmää voidaan käyttää vain silloin, kun se on määräävässä markkina-asemassa olevalle yritykselle edullinen.

203 Lopuksi komissio väittää, että koska se on osoittanut, että koko rikkomisajanjakson ajan oli olemassa kaksi väärinkäytön muotoa, mahdollinen toteamus hintaruuvin puuttumisesta vuonna 2005 ei missään tapauksessa tarkoita sitä, että rikkomisen ei voitu katsoa alkaneen 12.8.2005. Tällaisesta toteamuksesta ei siten ole kantajalle mitään etua.

204 Tästä on muistutettava, että komissio totesi jaksokohtaisen (vuosikohtaisen) lähestymistavan perusteella, että Slovak Telekom oli noudattanut hintaruuvia merkitseviä menettelytapoja 12.8.2005 lähtien. Riidanalaisen päätöksen 997 perustelukappaleesta nimittäin ilmenee, että kyseiseltä ajanjaksolta tehdyn vuosikohtaisen analyysin perusteella Slovak Telekomin tilaajayhteyksiä tukkumarkkinoilla käyttävän yhtä tehokkaan kilpailijan marginaalit olivat negatiiviset eikä se voinut kannattavasti toisintaa Slovak Telekomin vähittäistason laajakaistapalvelujen valikoimaa. Riidanalaisen päätöksen 998 perustelukappaleessa komissio täsmensi, ettei tätä päätelmää kumonnut se, että marginaali oli ollut vuoden 2005 neljänä ensimmäisenä kuukautena positiivinen, koska tulemista neljäksi kuukaudeksi markkinoille ei voitu pitää tulemisena pysyvästi markkinoille. Komission mukaan operaattorit tarkastelevat mahdollisuuksiaan kohtuullisen tuoton saantiin pidemmällä ajanjaksolla, joka käsittää useita vuosia (riidanalaisen päätöksen 998 perustelukappale). Tällä perusteella komissio totesi mainitun päätöksen 1012 perustelukappaleessa, että yhtä tehokas kilpailija kuin Slovak Telekom ei olisi voinut kannattavasti toisintaa tämän operaattorin vähittäisvalikoimaa 12.8.2005–31.12.2010.

205 Kuten edellä 162 kohdassa kuitenkin muistutettiin, määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen soveltaman hintapolitiikan laillisuutta arvioitaessa on lähtökohtaisesti käytettävä hintakriteereitä, jotka perustuvat määräävässä asemassa olevalle yritykselle itselleen aiheutuneisiin kustannuksiin ja sen strategiaan.

206 Hintaruuviin johtavan hinnoittelukäytännön osalta tällaisia arviointikriteereitä käyttämällä voidaan erityisesti tarkastaa, olisiko kyseinen yritys ollut riittävän tehokas tarjotakseen vähittäispalvelujaan asiakkaille muutoin kuin tappiollisesti, jos se olisi ollut ennalta velvoitettu maksamaan omat tukkuhintansa jälleenmyyntituotteista (ks. edellä 163 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

207 Tällainen lähestymistapa on erityisen perusteltu, koska se on myös oikeusvarmuuden yleisen periaatteen mukainen, sillä määräävässä markkina-asemassa oleva yritys voi kustannuksensa huomioon ottamalla arvioida omien menettelytapojensa laillisuutta, kun otetaan huomioon sille SEUT 102 artiklan perusteella kuuluva erityinen vastuu. Vaikka nimittäin määräävässä markkina-asemassa oleva yritys tuntee omat kustannuksensa ja hintansa, se ei ole lähtökohtaisesti tietoinen kilpailijoidensa kustannuksista ja hinnoista. Toisaalta markkinoilta syrjäyttämiseen tähtäävä väärinkäyttö vaikuttaa myös määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen potentiaalisiin kilpailijoihin, jotka saattavat jättää tulematta markkinoille kokiessaan sen kannattamattomaksi (ks. edellä 164 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

208 Tästä seuraa, että komissio toimi perustellusti, kun se riidanalaisen päätöksen 828 perustelukappaleessa käytti hintaruuvia merkitsevän menettelytavan osatekijöiden määrittämisessä yhtä tehokkaan kilpailijan kriteeriä osoittamalla, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys ei voisi toimia kannattavasti tarjontaketjun loppupäässä, jos siltä perittäisiin sama tukkuhinta kuin minkä se perii kilpailijoiltaan tarjontaketjun loppupäässä ja sama vähittäishinta kuin minkä kyseisen yrityksen yksikkö perii tarjontaketjun loppupäässä.

209 Kuten riidanalaisen päätöksen taulukoista 32–35 ilmenee, komission tekemä analyysi johti kaikissa tarkastelluissa skenaarioissa, kuten komissio itse kyseisen päätöksen 998 perustelukappaleessa myönsi, positiiviseen marginaaliin 12.8.–31.12.2005.

210 Tällaisissa tapauksissa unionin tuomioistuin on jo todennut, että jos määräävässä markkina-asemassa oleva yritys vahvistaa hintansa tasolle, joka kattaa olennaisen osan tavaran myynnistä tai palvelun tarjoamisesta aiheutuvista kustannuksista, tämän yrityksen kanssa yhtä tehokkaalla kilpailijalla on lähtökohtaisesti mahdollisuus kilpailla näillä hinnoilla ilman, että sille aiheutuu pitkällä aikavälillä kestämättömiä tappioita (tuomio 27.3.2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, 38 kohta).

211 Tästä seuraa, että 12.8.–31.12.2005 yhtä tehokkaalla kilpailijalla kuin Slovak Telekom oli lähtökohtaisesti mahdollisuus kilpailla sen kanssa laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla ilman, että sille aiheutui pitkällä aikavälillä kestämättömiä tappioita, kunhan sille myönnettiin eriytetty käyttöoikeus Slovak Telekomin tilaajayhteyksiin.

212 Unionin tuomioistuin on todennut, että jos hintamarginaali on positiivinen, ei ole poissuljettua, että komissio voi hinnoittelukäytännön markkinoilta syrjäyttävän vaikutuksen arvioinnin yhteydessä osoittaa, että kyseisen hinnoittelukäytännön soveltaminen oli esimerkiksi kannattavuuden alenemisen vuoksi omiaan ainakin vaikeuttamaan asianomaisten operaattorien kyseisillä markkinoilla harjoittamaa toimintaa (ks. vastaavasti tuomio 17.2.2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, EU:C:2011:83, 74 kohta). Tämä oikeuskäytäntö voidaan rinnastaa asetuksen N:o 1/2003 2 artiklaan, jonka mukaan kaikissa SEUT 102 artiklan soveltamismenettelyissä kyseisen artiklan määräysten rikkomista koskeva todistustaakka kuuluu osapuolelle tai viranomaiselle, joka väittää määräyksiä rikottavan, tässä tapauksessa komissiolle.

213 Käsiteltävässä asiassa on kuitenkin todettava, että komissio ei riidanalaisessa päätöksessä osoittanut, että Slovak Telekomin 12.8.–31.12.2005 noudattama hinnoittelukäytäntö johti tällaisiin markkinoilta syrjäyttäviin vaikutuksiin. Tällaista näyttöä vaadittiin erityisesti siksi, että oli todettu positiivisia marginaaleja.

214 Tällaisena näyttönä ei voida pitää pelkkää riidanalaisen päätöksen 998 perustelukappaleessa esitettyä väitettä siitä, että operaattorit tarkastelevat mahdollisuuksiaan kohtuullisen tuoton saantiin pidemmällä aikavälillä, joka käsittää useita vuosia. Tämä seikka – jos se oletetaan toteen näytetyksi – perustuu nimittäin kannattavuusarviointiin, joka on väistämättä sattumanvaraista. Lisäksi kyseiset positiiviset marginaalit ilmenivät käsiteltävässä asiassa aivan kyseisen ajanjakson alussa, ajankohtana, jona ei ollut voitu todeta vielä yhtään negatiivista marginaalia. Näissä olosuhteissa on katsottava, että riidanalaisen

päätöksen 998 perustelukappaleessa esitetty perustelu ei vastaa edellä 164 kohdassa mainittua, oikeusvarmuuden periaatteesta johtuvaa vaatimusta, jonka mukaan määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen on kyettävä arvioimaan, ovatko sen menettelytavat SEUT 102 kohdan mukaisia.

215 Samasta syystä myöskään negatiivisten marginaalien toteaminen soveltamalla useita ajanjaksoja käsittävää (monivuotista) lähestymistapaa ei voi kumota tätä arviointia, koska käsiteltävässä asiassa tällä lähestymistavalla päädyttiin kyseiseen toteamukseen vain painottamalla vuoden 2005 positiiviset marginaalit vuosina 2006–2010 (riidanalaisen päätöksen 1013 perustelukappale) ja vuosina 2006–2008 (riidanalaisen päätöksen 1014 perustelukappale) todetuilla negatiivisilla marginaaleilla.

216 Lisäksi komissio totesi riidanalaisen päätöksen 1026 perustelukappaleessa Slovak Telekomin sääntelystä vastaavan osaston tilaajayhteyksien eriytettyä käyttömahdollisuutta ja eriytettyjen tilaajayhteyksien hintoja koskevan viitetarjouksen tekemisessä noudatettavasta strategiasta huhtikuussa 2005 laatimien asiakirjojen perusteella, että Slovak Telekom tiesi jo 12.8.2005, että paikallisliityntäverkkojen tukkuhinnoittelu merkitsi vaihtoehtoisiin operaattoreihin kohdistuvaa hintaruuvia.

217 On kuitenkin korostettava, että kun otetaan huomioon positiivisten marginaalien olemassaolo 12.8.–31.12.2005, komissiolla oli erityinen velvollisuus näyttää toteen, että Slovak Telekomin syyksi kyseisenä ajanjaksona luetulla hintaruuvikäytännöllä oli markkinoilta syrjäyttävä vaikutus (ks. edellä 212 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö).

218 Komission väite ja sen tueksi esitetyt asiakirjat eivät siten riitä osoittamaan, että Slovak Telekomin syyksi luetulla hintaruuvikäytännöllä oli markkinoilta syrjäyttävä vaikutus ja että se esimerkiksi alensi tuottoa, mikä oli omiaan ainakin vaikeuttamaan asianomaisten operaattorien kyseisillä markkinoilla harjoittamaa toimintaa.

219 Lisäksi riidanalaisen päätöksen 9 ja 10 osaan, jotka koskevat Slovak Telekomin menettelytavan kilpailua rajoittavia vaikutuksia, ei sisälly minkäänlaista tarkastelua hintaruuvikäytännön väitetyistä vaikutuksista 12.8.–31.12.2005.

220 Kun otetaan huomioon vakiintunut oikeuskäytäntö, jonka mukaan tuomioistuimen ollessa epävarma sen on ratkaistava asia sen yrityksen eduksi, jolle päätös, jolla kilpailusääntöjen rikkominen todetaan, on osoitettu (tuomio 8.7.2004, JFE Engineering ym. v. komissio, T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00, EU:T:2004:221, 177 kohta ja tuomio 12.7.2011, Hitachi ym. v. komissio, T-112/07, EU:T:2011:342, 58 kohta), on todettava, ettei komissio ole esittänyt näyttöä siitä, että Slovak Telekomin hintaruuviin johtanut menettelytapa oli alkanut ennen 1.1.2006. Koska riidanalaisessa päätöksessä on tältä osin tehty arviointivirhe, ei ole tarpeen tutkia, onko tällä lähestymistavalla rikottu myös asetuksen N:o 1/2003 23 artiklaa, kuten kantaja väittää.

221 Edellä esitetyn perusteella kantajan esittämä toinen kanneperuste on osittain hyväksyttävä ja johon kantaja vetoaa, on osittain hyväksyttävä, ja riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan d alakohta on kumottava siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja peri 12.8.–31.12.2005 kohtuuttomia maksuja, joiden vuoksi Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas kilpailija ei olisi voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä.

[– –]

4. Neljäs kanneperuste, joka koskee unionin oikeudessa vahvistetun yrityksen käsitteen virheellistä soveltamista ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaamista sekä perustelujen puutteellisuutta

474 Neljännen kanneperusteensa ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että riidanalaisessa päätöksessä sovellettiin virheellisesti yrityksen käsitettä ja loukattiin seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatetta, koska siinä määrättiin rikkomisen uusimisen perusteella ja varoittavassa tarkoituksessa Slovak Telekomille ja kantajalle yhteisvastuullisesti määrätystä sakosta erillinen 31 070 000 euron suuruinen sakko, ja toisessa osassa se väittää, että riidanalaisen päätöksen perustelut ovat tältä osin puutteelliset.

475 Ensin on tutkittava väitetty perustelujen puutteellisuus ja sen jälkeen väitetty yrityksen käsitteen virheellinen soveltaminen ja väitetty seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaaminen.

a) Väitetty perustelujen puutteellisuus

476 Neljännen kanneperusteensa toisessa osassa kantaja moittii komissiota siitä, että se ei esittänyt riidanalaisessa päätöksessä mitään syytä siihen, miksi kantajan oli vastattava yksin rikkomisen uusimisen vuoksi ja varoittavassa tarkoituksessa määrätyistä korotuksista, ja että se näin ollen laiminlöi perusteluvelvollisuutensa. Komissio nimittäin tyytyi ainoastaan määrittämään raskauttavat syyt, jotka sen mukaan oikeuttivat mukauttamaan sakon perusmäärää, ja sen jälkeen määräämään, että kantajan oli yksin vastattava sakon korotuksista. Kantaja ei voi riidanalaisen päätöksen perusteella ymmärtää syitä, joilla tämä lähestymistapa perusteltiin, varsinkaan kun kantajan vastuu johtuu käsiteltävässä asiassa yksinomaan siitä, että sen tytäryhtiön Slovak Telekomin tekemä kilpailusääntöjen rikkominen on luettu sen syyksi. Riidanalaisen päätöksen 1533 ja 1535 perustelukappaleesta, joihin komissio tämän oikeudenkäynnin yhteydessä viittaa, voidaan toki päätellä, että kantajan liikevaihto on suurempi kuin Slovak Telekomin. Näiden riidanalaisen päätöksen perustelukappaleiden perusteella ei kuitenkaan voida ymmärtää, miksi Slovak Telekomin piti säästyä kyseiseltä sakolta, joka määrättiin nimenomaisesti kantajalle.

477 Komissio kiistää tämän väitteen väliintulijan tukemana.

478 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että velvollisuudella perustella yksittäistapausta koskeva päätös on tarkoitus antaa unionin tuomioistuimille mahdollisuus tutkia päätöksen laillisuus sekä antaa asianosaiselle riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös mahdollisesti virheellinen, jolloin sen pätevyys voidaan riitauttaa (ks. vastaavasti tuomio 9.11.1983, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin v. komissio, 322/81, EU:C:1983:313, 14 kohta ja tuomio 29.2.2016, Schenker v. komissio, T-265/12, EU:T:2016:111, 230 kohta).

479 Käsiteltävässä asiassa siitä osasta sakkoa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle ja joka heijastaa kantajalle ja Slovak Telekomille yhteisvastuullisesti määrätyn sakon määrän korotusta rikkomisen uusimisen perustella, riidanalaisen päätöksen 1525–1531 perustelukappaleesta ilmenee yksiselitteisesti, että mainittua korotusta perusteltiin sillä, että kantajalle, jonka oli voitu osoittaa olevan vastuussa kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta, oli jo aikaisemmin määrätty seuraamuksia samanlaisesta rikkomisesta päätöksessä Deutsche Telekom. Vaikka tässä riidanalaisen päätöksen osassa ei selitetä, miksi kantajan oli vastattava uusimisen seurauksista yksin ilman Slovak Telekomia, mainitusta päätöksestä ilmenee implisiittisesti tämän lopputuloksen johtuneen siitä, että päätöksessä Deutsche Telekom kantajan oli katsottu olleen yksin vastuussa kyseisestä rikkomisesta ja että päätös oli tästä syystä osoitettu sille.

480 Siitä yksinomaan kantajalle määrätystä sakon osasta, joka kuvastaa korotuskertoimen 1,2 soveltamista varoittavassa tarkoituksessa, komissio korosti riidanalaisen päätöksen 1533 perustelukappaleessa ensinnäkin, että kantajan maailmanlaajuinen liikevaihto vuonna 2013 oli 60,123 miljardia euroa, toiseksi, että kyseisen rikkomisen kannalta merkityksellisten tuotteiden myynnin arvo oli alle 0,067 prosenttia sen liikevaihdosta, ja kolmanneksi, että kantaja oli osaltaan vastuussa rikkomisesta, johon Slovak Telekom oli syyllistynyt. Tästä komissio päätteli riidanalaisen päätöksen 1534 ja 1535 perustelukappaleessa, että kantajalle oli vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohdan mukaisesti määrättävä sakko, joka on suurempi kuin sakon perusmäärä korotettuna 50 prosentilla rikkomisen uusimisen perusteella, jotta varmistetaan sakon riittävän varoittava vaikutus. Vaikka tässä riidanalaisen päätöksen osassa ei selitetä, miksi Slovak Telekomin ei tarvinnut osaltaan vastata korotuskertoimen 1,2 soveltamisen seurauksista, komission päättelystä ilmenee implisiittisesti, että tämän lähestymistavan perusteena oli se, että kyseisen tytäryhtiön liikevaihto oli riidanalaisen päätöksen tekohetkellä selvästi pienempi kuin kantajan ja että 38 838 000 euron sakolla oli siten kyseiseen tytäryhtiöön nähden riittävän varoittava vaikutus.

481 Tästä seuraa, että vaikka riidanalaisen päätöksen perustelut vaikuttavat lyhykäisiltä siltä osin kuin on kyse kantajalle yksilöllisesti määrätystä sakosta, niissä tarjotaan kantajalle riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös tältä osin asianmukainen, ja siten annetaan sille mahdollisuus riitauttaa tehokkaasti sen pätevyys. Samoin riidanalaisen päätöksen perusteluilla annetaan unionin tuomioistuimelle mahdollisuus tutkia sen laillisuus siltä osin kuin on kyse kantajalle yksilöllisesti määrätystä sakosta.

482 Neljännen kanneperusteen toinen osa, joka koskee perustelujen puutteellisuutta, on siten hylättävä.

b) Unionin oikeudessa noudatetun yrityksen käsitteen virheellinen soveltaminen ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaaminen

483 Neljännen kanneperusteensa ensimmäisessä osassa kantaja väittää sille riidanalaisessa päätöksessä määrätyn yksilöllisen sakon perustuvan kahteen seikkaan, jotka komissio otti mainitussa päätöksessä huomioon, eli yhtäältä sen yrityksen kokoon, johon kantaja kuului, mikä komission mukaan oikeutti korotuskertoimen 1,2 soveltamisen, ja toisaalta siihen, että kantaja oli jo aiemmin saatettu vastuuseen samanlaisesta rikkomisesta päätöksessä Deutsche Telekom, mikä oikeutti sakon perusmäärän korottamisen 50 prosentilla. Kantaja kuitenkin korostaa, että riidanalaisessa päätöksessä komissio ei asettanut sitä vastuuseen siksi, että se olisi suoraan osallistunut kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin tekoihin, vaan siksi, että se oli etuyhteydessä Slovak Telekomiin. Lisäksi kantaja ja Slovak Telekom kuuluivat riidanalaisen päätöksen mukaan samaan yritykseen paitsi koko rikkomisajanjakson ajan myös ajankohtana, jona päätös Deutsche Telekom tehtiin, koska kantaja sai 4.8.2000 enemmistöosuuden Slovak Telekomin osakepääomasta ja koska omistusrakenne on siitä asti pysynyt muuttumattomana.

484 Nämä seikat huomioon ottaen kantaja väittää, että komissio sovelsi väärin unionin oikeudessa noudatettua yrityksen käsitettä ja loukkasi rangaistusten ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatetta, kun se määräsi kantajalle erillisen sakon. Asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan mukaan tämä periaate nimittäin edellyttää sitä, että sakon suuruus määritetään yhtäältä sen rikkomisen, johon asianomaisen yrityksen itsensä katsotaan syyllistyneen, vakavuuden ja toisaalta sen keston perusteella. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että komissio voi määrätä erilliset sakot vain silloin, kun kyse on eri yrityksistä, mutta ei silloin, kun kyse on samaan yritykseen kuuluvista eri yhtiöistä. Seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatetta ei nimittäin sovelleta niiden eri oikeushenkilöiden, joista yritys muodostuu, sisäisiin suhteisiin. Kuten komission päätöskäytäntö osoittaa, erillinen sakko on oikeudellisesti perusteltu vain, jos kyseisen yrityksen kokoonpano on merkityksellisen ajanjakson aikana muuttunut ja jos siitä voidaan yksilöidä eri yrityksiä. Koska käsiteltävässä asiassa tilanne ei ollut tällainen, komissio ei voinut rangaistusten ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatetta loukkaamatta määrätä kantajalle suurempaa

sakkoa kuin se, jonka se määräsi Slovak Telekomille. Jos kilpailusääntöjen rikkomisesta vastuussa olevan yrityksen rakenteessa ei ole tapahtunut muutoksia, asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa säädetty 10 prosentin enimmäismäärä on lisäksi laskettava kyseisen yrityksen kokonaisliikevaihdon perusteella. Rikkomisen uusimisesta kantaja väittää, että koska se on itse vastuussa siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, ei ole tarpeen määrittää, kuuluiko Slovak Telekom mainitusta rikkomisesta vastuussa olevaan yritykseen jo sinä ajankohtana, kun tämä rikkominen tapahtui. Ainoa tässä vaiheessa merkityksellinen seikka on se, että viimeksi mainittu yritys on vastuussa kyseisestä rikkomisesta ja että se konsernin yhtiö, jolle nyt on määrättävä seuraamuksia, kuuluu nykyään tähän samaan yritykseen.

485 Uusimisen riskistä kantaja täsmentää, että käsiteltävässä asiassa voitiin joka tapauksessa katsoa, että Slovak Telekom ei ainoastaan jo kuulunut yritykseen, joka oli vastuussa rikkomisesta, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, vaan että se oli myös tietoinen tästä rikkomisesta, koska päätös, jossa seuraamuksia määrättiin, oli julkistettu laajalti. Varoittavasta vaikutuksesta kantaja lähinnä korostaa, että komission päättelyn mukaan kantaja ja Slovak Telekom kuuluvat samaan yritykseen ja että sakon laskemiseksi on siten virheellistä vedota siihen, että ne ovat erikokoisia.

486 Lopuksi kantaja väittää toissijaisesti, ettei komissiolla ole sellaista harkintavaltaa, että se voisi vapaasti ilman mitään objektiivista syytä päättää määrätä sakon yhdelle konsernin yhtiölle ja jättää sen määräämättä toiselle saman konsernin yhtiölle. Käsiteltävässä asiassa on epäasianmukaista suosia yhtiötä, joka on syyllistynyt kilpailusääntöjen rikkomista merkitseviin tekoihin, ja kohdella epäsuotuisasti sen emoyhtiötä, jonka vastuu on johdettu täysin sen tytäryhtiön vastuusta.

487 Komissio kiistää nämä väitteet. Sen mukaan se, että kantaja omisti 51 prosenttia Slovak Telekomin osakepääomasta sen kilpailusääntöjen rikkomisen, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, tapahtuma-aikaan, ei vielä yksinään tarkoita, että Slovak Telekom kuului tästä rikkomisesta vastuussa olevaan yritykseen. Kantajan väite perustuu tältä osin virheelliseen lähtökohtaan, koska päätöksessä Deutsche Telekom kyseessä ollut yritys, joka oli vastuussa määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä, muodostui pelkästään viimeksi mainitusta yhtiöstä eikä kantajasta ja Slovak Telekomista. Toisin kuin kantaja väittää, komissiolla on kuitenkin silloin, kun se määrää seuraamuksia kilpailuoikeuden rikkomisesta, laaja harkintavalta ottaa huomioon konserniin kuuluvien eri yritysten tilanteet. Unionin tuomioistuin ei ole missään vaiheessa antanut ymmärtää, että tämä harkintavalta rajoittuisi ainoastaan tilanteisiin, joissa kyseisen yrityksen kokoonpano on muuttunut.

488 Tämä päätelmä ei ole ristiriidassa rangaistusten ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen kanssa, joka edellyttää ainoastaan sitä, että sakon suuruus määritetään sen rikkomisen, johon asianomaisen yrityksen itsensä katsotaan syyllistyneen, vakavuuden perusteella. Tästä seuraa, että niihin oikeushenkilöihin, joista kilpailusääntöjen rikkomiseen syyllistynyt yritys muodostuu, sovellettu seuraamus ei voi olla suurempi kuin se, joka kyseiselle yritykselle itselleen on perusteltua määrätä. Rangaistusten ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteesta ei sitä vastoin seuraa, että komission on määrättävä kaikille kyseisen yrityksen muodostaville oikeushenkilöille samansuuruinen sakko.

489 Käsiteltävässä asiassa komissio käytti sillä olevaa laajaa harkintavaltaa todetakseen, että Slovak Telekomin, joka on verrattain pieni yhtiö, ei tarvinnut olla vastuussa koko määrätyn sakon maksamisesta. Kantajan tapauksessa sakkoa oli sitä vastoin perusteltua korottaa varoittavassa tarkoituksessa, koska se on suuri yhtiö ja koska pienemmällä sakolla ei olisi ollut siihen varoittavaa vaikutusta. Tältä osin komissio korostaa, että koska oikeuskäytännössä myönnetään, että komissio voi vapaasti jättää määräämättä seuraamuksia emoyhtiölle, vaikka se kuuluu unionin kilpailuoikeutta rikkoneeseen yritykseen, komission on sitäkin suuremmalla syyllä voitava objektiivisista syistä määrätä rikkomisesta vastuussa olevaan yritykseen kuuluvan yhtiön maksettavaksi vain osa siitä seuranneen sakon kokonaismäärästä. Kantaja ei sitä paitsi ole esittänyt ainoatakaan perustelua, joka osoittaisi, että komission oli lainvastaista ottaa rikkomisen uusiminen huomioon raskauttavana seikkana ja korottaa sakkoa varoittavassa tarkoituksessa.

490 Komissio korostaa vielä, että olettama siitä, että kantaja käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Slovak Telekomin käyttäytymiseen markkinoilla, ei pätenyt sen rikkomisen tapahtuma-aikaan, josta tehtiin päätös Deutsche Telekom, eikä myöskään sen rikkomisen tapahtuma-aikaan, josta määrättiin seuraamuksia riidanalaisessa päätöksessä. Koska ei ollut konkreettista näyttöä siitä, että Slovak Telekom ja kantaja kuuluivat samaan yritykseen jo päätöksessä Deutsche Telekom kyseessä olleen rikkomisen tapahtuma-aikaan, komissio ei voinut korottaa Slovak Telekomille määrätyn sakon määrää rikkomisen uusimisen perusteella. Koska päätös Deutsche Telekom oli osoitettu kantajalle, komissio katsoi voivansa korottaa sakkoa rikkomisen uusimisen perusteella ilman, että tarvittiin perusteellisempaa tutkintaa sen selvittämiseksi, kuuluiko se Slovak Telekomin kanssa samaan yritykseen jo sen rikkomisen tapahtuma-aikaan, josta kyseisessä päätöksessä määrättiin seuraamuksia. Sakon korottamisesta varoittavassa tarkoituksessa komissio myöntää, että se olisi voinut määrätä korotuksen myös Slovak Telekomille, koska tämä kuului siitä kilpailuoikeuden rikkomisesta, josta nyt käsiteltävässä asiassa on määrätty seuraamuksia, vastuussa olevaan yritykseen. Komissio kuitenkin väittää, että se saattoi sillä olevan laajan harkintavallan nojalla päättää olla noudattamatta tällaista lähestymistapaa.

1) Periaatteet

491 Aluksi on muistutettava, että perussopimusten laatijoiden valitsema ratkaisu on ollut käyttää yrityksen käsitettä yksilöitäessä kilpailuoikeuden sääntöjen rikkomisen tekijää, jolle voidaan määrätä seuraamus SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan perusteella (ks. tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

492 Unionin kilpailuoikeus koskee siten yritysten toimintaa, ja yrityksen käsitteeseen kuuluvat kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat yksiköt riippumatta niiden oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta (ks. tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Yrityksen käsitteellä on samassa asiayhteydessä katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (ks. tuomio 1.7.2010, Knauf Gips v. komissio, C-407/08 P, EU:C:2010:389, 64 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

493 Tästä seuraa, että kun tällainen taloudellinen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta (ks. tuomio 20.1.2011, General Química ym. v. komissio, C-90/09 P, EU:C:2011:21, 35 ja 36 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

494 Lisäksi SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan perusteella tehtyjen komission päätösten soveltamiseksi ja täytäntöön panemiseksi on tarpeen yksilöidä sellainen kokonaisuus, joka on oikeussubjekti ja jolle päätös, jolla näiden määräysten rikkomiset todetaan ja jolla niistä määrätään seuraamuksia, osoitetaan (ks. vastaavasti tuomio 27.3.2014, Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio, T-56/09 ja T-73/09, EU:T:2014:160, 312 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Unionin kilpailuoikeuden rikkominen on luettava yksiselitteisesti sen oikeushenkilön syyksi, jolle sakot mahdollisesti määrätään ja jolle väitetiedoksianto on osoitettava (ks. vastaavasti tuomio 5.3.2015, komissio ym. v. Versalis ym., C-93/13 P ja C-123/13 P, EU:C:2015:150, 89 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 50 kohta ja tuomio 27.3.2014, Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio, T-56/09 ja T-73/09, EU:T:2014:160, 312 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

495 Kysymystä, mikä tai kuka on se oikeushenkilö tai luonnollinen henkilö, jota komission on pidettävä vastuullisena kilpailusääntöjen rikkomisesta ja jolle komission on langetettava seuraamus määräämällä sakko, ei ole määritelty asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdassa eikä oikeuskäytännössä (ks. tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 51 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

496 Sitä vastoin emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta erityisesti silloin, kun tytäryhtiö siitä huolimatta, että se on erillinen oikeussubjekti, ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä (ks. tuomio 10.9.2009, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-97/08 P, EU:C:2009:536, 58 ja 72 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 18.1.2017, Toshiba v. komissio, C-623/15 P, ei julkaistu, EU:C:2017:21, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

497 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan emoyhtiö, jonka on todettu olevan vastuussa tytäryhtiönsä kilpailusääntöjen vastaisesta menettelystä, todetaan tällaisessa tapauksessa itse syylliseksi unionin kilpailusääntöjen rikkomiseen, jonka sen katsotaan itse tehneen käyttämällä tytäryhtiössään ratkaisevaa vaikutusvaltaa, jonka perusteella se on voinut päättää tytäryhtiönsä markkinakäyttäytymisestä (ks. tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 56 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

498 Kun kuitenkin emoyhtiön vastuu on puhtaasti johdannainen ja perustuu yksinomaan siihen, että tytäryhtiö on osallistunut suoraan kilpailusääntöjen rikkomiseen, emoyhtiön vastuun perusteena on sen tytäryhtiön kilpailusääntöjen vastainen menettely, jonka emoyhtiön katsotaan tehneen näiden yhtiöiden muodostaman taloudellisen kokonaisuuden vuoksi. Tästä seuraa, että emoyhtiön vastuu määräytyy väistämättä niiden tosiseikkojen mukaisesti, joista sen tytäryhtiön tekemä rikkominen muodostuu ja joihin sen vastuu liittyy erottamattomasti (tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 61 kohta).

499 Unionin tuomioistuin on tästä syystä täsmentänyt, että tilanteessa, jossa emoyhtiön vastuu on johdettu täysin sen tytäryhtiön vastuusta ja jossa mikään muu tekijä ei yksilöi sitä käyttäytymistä, josta emoyhtiötä moititaan, emoyhtiön vastuu ei voi olla suurempi kuin sen tytäryhtiön vastuu (ks. tuomio 17.9.2015, Total v. komissio, C-597/13 P, EU:C:2015:613, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 19.1.2017, komissio v. Total ja Elf Aquitaine, C-351/15 P, EU:C:2017:27, 44 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; ks. myös vastaavasti tuomio 27.4.2017, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-516/15 P, EU:C:2017:314, 62 kohta).

500 Näiden periaatteiden valossa on ensinnäkin tutkittava se sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle rikkomisen uusimisen perusteella, ja toiseksi se sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle varoittavassa tarkoituksessa.

2) Sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle rikkomisen uusimisen perusteella

501 Neljännen kanneperusteen ensimmäisessä osassa esittämissään perusteluissa kantaja väittää, että koska on vahvistettava, että sen vastuu käsiteltävässä asiassa kyseessä olevasta kilpailusääntöjen rikkomisesta on täysin johdettua vastuuta, komissio ei voinut määrätä sitä vastaamaan yksin aikaisemman samanlaisen kilpailusääntöjen rikkomisen, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, uusimisen seurauksista määräämättä niitä myös Slovak Telekomin vastattaviksi.

502 Tätä perustelua ei kuitenkaan voida hyväksyä.

503 Kuten kantaja korostaa, unionin tuomioistuin on toki todennut, että ne unionin oikeuden periaatteet, jotka koskevat yksilöllistä vastuuta rikkomisesta ja rangaistusten ja seuraamusten yksilökohtaista määräämistä ja joita on noudatettava kyseistä seuraamuksen määräämistä koskevaa toimivaltaa käytettäessä, koskevat ainoastaan yritystä sellaisenaan eivätkä siihen kuuluvia luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä (tuomio 10.4.2014, komissio ym. v. Siemens Österreich ym., C-231/11 P–C-233/11 P, EU:C:2014:256, 56 kohta).

504 Seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaate on kuitenkin sovitettava yhteen sen edellä 499 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenevän periaatteen kanssa, jonka mukaan tietyt emoyhtiön käyttäytymistä yksilöivät tekijät voivat oikeuttaa määräämään sille ankaramman seuraamuksen kuin se, joka johtuu emoyhtiön joutumisesta vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon sen tytäryhtiö on syyllistynyt.

505 Tältä osin unionin yleinen tuomioistuin on jo todennut, että vaikka yrityksen yhtenäinen markkinakäyttäytyminen oikeuttaa kilpailusääntöjen rikkomisen tapauksessa sen, että kaikki eri yhtiöt, jotka kuuluivat rikkomisajankohtana samaan yritykseen, ovat lähtökohtaisesti yhteisvastuussa saman sakon maksamisesta, tähän on hyväksyttävä poikkeus raskauttavien tai lieventävien seikkojen ja yleensäkin sellaisten sakon määrän muuttamiseen oikeuttavien seikkojen perusteella, jotka pätevät ainoastaan joihinkin näistä yhtiöistä mutta eivät muihin. Tästä unionin yleinen tuomioistuin on päätellyt, että yksikön, jonka osalta rikkomisen uusimista ei ole otettu huomioon raskauttavana seikkana, ei voida asettaa toisen yksikön, jonka osalta tämä raskauttava seikka on otettu huomioon, kanssa yhteisvastuuseen siitä sakon osasta, joka vastaa rikkomisen uusimisen perusteella tehtyä korotusta (ks. vastaavasti tuomio 23.1.2014, Evonik Degussa ja AlzChem v. komissio, T-391/09, ei julkaistu, EU:T:2014:22, 271 kohta).

506 Tästä seuraa, että rikkomisen uusiminen raskauttavana seikkana voi olla emoyhtiön käyttäytymistä yksilöivä tekijä, joka oikeuttaa sen, että emoyhtiön vastuu on laajempi kuin tytäryhtiön vastuu, josta emoyhtiön vastuu on täysin johdettu (ks. vastaavasti tuomio 29.2.2016, UTi Worldwide ym. v. komissio, T-264/12, ei julkaistu, EU:T:2016:112, 332 kohta).

507 Käsiteltävässä asiassa kantaja ei kiistä, että päätös Deutsche Telekom oli osoitettu yksin sille ja että Slovak Telekomin ei katsottu olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, josta kyseisessä päätöksessä määrättiin seuraamuksia.

508 Päätöksessä Deutsche Telekom, josta on tällä välin tullut lainvoimainen, todettu kantajan vastuu on näin ollen tekijä, joka yksilöi sitä käyttäytymistä, josta kantajaa käsiteltävässä asiassa moititaan.

509 Toiseksi on totta, että Slovak Telekom kuului Deutsche Telekom -konserniin merkittävän pitkän ajan sen rikkomisajanjakson aikana, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, ja että se kuului tähän konserniin myös kyseisen päätöksen, jota ei ollut osoitettu Slovak Telekomille, antamishetkellä.

510 Oikeuskäytännöstä kuitenkin ilmenee, että yhtiö, jolle aikaisemmasta unionin kilpailuoikeuden rikkomisesta tehty päätös ei ollut osoitettu mutta jolle osoitetaan päätös, jossa sille määrätään sakko osallistumisesta uuteen samanlaiseen rikkomiseen, voidaan asettaa laajennettuun vastuuseen rikkomisen uusimisen perusteella vain, jos komissio esittää viimeksi mainitun päätöksen yhteydessä selvityksen, jonka perusteella mainittu yhtiö kykenee ymmärtämään, missä ominaisuudessa ja laajuudessa yhtiö on osallistunut aikaisempaan rikkomiseen (ks. vastaavasti tuomio 8.5.2013, Eni v. komissio, C-508/11 P, EU:C:2013:289, 129 kohta ja tuomio 5.3.2015, komissio ym. v. Versalis ym., C-93/13 P ja C-123/13 P, EU:C:2015:150, 98 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

511 Käsiteltävässä asiassa mikään ei viittaa siihen, että Slovak Telekom olisi missään ominaisuudessa osallistunut rikkomiseen, josta komissio määräsi seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, ja että sen olisi siten voitu katsoa olevan vastuussa myös tästä rikkomisesta.

512 Jos näissä olosuhteissa hyväksyttäisiin kantajan väite, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa rikkomisen uusiminen huomioon raskauttavana seikkana Slovak Telekomin tapauksessa, tämä tytäryhtiö asetettaisiin käytännössä vastuuseen kantajan eli oman emoyhtiönsä aikaisemmasta käyttäytymisestä. Unionin tuomioistuin on kuitenkin katsonut, ettei yhden yhtiön voida katsoa olevan vastuussa konsernin kaikista toimista, jos tätä yhtiötä ei voida pitää konsernia johtavana oikeushenkilönä, joka oli vastuussa konsernin toiminnan yhteensovittamisesta (tuomio 2.10.2003, Aristrain v. komissio, C-196/99 P, EU:C:2003:529, 98 kohta).

513 Käsiteltävässä asiassa on riidatonta, että Slovak Telekom ei ollut siitä rikkomisesta, josta päätöksessä Deutsche Telekom määrättiin seuraamuksia, vastuussa olleen yrityksen johdossa, koska yksin kantaja oli suoraan vastuussa tästä rikkomisesta. Tästä seuraa, että yksin kantaja osallistui sekä rikkomiseen, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä Deutsche Telekom, että rikkomiseen, josta määrättiin seuraamuksia käsiteltävässä asiassa riidanalaisessa päätöksessä, mikä on tekijä, joka yksilöi sen käyttäytymistä.

514 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio ei tehnyt virhettä, kun se riidanalaisessa päätöksessä korotti yksinomaan kantajalle määrätyn sakon määrää rikkomisen uusimisen perusteella.

3) Sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle varoittavassa tarkoituksessa

515 On muistutettava, että varoittavan vaikutuksen käsite on yksi huomioon otettavista seikoista sakon määrää laskettaessa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sakoilla, jotka määrätään SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan rikkomisista ja joista säädetään asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa, on tarkoitus sekä rangaista asianomaisia yrityksiä lainvastaisesta käyttäytymisestä että estää asianomaisia yrityksiä ja muita taloudellisia toimijoita rikkomasta unionin oikeuden kilpailusääntöjä tulevaisuudessa. Ei kuitenkaan voida kiistää, että yhtäältä yritysten koko ja kokonaisresurssit sekä toisaalta sakon ehkäisevän vaikutuksen varmistamistarve ovat sidoksissa toisiinsa. Siten komissio voi laskiessaan sakon määrää ottaa huomioon muun muassa kyseessä olevan yrityksen koon ja sen taloudellisen vallan (ks. tuomio 17.6.2010, Lafarge v. komissio, C-413/08 P, EU:C:2010:346, 102 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 5.6.2012, Imperial Chemical Industries v. komissio, T-214/06, EU:T:2012:275, 142 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

516 Syy kyseisen yrityksen koon ja kokonaisresurssien huomioon ottamiseen riittävää varoittavaa vaikutusta varmistettaessa piilee siinä vaikutuksessa, joka mainitulle yritykselle halutaan aiheuttaa, koska seuraamus ei saa olla vähäinen varsinkaan sen taloudelliseen kapasiteettiin nähden (ks. vastaavasti tuomio 5.6.2012, Imperial Chemical Industries v. komissio, T-214/06, EU:T:2012:275, 143 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 6.2.2014, Elf Aquitaine v. komissio, T-40/10, ei julkaistu, EU:T:2014:61, 312 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). On muun muassa katsottu, että varoittavuuteen liittyvä tavoite, johon komissiolla on oikeus pyrkiä sakon määrää vahvistaessaan, voidaan saavuttaa asianmukaisesti ottamalla huomioon yrityksen tilanne sakon määräämispäivänä (ks. tuomio 5.6.2012, Imperial Chemical Industries v. komissio, T-214/06, EU:T:2012:275, 143 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; ks. vastaavasti tuomio 9.12.2014, Lucchini v. komissio, T-91/10, EU:T:2014:1033, 314 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

517 Koska yritys, jonka liikevaihto on huomattava, voi hankkia helpommin sakkonsa maksamisen kannalta välttämättömät varat, komissiolla on oikeus, kuten vuoden 2006 suuntaviivojen 30 kohdasta ilmenee, korottaa kyseistä sakkoa sen riittävän ehkäisevän vaikutuksen aikaansaamiseksi tämän yrityksen osalta (ks. vastaavasti tuomio 17.5.2011, Elf Aquitaine v. komissio, T-299/08, EU:T:2011:217, 253 kohta; tuomio 6.3.2012, UPM-Kymmene v. komissio, T-53/06, ei julkaistu, EU:T:2012:101, 76 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 6.2.2014, Elf Aquitaine v. komissio, T-40/10, ei julkaistu, EU:T:2014:61, 352 kohta).

518 Lisäksi on todettu, että kokonaisliikevaihto antaa kuvan yrityksen koosta ja sen taloudellisista voimavaroista, jotka ovat ratkaisevia arvioitaessa sakon varoittavuutta sen osalta (ks. vastaavasti tuomio 9.7.2003, Cheil Jedang v. komissio, T-220/00, EU:T:2003:193, 96 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; ks. myös vastaavasti tuomio 22.5.2008, Evonik Degussa v. komissio, C-266/06 P, ei julkaistu, EU:C:2008:295, 120 kohta).

519 Käsiteltävän asian olosuhteissa on aluksi korostettava, että kantaja ja Slovak Telekom kuuluivat, kuten komissio perustellusti totesi, kyseisenä ajanjaksona samaan taloudelliseen kokonaisuuteen ja että kantajan vastuu riidanalaisen päätöksen kohteena olevasta rikkomisesta on johdettu täysin tämän tytäryhtiön vastuusta.

520 Lisäksi on muistutettava, että oikeuskäytännön mukaan emoyhtiölle on sallittua määrätä suurempi sakko kuin sen tytäryhtiölle silloinkin, kun ensin mainitun vastuu on täysin johdettu jälkimmäisen vastuusta. Näin voi kuitenkin olla vain, jos on olemassa jokin tekijä, joka yksilöi sitä käyttäytymistä, josta emoyhtiötä moititaan (ks. edellä 499 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö). Silloin, kun – kuten nyt käsiteltävässä asiassa – komissio tukeutuu yrityksen tekemän rikkomisen vakavuuden arvioimiseksi ja sille määrättävän sakon suuruuden laskemiseksi tytäryhtiön liikevaihtoon, emoyhtiön liikevaihto ei, vaikka se olisi huomattavasti suurempi kuin tytäryhtiön liikevaihto, ole sellainen tekijä, joka yksilöi emoyhtiön käyttäytymistä yrityksen syyksi luetun kilpailusääntöjen rikkomisen toteuttamisessa, koska emoyhtiön vastuu on johdettu täysin tytäryhtiön vastuusta. Lisäksi pelkkä liikevaihdon toteaminen on tosiseikka, joka ei voi yksilöidä emoyhtiön käyttäytymistä. Komissio ei siten voinut ottaa huomioon kantajan liikevaihtoa perusteena varoittavan vaikutuksen kertoimen soveltamiselle kantajaan.

521 Komission väitteeseen ei voida yhtyä siltä osin kuin se vetoaa harkintavaltaan, joka sillä on SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan rikkomisista määrättävien sakkojen suuruuden määrittämisessä. Pitää nimittäin paikkansa, että oikeuskäytännön mukaan asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdassa jätetään komissiolle harkintavaltaa. Kyseisessä säännöksessä kuitenkin rajoitetaan tämän harkintavallan käyttöä asettamalla objektiiviset kriteerit, joissa komission on pitäydyttävä (ks. vastaavasti tuomio 12.11.2014, Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 55 kohta). Näihin objektiivisiin kriteereihin sisältyy yrityksen käsite, johon kyseisessä säännöksessä viitataan ja jolla on, kuten edellä 492 kohdassa muistutettiin, katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö.

522 Käsiteltävässä asiassa komissio osoitti, että kantaja käytti ratkaisevaa vaikutusvaltaa Slovak Telekomissa kyseisenä ajanjaksona, ja katsoi siitä syystä, että näistä kahdesta yhtiöstä muodostuva taloudellinen kokonaisuus oli vastuussa riidanalaisen päätöksen kohteena olevasta rikkomisesta. Näin ollen on todettava, että komission lähestymistavalle, jossa kantaja määrättiin kantamaan seuraukset korotuskertoimen 1,2 soveltamisesta, ei ole mitään objektiivista perustetta.

523 Edellä esitetystä seuraa, että komissio sovelsi virheellisesti unionin oikeudessa vahvistettua yrityksen käsitettä, kun se riidanalaisessa päätöksessä määräsi kantajan vastaamaan korotuskertoimen 1,2 soveltamisesta varoittavassa tarkoituksessa.

524 Neljäs kanneperuste on siten hyväksyttävä pelkästään tältä osin ja riidanalaisen päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohta on kumottava, koska siinä määrätään kantaja vastaamaan korotuskertoimen 1,2 soveltamisesta varoittavassa tarkoituksessa.

5. Viides kanneperuste, joka koskee Slovak Telekomille ja kantajalle yhteisvastuullisesti määrätyn sakon laskennassa tehtyjä virheitä

525 Viidennessä kanneperusteessaan kantaja väittää, että komissio teki useita virheitä laskiessaan sakkoa, joka kantaja määrättiin maksamaan yhteisvastuullisesti Slovak Telekomin kanssa. Tämä kanneperuste, jonka yhteydessä kantaja ilmaisee yhtyvänsä Slovak Telekomin omassa kanteessaan esittämiin väitteisiin, jakautuu kahteen osaan, jotka on tutkittava peräkkäin.

a) Ensimmäinen osa, jonka mukaan sakon laskeminen Slovak Telekomin vuonna 2010 toteutuneen liikevaihdon perusteella merkitsee ilmeistä arviointivirhettä ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista

526 Viidennen kanneperusteen ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että kun komissio laski sakon perusmäärän Slovak Telekomin vuonna 2010 tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien tukkumarkkinoilla ja kiinteissä toimipaikoissa tarjottavien laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla toteutuneen liikevaihdon perusteella, se paitsi teki ilmeisen arviointivirheen myös loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta. Vaikka riidanalainen päätös on tältä osin vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdan mukainen, komission aikaisemmasta päätöskäytännöstä ilmenee, että tätä sääntöä ei ole sovellettava, jos liikevaihto sen ajanjakson viimeisenä täytenä tilivuotena, jona rikkomiseen osallistuttiin, poikkeaa merkittävästi merkityksellisen myynnin vuotuisesta keskiarvosta tämän osallistumisen alkuvuosina. Käsiteltävässä asiassa Slovak Telekomin merkityksellinen liikevaihto kasvoi 133 prosenttia vuosina 2005–2010. Koska kasvu oli näin merkittävää, vuoden 2010 aikana toteutunut liikevaihto ei yksinään ole riittävän edustava.

527 Tässä tilanteessa komission olisi kantajan mukaan kuulunut laskea sakon perusmäärä koko rikkomisajanjakson eli vuosien 2005–2010 keskimääräisen vuotuisen liikevaihdon perusteella. Komissio loukkasi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, koska se poikkesi aikaisemmasta päätöskäytännöstään siitä syystä, että edellä mainittu liikevaihdon kasvu ei ollut eksponentiaalista. Komission väite, jonka mukaan tämä liikevaihdon kasvu selittyy Slovak Telekomin väitetysti väärinkäyttöä merkitsevällä markkinakäyttäytymisellä, on pelkkää spekulaatiota. Sen kasvu johtuu laajakaistamarkkinoiden nopeasta laajenemisesta rikkomisajanjakson aikana eikä Slovak Telekomin markkinaosuuksien kasvusta kyseisen ajanjakson aikana.

528 Komissio kiistää nämä väitteet väliintulijan tukemana.

[– –]

530 Asiakysymyksestä on aluksi on muistutettava, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 3 kohdan mukaan sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon sekä rikkomisen vakavuus että sen kesto.

531 Lisäksi on muistutettava vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdasta ilmenevän, että ”määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää sellaisten rikkomiseen suoraan tai epäsuorasti liittyvien tavaroiden tai palveluiden myyntiarvoa, jotka yritys on myynyt ETA-alueella sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella”, ja että ”komissio käyttää yleensä lähtökohtana yrityksen myyntiä sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen”.

532 Lisäksi oikeuskäytännöstä ilmenee, että se osa liikevaihdosta, joka tulee kilpailusääntöjen rikkomisen kohteena olevista tavaroista, on omiaan osoittamaan rikkomisen laajuutta kyseisillä markkinoilla, ja kilpailunrajoituksen kohteena olleista tuotteista kertynyt liikevaihto on objektiivinen peruste, jolla tämän menettelyn haitallinen vaikutus tavanomaiseen kilpailuun saadaan täsmällisesti mitatuksi (ks. vastaavasti tuomio 28.6.2016, Portugal Telecom v. komissio, T-208/13, EU:T:2016:368, 236 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

533 Vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdan tavoitteena on käyttää yritykselle SEUT 102 artiklan rikkomisesta määrättävän sakon laskentapohjana määrää, joka heijastaa rikkomisen taloudellista merkitystä (ks. vastaavasti tuomio 11.7.2013, Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:464, 76 kohta; tuomio 12.11.2014, Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, C-580/12 P, EU:C:2014:2363, 57 kohta ja tuomio 23.4.2015, LG Display ja LG Display Taiwan v. komissio, C-227/14 P, EU:C:2015:258, 53 kohta).

534 On kuitenkin myös korostettava, että vuoden 2006 suuntaviivojen antamiseen perustuva komission oman harkintavallan rajoittaminen ei ole kuitenkaan ristiriidassa sen kanssa, että komissiolla on edelleen huomattavasti harkintavaltaa. Suuntaviivoihin sisältyy nimittäin useita joustavia osatekijöitä, joiden perusteella komissiolla on mahdollisuus käyttää omaa harkintavaltaansa asetuksen N:o 1/2003 mukaisesti, sellaisena kuin sitä on tulkittu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä (ks. vastaavasti tuomio 11.7.2013, Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, ei julkaistu, EU:C:2013:464, 96 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen), ja muiden unionin oikeussääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Itse vuoden 2006 suuntaviivoissa muun muassa täsmennetään, että määrittääkseen sakon perusmäärän komissio käyttää ”yleensä” lähtökohtana yrityksen myyntiä sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona yritys osallistui rikkomiseen (ks. vastaavasti tuomio 9.9.2015, Samsung SDI ym. v. komissio, T-84/13, ei julkaistu, EU:T:2015:611, 214 kohta).

535 Käsiteltävässä asiassa riidanalaisen päätöksen 1490–1495 perustelukappaleesta ilmenee, että kantajalle ja Slovak Telekomille yhteisvastuullisesti määrättävän sakon perusmäärän määrittämiseksi komissio otti huomioon Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytettyjen käyttöoikeuksien markkinoilla ja kiinteiden laajakaistapalvelujen vähittäismarkkinoilla sen ajanjakson viimeisenä täytenä tilivuotena, jona Slovak Telekom osallistui rikkomiseen, eli vuonna 2010 toteutuneen liikevaihdon. Komissio siis sovelsi vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohtaa.

536 Kantajan näkemykseen ei kuitenkaan voida yhtyä siltä osin kuin se väittää, että komissio teki ilmeisen arviointivirheen, kun se ei käsiteltävässä asiassa jättänyt noudattamatta tätä sääntöä, vaikka Slovak Telekomin liikevaihto kasvoi voimakkaasti kyseisenä ajanjaksona.

537 Vaikka kantaja yhtäältä väittää, että Slovak Telekomin merkityksellinen liikevaihto kasvoi 133 prosenttia eli 31 184 949 eurosta 72 868 176 euroon vuosina 2005–2010, se ei esitä mitään näyttöä siitä, että jälkimmäinen liikevaihto, joka toteutui sen ajanjakson viimeisenä täytenä vuotena, jona se osallistui kilpailusääntöjen rikkomiseen, ei osoittanut kantajan todellista kokoa, taloudellista valtaa markkinoilla ja kyseisen rikkomisen laajuutta ajankohtana, jona komissio teki riidanalaisen päätöksen.

538 Toisaalta kantajan näkemykseen ei voida yhtyä siltä osin kuin se moittii komissiota siitä, että se loukkasi käsiteltävässä asiassa yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se poikkesi aikaisemmasta päätöskäytännöstään siitä syystä, että edellä mainittu liikevaihdon kasvu ei ollut eksponentiaalista.

539 Pitää toki paikkansa, että yhdenvertaisen kohtelun periaate, jonka vastaista on, että toisiinsa rinnastettavia tapauksia kohdellaan eri tavalla tai että erilaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella, kuitenkin velvoittaa komissiota sen määrätessä yritykselle kilpailusääntöjen rikkomisesta sakon, samoin kuin se velvoittaa kaikkia toimielimiä niiden kaikessa toiminnassa (ks. tuomio 29.6.2012, E.ON Ruhrgas ja E.ON v. komissio, T-360/09, EU:T:2012:332, 261 kohta ja tuomio 9.9.2015, Philips v. komissio, T-92/13, ei julkaistu, EU:T:2015:605, 204 kohta).

540 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä kuitenkin ilmenee, että komission aiempi päätöskäytäntö ei ole sakkojen määrittämisen oikeudellinen kehys kilpailuoikeuden alalla ja että muita asioita koskevat päätökset ovat luonteeltaan vain viitteellisiä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mahdollisen loukkaamisen osalta, koska on epätodennäköistä, että niihin liittyvät olosuhteet, kuten markkinat, tuotteet, yritykset ja asianomaiset ajanjaksot, olisivat identtisiä (ks. tuomio 24.9.2009, Erste Group Bank ym. v. komissio, C-125/07 P, C-133/07 P ja C-137/07 P, EU:C:2009:576, 233 kohta

oikeuskäytäntöviittauksineen; tuomio 16.6.2011, Heineken Nederland ja Heineken v. komissio, T-240/07, EU:T:2011:284, 347 kohta ja tuomio 27.2.2014, InnoLux v. komissio, T-91/11, EU:T:2014:92, 144 kohta).

541 Komission aikaisemmilla sakkopäätöksillä voi olla merkitystä yhdenvertaisen kohtelun periaatteen noudattamisen kannalta ainoastaan, jos osoitetaan, että näihin muihin päätöksiin liittyvien asioiden olosuhteet, kuten markkinat, tuotteet, maat, yritykset ja kyseessä olevat ajankohdat, ovat verrattavissa käsiteltävän asian olosuhteisiin (ks. tuomio 13.9.2010, Trioplast Industrier v. komissio, T-40/06, EU:T:2010:388, 145 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; tuomio 29.6.2012, E.ON Ruhrgas ja E.ON v. komissio, T-360/09, EU:T:2012:332, 262 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 9.9.2015, Philips v. komissio, T-92/13, ei julkaistu, EU:T:2015:605, 205 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

542 Käsiteltävässä asiassa kantaja ei kuitenkaan ole esittänyt mitään sellaista seikkaa, joka osoittaisi, että aiempaan päätöskäytäntöön eli päätökseen Telekomunikacja Polska, 8.12.2010 tehtyyn päätökseen C(2010) 8761 final (asia COMP/39.309 – LCD – Liquid Crystal Display) ja 8.7.2009 tehtyyn päätökseen C(2009) 5355 final (asia COMP/39.401 – E.ON/GDF) liittyneiden asioiden olosuhteet, joihin se vetoaa, ovat rinnastettavissa käsiteltävän asian olosuhteisiin. Kantaja nimittäin ainoastaan mainitsee nämä kolme päätöstä ja väittää, että kyseisten yritysten liikevaihdot olivat kasvaneet huomattavasti koko rikkomisajanjakson ajan ja että komissio oli kussakin tapauksessa käyttänyt sakon perusmäärän laskennassa kyseisten yritysten keskimääräistä vuotuista liikevaihtoa.

543 Joka tapauksessa on todettava, että liikevaihdon kasvu rikkomisajanjakson aikana oli kaikissa kolmessa päätöksessä selvästi suurempi kuin nyt käsiteltävässä asiassa. Komissio täsmensi kirjelmissään, että päätöksen Telekomunikacja Polska 896 perustelukappaleessa koko rikkomisajanjakson ajalta todettu liikevaihdon nettokasvu oli yli 3 000 prosenttia. Lisäksi komissio täsmensi unionin yleisen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen istunnossa antamassaan vastauksessa, että liikevaihdon merkityksellinen kasvu koko siltä ajalta, jonka kyseinen kilpailusääntöjen rikkominen kesti, oli ensimmäisillä markkinoilla 521,58 prosenttia ja toisilla markkinoilla 422,65 prosenttia sen rikkomisen osalta, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä C(2010) 8761 final, ja 261 prosenttia sen rikkomisen osalta, josta määrättiin seuraamuksia päätöksessä C(2009) 5355 final.

544 Edellä esitetystä seuraa, että komissio ei ylittänyt sille sakkojen määrän määrittämisessä annetun harkintavallan rajoja, kun se käsiteltävässä asiassa otti huomioon Slovak Telekomin 31.12.2010 päättyneenä tilivuotena eli viimeisenä täytenä vuotena, jona se osallistui rikkomiseen, toteutuneen liikevaihdon, ja noudatti siten vuoden 2006 suuntaviivojen 13 kohdassa vahvistettua sääntöä.

545 Viidennen kanneperusteen ensimmäinen osa on siten hylättävä perusteettomana.

b) Toinen osa, jossa on kyse laskuvirheestä, joka johtui vuoden 2005 sisällyttämisestä rikkomisajanjaksoon

546 Viidennen kanneperusteensa toisessa osassa kantaja väittää, että koska vuosi 2005 sisällytettiin virheellisesti rikkomisajanjaksoon, tämä vuosi otettiin virheellisesti huomioon kantajalle ja Slovak Telekomille yhteisvastuullisesti määrätyn sakon perusmäärän laskennassa.

547 Komissio vaatii, että tämä väite hylätään, koska se teki mielestään oikein sisällyttäessään vuoden 2005 rikkomisajanjaksoon.

548 Edellä 172–196 kohdassa vastauksena toiseen kanneperusteeseen esitetyistä näkökohdista ilmenee, että komissio päätteli virhettä tekemättä, että Slovak Telekomin 12.8.2005 julkaisema viitetarjous on voinut saada vaihtoehtoiset operaattorit luopumaan kyseisen operaattorin tilaajayhteyksien eriytettyä käyttöoikeutta koskevien pyyntöjen esittämisestä kyseisestä päivämäärästä lukien, koska tarjous sisälsi

kohtuuttomia ehtoja ja edellytyksiä, ja että komissio saattoi näin ollen perustellusti todeta, että yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen, jota riidanalainen päätös koski, oli alkanut kyseisenä päivämääränä.

549 Vastauksessaan toiseen kanneperusteeseen unionin yleinen tuomioistuin sitä vastoin katsoi, että riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan d alakohta on kumottava siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja peri 12.8.–31.12.2005 kohtuuttomia maksuja, joiden vuoksi Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas kilpailija ei olisi voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä (ks. edellä 221 kohta).

550 Edellä esitetystä seuraa, että riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan d alakohta on kumottava siltä osin kuin siinä todetaan, että kantaja peri 12.8.–31.12.2005 kohtuuttomia maksuja, joiden vuoksi Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas kilpailija ei olisi voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä. Tämän seurauksena ja edellä 515–524 kohdassa esitetyistä syistä myös riidanalaisen päätöksen 2 artikla on kumottava siltä osin kuin se koskee kantajaa. Riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset on hylättävä muilta osin.

B Toissijaiset vaatimukset, jotka koskevat kantajalle määrättyjen sakkojen kumoamista tai niiden määrän alentamista

551 Kantaja pyytää vielä, että unionin yleinen tuomioistuin toissijaisesti poistaa kantajalle riidanalaisessa päätöksessä määrätyt sakot tai alentaa niiden määrää.

552 Tästä on huomautettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan SEUT 263 artiklassa määrätty laillisuusvalvonta merkitsee sitä, että tutkiessaan kantajan riidanalaista päätöstä vastaan esittämiä väitteitä unionin tuomioistuimet harjoittavat sekä oikeudellisiin seikkoihin että tosiseikkoihin kohdistuvaa valvontaa ja että niillä on toimivalta arvioida todisteita, kumota mainittu päätös tai muuttaa sakkojen määrää (ks. vastaavasti tuomio 3.9.2009, Prym ja Prym Consumer v. komissio, C-534/07 P, EU:C:2009:505, 86 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen; tuomio 26.1.2017, Duravit ym. v. komissio, C-609/13 P, EU:C:2017:46, 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tuomio 27.3.2014, Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio, T-56/09 ja T-73/09, EU:T:2014:160, 461 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

553 Laillisuusvalvontaa täydentää täysi harkintavalta, joka on annettu unionin tuomioistuimille asetuksen N:o 1/2003 31 artiklalla SEUT 261 artiklan mukaisesti. Tämän harkintavallan nojalla unionin tuomioistuimilla on pelkän seuraamuksen laillisuutta koskevan valvonnan lisäksi oikeus korvata komission arviointi omalla arvioinnillaan ja siten poistaa määrätty sakko tai uhkasakko taikka alentaa tai korottaa sen määrää (tuomio 8.12.2011, Chalkor v. komissio, C-386/10 P, EU:C:2011:815, 63 kohta ja tuomio 8.12.2011, KME Germany ym. v. komissio, C-389/10 P, EU:C:2011:816, 130 kohta; ks. myös tuomio 26.1.2017, Duravit ym. v. komissio, C-609/13 P, EU:C:2017:46, 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

554 On kuitenkin tärkeää korostaa, että täyden harkintavallan käyttö ei vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa ja että menettely unionin tuomioistuimissa on kontradiktorista. Lukuun ottamatta oikeusjärjestyksen perusteisiin pohjautuvia perusteita, jotka unionin yleisen tuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen on tutkittava viran puolesta, kantajan on lähtökohtaisesti esitettävä riidanalaista päätöstä koskevat kanneperusteet ja todisteet niiden tueksi (ks. vastaavasti tuomio 10.7.2014, Telefónica ja Telefónica de España v. komissio, C-295/12 P, EU:C:2014:2062, 213 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

555 Näiden periaatteiden valossa on seuraavaksi arvioitava, onko komission riidanalaisessa päätöksessä määräämien sakkojen määrää muutettava.

556 Ensinnäkin on korostettava, että kantajan toissijaisten vaatimustensa, jotka koskevat sakkojen kumoamista tai niiden määrän alentamista, tueksi esittämät perustelut eivät eroa sen kumoamisvaatimustensa tueksi esittämistä perusteluista. Näin ollen on hylättävä nämä toissijaisen vaatimuksen tueksi esitetyt väitteet, jotka on jo edellä hylätty siltä osin kuin ne koskevat kumoamisvaatimuksia.

557 Toiseksi, ja kuten edellä 204–221 kohdasta ilmenee, komissio ei esittänyt mitään näyttöä siitä, että Slovak Telekomin hintaruuviin johtanut menettelytapa oli voinut alkaa ennen 1.1.2006, joten riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan d alakohta on kumottava siltä osin kuin se koskee kantajaa ja siltä osin kuin siinä sisällytetään yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen 12.8.–31.12.2005 käytetty hintaruuvi.

558 Tämän virheen vaikutuksesta kantajalle yhteisvastuullisesti määrättävän sakon perusmäärään unionin yleinen tuomioistuin lausuu täyden harkintavaltansa perusteella, että komission kantajan osalta määrittämän merkityksellisen myynnin osuutta on alennettava 10 prosentista 9,8 prosenttiin. Koska Slovak Telekomin merkityksellinen liikevaihto viimeisenä täytenä vuotena, jona se osallistui rikkomiseen, oli 72 868 176 euroa, kantajalle yhteisvastuullisesti määrättävän sakon perusmäärän laskennassa käytettävä määrä on 7 141 081,20 euroa. Sakon perusmäärä on tämä osuus kerrottuna rikkomisen kestoa kuvaavalla kertoimella 5,33, joten sen määräksi on vahvistettava 38 061 963 euroa.

559 Kolmanneksi on tehtävä johtopäätökset siitä edellä 523 kohdassa esitetystä toteamuksesta, jonka mukaan komissio sovelsi virheellisesti unionin oikeudessa noudatettua yrityksen käsitettä, kun se riidanalaisessa päätöksessä velvoitti kantajan vastaamaan yksin kyseisestä rikkomisesta vastuussa olevaksi katsotun yrityksen koon ja taloudellisen vallan huomioon ottamiseksi määrätyn korotuskertoimen 1,2 soveltamisesta varoittavassa tarkoituksessa. Tämä virhe merkitsee nimittäin sitä, että sen erillisen sakon määrä, joka kantajalle määrättiin komission riidanalaisessa päätöksessä toteaman rikkomisen uusimisen seurausten siirtämiseksi kantajan kannettaviksi, on laskettava uudelleen. Tämän sakon, jonka suuruus ennen korotuskertoimen 1,2 soveltamista on 50 prosenttia kantajalle yhteisvastuullisesti määrätyn sakon perusmäärästä, määräksi on siten vahvistettava 19 030 981 euroa.

560 Neljänneksi unionin yleinen tuomioistuin katsoi asiassa, jossa annetaan tänään tuomio Slovak Telekom v. komissio (T-851/14), että komissio teki virheen, kun se totesi, että Slovak Telekom oli 12.8.–31.12.2005 syyllistynyt hintaruuviin johtavaan menettelytapaan. Näin ollen unionin yleinen tuomioistuin kumosi riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 2 kohdan ja sen 2 artiklan siltä osin kuin ne koskevat Slovak Telekomia ja alensi Slovak Telekomille kyseisen päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa määrätyn sakon määrää.

561 Käsiteltävässä asiassa unionin yleinen tuomioistuin teki edellä 560 kohdassa mainitusta virheestä samat johtopäätökset (ks. edellä 557 ja 558 kohta). Kantaja ei siten voi tehokkaasti vaatia, että unionin yleinen tuomioistuin tekee käsiteltävässä asiassa johtopäätökset tänään annettavasta tuomiosta Slovak Telekom v. komissio (T-851/14). Kantajan 22.1.2013 annetun tuomion komissio v. Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29) perusteella esittämä vaatimus on siten hylättävä.

562 Näin ollen Deutsche Telekomille yhteisvastuullisesti määrättävän sakon määräksi vahvistetaan 38 061 963 euroa ja Deutsche Telekomille yksinomaisesti määrättävän sakon määräksi 19 030 981 euroa. Vaatimus sakon kumoamisesta tai sen määrän alentamisesta hylätään muilta osin.

IV. Oikeudenkäyntikulut

563 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 134 artiklan 1 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Lisäksi saman artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen

ja osa toisen asianosaisen hyväksi, kukin asianosainen vastaa omista kuluistaan. Unionin yleinen tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että asianosainen vastaa omista kuluistaan ja se velvoitetaan korvaamaan suhteellinen osuus vastapuolen kuluista, jos tämä on perusteltua asiassa ilmenneiden seikkojen vuoksi.

564 Käsiteltävässä asiassa komissio ja väliintulija ovat hävinneet asian osittain. Kantaja ei kuitenkaan ole vaatinut väliintulijan velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikuluja vaan ainoastaan komission velvoittamista tähän.

565 Näin ollen kantaja on velvoitettava korvaamaan neljä viidesosaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja neljä viidesosaa komission ja väliintulijan oikeudenkäyntikuluista viimeksi mainittujen vaatimusten mukaisesti. Komissio vastaa yhdestä viidesosasta omista oikeudenkäyntikuluistaan ja velvoitetaan korvaamaan yhden viidesosan kantajan oikeudenkäyntikuluista. Väliintulija vastaa yhdestä viidesosasta omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (laajennettu yhdeksäs jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan mukaisesta menettelystä (asia AT.39523 – Slovak Telekom) 15.10.2014 tehdyn komission päätöksen C(2014) 7465 final 1 artiklan 2 kohdan d alakohta kumotaan siltä osin kuin siinä todetaan, että Deutsche Telekom AG peri 12.8.–31.12.2005 kohtuuttomia maksuja, joiden vuoksi Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetystä käyttöoikeudesta riippuvainen yhtä tehokas kilpailija ei voinut toisintaa Slovak Telekomin tarjoamia vähittäispalveluja tappiota tekemättä.

2) Päätöksen C(2014) 7465 final 2 artikla kumotaan siltä osin kuin siinä vahvistetaan Deutsche Telekomille yhteisvastuullisesti määrättävän sakon määräksi 38 838 000 euroa ja Deutsche Telekomille yksinomaisesti määrättävän sakon määräksi 31 070 000 euroa.

3) Deutsche Telekomille yhteisvastuullisesti määrättävän sakon määräksi vahvistetaan 38 061 963 euroa ja Deutsche Telekomille yksinään määrättävän sakon määräksi 19 030 981 euroa.

4) Kanne hylätään muilta osin.

5) Deutsche Telekom vastaa neljästä viidesosasta omista oikeudenkäyntikuluistaan, neljästä viidesosasta Euroopan komission oikeudenkäyntikuluista ja neljästä viidesosasta Slovanet a.s:n oikeudenkäyntikuluista.

6) Komissio vastaa yhdestä viidesosasta omista oikeudenkäyntikuluistaan ja yhdestä viidesosasta Deutsche Telekomin oikeudenkäyntikuluista.

7) Slovanet vastaa yhdestä viidesosasta omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Van der Woude Gervasoni Madise

da Silva Passos Kowalik-Bańczyk

Julistettiin Luxemburgissa 13 päivänä joulukuuta 2018.

Allekirjoitukset

Sisällys

I Asian tausta 2

A Riidanalaisen päätöksen teknologinen sekä tosiseikkoja ja sääntelyä koskeva asiayhteys 2

B Komission vireille panema menettely 4

C Riidanalainen päätös 5

1. Merkityksellisten markkinoiden määritelmä ja Slovak Telekomin määräävä asema kyseisillä markkinoilla 5

2. Slovak Telekomin menettelytapa 5

a) Slovak Telekomin kieltäytyminen tilaajayhteyksiensä eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisesta 5

b) Slovak Telekomin tilaajayhteyksien eriytetyn käyttöoikeuden tarjoamisen yhteydessä vaihtoehtoisiin operaattoreihin kohdistunut hintaruuvi 8

3. Slovak Telekomin menettelytavan kilpailua rajoittavien vaikutusten arviointi 9

4. Riidanalaisen päätöksen adressaatit ja sakkojen määrääminen 9

5. Riidanalaisen päätöksen päätösosa 10

II Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset 10

III Oikeudellinen arviointi 11

A Ensisijaisesti esitetyt riidanalaisen päätöksen kumoamista koskevat vaatimukset 11

1. Ensimmäinen kanneperuste, joka koskee SEUT 102 artiklan soveltamisessa tehtyjä ilmeisiä arviointivirheitä ja oikeudellisia virheitä siltä osin kuin on kyse Slovak Telekomin väärinkäyttöä merkitsevästä menettelytavasta 11

a) Ensimmäinen osa, joka koskee SEUT 102 artiklan rikkomista sillä perusteella, että komissio totesi kyseisessä määräyksessä tarkoitetun kilpailusääntöjen rikkomisen tutkimatta, olivatko kyseiset televiestintäinfrastruktuurit luonteeltaan välttämättömiä 11

b) Toinen osa, jonka mukaan kantajan oikeutta tulla kuulluksi loukattiin siltä osin kuin on kyse hintaruuvin laskennasta 18

c) Kolmas osa, joka koskee pitkän aikavälin keskimääräisten lisäkustannusten laskennassa tehtyjä virheitä 23

2. Toinen kanneperuste, joka koskee väärinkäyttöä merkitsevän Slovak Telekomin menettelytavan kestoon liittyviä oikeudellisia virheitä ja tosiseikkoja koskevia virheitä 26

a) Alustavat huomautukset 26

b) Se, että tulkinnallisen Slovak Telekomin tilaajayhteyksien käyttöoikeuksien tarjoamisesta kieltäytymisen vahvistettiin alkaneen 12.8.2005 28

c) Hintaruuvin olemassaolo vuonna 2005 31

4. Neljäs kanneperuste, joka koskee unionin oikeudessa vahvistetun yrityksen käsitteen virheellistä soveltamista ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaamista sekä perustelujen puutteellisuutta 35

a) Väitetty perustelujen puutteellisuus 35

b) Unionin oikeudessa noudatetun yrityksen käsitteen virheellinen soveltaminen ja seuraamusten yksilökohtaisen määräämisen periaatteen loukkaaminen 36

1) Periaatteet 38

2) Sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle rikkomisen uusimisen perusteella .. 39

3) Sakon osa, joka määrättiin yksinomaan kantajalle varoittavassa tarkoituksessa 41

5. Viides kanneperuste, joka koskee Slovak Telekomille ja kantajalle yhteisvastuullisesti määrätyn sakon laskennassa tehtyjä virheitä 43

a) Ensimmäinen osa, jonka mukaan sakon laskeminen Slovak Telekomin vuonna 2010 toteutuneen liikevaihdon perusteella merkitsee ilmeistä arviointivirhettä ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen loukkaamista 43

b) Toinen osa, jossa on kyse laskuvirheestä, joka johtui vuoden 2005 sisällyttämisestä rikkomisajanjaksoon 45

B Toissijaiset vaatimukset, jotka koskevat kantajalle määrättyjen sakkojen kumoamista tai niiden määrän alentamista 46

IV. Oikeudenkäyntikulut 47